

ГРАНІ КУЛЬТУРИ

СТЕПАН ГОВЕРЛЯ

ГРАНІ КУЛЬТУРИ — це безперечно одна з найбільш зрілих праць українського Руху Опору сімдесятих років, яка продісталася у вільний світ. Є це збірка трьох окремих статей Степана Говерлі, а саме *Грані культури*, *Дисидентство* і *Дерево національних задач*, в яких автор, сьогодні в ув'язненні, дає глибоку аналізу становища не лише української культури в умовах російської окупації, але й цілої української нації. Автор правильно розцінює силу і наміри ворога, який змагає до цілковитого знищення українського народу і поглинення його в російський національний організм, та силу і відпорність української нації в її змагу до незалежного державного життя. Його оцінка минулого і сучасного та прогнози і пляни на майбутнє, що він їх так ясно і відкрито передає своїм сучасникам, а особливо українській молоді, стануть черговим дороговказом в боротьбі української нації за волю і державну незалежність.

* * *

«Нині наша національна культура, — пише Автор, — і в правовому і ще більше фактичному розумінні знаходиться в положенні колоніальному, дискримінованому... Українська культура — це ослаблена, проте незламна, непоглинена, а функціонуюча культура поневоленого народу, спільноти, що живе, бореться і бачить мету своїх устремлінь, мету — реалізацією якої є суверенітет, державність, свобода... Для молодого покоління, що вливатиметься в рух (Опору), зазначимо в дужках: покладатися на російську опозицію як на союзника мусимо стримано, вибірково і лиш до певної міри. З'явилися, наприклад, дані, що люди, які великою мірою визначають позиції російського руху й утримують під контролею відповідні канали контактів та зв'язків, затримують і, очевидно, нищать найбільш зрілі доку-

Продовження на задній закладці

СТЕПАН ГОВЕРЛЯ

ГРАНІ КУЛЬТУРИ

ДО СЕРІЇ
ПОЛІТИЧНІ ЛЕКЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Вступне слово — Богдан Стебельський
Мистецьке оформлення — Ростислав Глукко

diasporiana.org.ua

УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА

ЛОНДОН, 1984

THE FACES OF CULTURE

BY

STEPAN HOVERLA

Foreword by Bohdan Stebelsky

Cover design by Rostyslav Hluvko

ISBN: 0 902322 22 2

Published by

UKRAINIAN PUBLISHERS LTD

200 LIVERPOOL ROAD,

LONDON, N1 1LF

*Printed in the United Kingdom by Ukrainian Publishers Ltd.
200 Liverpool Road, London, N1 1LF*

ВІД ВИДАВНИЦТВА

«Грані культури» — праця переслідуваного в Україні автора під псевдонімом Степан Говерля — це відповідь на брошуру Івана Дзюби «Грані кристала». В цій брошурі морально зламаний Дзюба, щоб «заробити» довір'я в КГБ і заперечити свою попередню блискучу працю «Інтернаціоналізм, чи русифікація», писав про «величну картину розвитку та розквіту української культури, як органічної і невід'ємної складової частини всієї радянської культури» (цитую Дзюбу Говерля).

Маючи на увазі «широкий наступ тоталітарного імперського режиму саме на українську культуру та на українську націю в цілому», автор в «Гранях культури» дав не тільки вдалу відповідь на цю брошуру Дзюби, але переконливо підтвердив та й ще доповнив те, що Дзюба передше виклав в «Інтернаціоналізм, чи русифікація» про підневільне становище української нації та незавидну долю української культури. Правда, переслідуваний автор «Граней культури» не мав змоги користати з джерельних матеріалів, як мав колись Дзюба, коли писав свою книгу, але його праця, писана з серця і на підставі відомої йому страхітливої советської дійсності, є вдалим доповненням до Дзюбиної «Інтернаціоналізм, чи русифікація» і є чи не найбільше зрілим твором українського самвидаву.

Сам автор про свою працю пише скромно, що «це не спеціальне дослідження, чи до кінця опрацьована розробка поставлених проблем, що дає вичерпну відповідь на них. Це запліднені... брошурою Дзюби «Грані кристала» роздуми читача над становищем нашої нації, реальним станом її культури, а також декілька конструктивних думок про ймовірні дороги та перспективи Сил Опору. І сказане не побачило б світу в такому недовершеному виді, якби не пекуча потреба принаймні частково розкрити ширму словесної демагогії, що скриває один з найбільших злочинів усіх

століть і народів — убивство неподоланих народів і винищення їх культури».

Автор має ще іншу ціль. Він пише з думкою про молодь, для якої «під 'шатами' тотального одурманення не завжди доступні джерела об'єктивних знань про нашу історію, національні цінності, тривалі і потужні стремління України до суверенітету і державности». Так сміливо Дзюба ніколи не писав.

«Грані культури» були поширювані в Україні, а декілька років тому дістались на Захід і були друковані в цілості, або уривками в українській пресі. З уваги на важливість і постійну актуальність поданого в тій праці матеріялу, була потреба видати її книжкою. Наше видавництво підготовляло збірку писань авторів з України і першою в ній мала бути праця «Грані культури», до якої вступне слово написав д-р Богдан Стебельський. Підготовлена збірка була передана до друкарні і навіть вже складена, коли на Захід попала друга частина праці С. Говерлі п. наг. «Дисидентство». Треба було затримати появу запланованого видання, щоб доповнити його свіжо одержаним матеріялом.

Коли в «Гранях культури» автор писав про підневільне становище українського народу, про пляново стосований геноцид і етноцид, про послідовне нищення української культури, то в наступній праці, «Дисидентство», було показано наростаючі сили опору проти злочинної большевицької системи однаково в Україні, як і в цілій імперії та подано їх глибшу аналізу, вказуючи на їх неоднакові цілі. В Україні та на території інших поневолених народів автор бачить національно-визвольні рухи, яких метою є боротьба за волю і державність. Він пише:

«Українські, вірменські, литовські, грузинські націоналісти ставлять собі метою ліквідацію колоніяльного ярма, самовизначення своїх народів і утворення національних суверенних держав;

російські демократи й просто російські противники большевицької диктатури шукають альтернативних тоталітаризмові моделей майбутніх політичних систем», а дотично національного питання, то деякі (демократи) принаймні «значною мірою усвідомляють (його) вагу, як фактора» в імперії, а інші розглядають це питання «виключно з шовіністичних імперських позицій і наскрізь вороже настроєні до національно-визвольних рухів».

Одночасно автор стверджує, що «найбільш зріла частина укра-

їнців, що включились у боротьбу в 60-70 роки, називає себе не дисидентами, а націоналістами».

Коли ж появилася на Заході третя частина праці цього ж автора, «Дерево національних задач», в якій показано завдання українського національно-визвольного руху, то її теж включено в плян видання книги, вміщуючи в ній всі три частини праці С. Говерлі разом, вже без інших до неї додатків, під спільною назвою «Грані культури».

«Дисидентство» та «Дерево національних задач» автор в підзаголовку відніс до серії «Політичні лекції для української молоді», маючи передусім на увазі молодь в Україні. Однак зміст першої праці, як і обох названих «Лекцій» є настільки важливий, що окреме їх видання є необхідне, щоб дати змогу українському читачеві, а передусім українській молоді у вільному світі, пізнати і зрозуміти важке становище українського народу і його культури в московській імперії та познайомитися із справжніми цілями «найбільш зрілої частини українців, що включились у боротьбу в 60-70 роки», а які називають себе «не дисидентами, а націоналістами».

Передруковуємо всі три праці з незначними пропусками деяких невиразних для відчитання місць оригіналу, або з огляду на неактуальність деяких практичних вказівок чи пропозицій, додаючи підзаголовки в тексті. Збережено стиль і мову Автора за винятком правописних коректив згідно з академічним правописом 1928 року, якого притримуємось.

На фонд видання цієї книги склали свої щедрі пожертви по £1000.00 Осип Довбуш з Лестеру і Юліян Заблоцький з Лондону (Вел. Британія), за що видавництво складає їм щирю подяку.

Українська Видавнича Спілка в Лондоні

ВСТУПНЕ СЛОВО

Читачу, коли візьмеш гортати сторінки цієї книжки, напевно відчуєш тривогу і волення Кассандри, що Твоїй нації і Тобі грозить смерть. Відчуєш температуру болю, яка появляється у хвилинах смертельної небезпеки. Ти, що привик до спокійного, ніким не загроженого життя, прочитай цю книгу і зрозумій, чому автор хвилюється. Адже ворог вже давно переступив мури міста, підбив країну, зайняв її територію, зрабував її багатства та висисає рештки її соків. Він вже не вдоволяється грабунком майна завойованого, він як вода і повітря втискається в усі щілини думки і почуття підбитого, щоб його вчинити рабом, щоб він розчинився в організмі наїзника. І в цьому моменті, саме на тому етапі наступу ворога на мозок і душу нації, відбувається вирішальна боротьба за існування нації, за її бути або не бути.

Серед великої літератури нескорених українців в Україні, «Грані культури» найширше і найглибше вирисовують образ колосальної битви, якою, після зламання фізичної сили нашої нації у збройному зударі у 1940-50-их роках, ворог намагається зломити духову силу нації, її культурну самобутність — основу національної свідомості та бажання державної незалежності.

Кожна нація є індивідуальністю зі своїми біологічними, психічними та світоглядовими властивостями характеру, які себе відзеркалюють у культурі народу. Кожен нарід має свій початок від народження, від первопочину свого формування, має власні шляхи розвитку, свій власний досвід життя, який завершується його ідеалами життя і знаходить відбитку в його духовій творчості, у його віруваннях і звичаях, у його мистецтві, у його світогляді. Беручи до уваги всі еле-

менти змісту та стилю життя народу, витворених ним від самих псчатків існування, постійно удосконалюваних, називаємо культурою народу.

Нарід перестає існувати з тією хвилиною, коли втрачає власну культуру, а з нею історичну пам'ять свого минулого і в ньому нагромадженого досвіду життя минулих поколінь та ідеалів, які були їх місією і для яких вони жили. Ось чому маємо сміливість твердити, що найважливіша і рішуча битва, яку зводить наша нація із наїзником, ведеться на фронтах її культури, на інстинктовому та свідомому відчутті своєї окремішності та самобутності, яку окупант старється вимазати з її пам'яті, створити порожнечу та виповнити її своїм власним культурним змістом.

Ця битва проходить формально під гаслом розслонення національних культур за класовим принципом, за поділом її у поневоленіх народів на «буржуазну-націоналістичну» та на «пролетарську-інтернаціональну». Цей поділ створений з наміром ліквідації національної самобутності культур і творення умов для справжньої мети московських окупантів в концепції «зближення культур» і «дружби народів» та «злиття націй» для творення одного єдиного «советського народу», вихованого на «пролетарській культурі». Зразками для пролетарської культури є московська культура, в якій пильно зберігаються всі зразки московської «буржуазної» культури. Московська мова вважається мовою майбутнього советського народу, бо через її вплив на мови поневоленіх народів відбувається їх «розцвіт» та «удосконалення» аж до вершин, що їх досягла «найбільше розвинена» московська мова.

Усі завоювання царської, а згодом большевицької московської імперії вважається «прогресивним явищем історії» тому, що це впливає на культурний і економічний «розвиток» приєднаних народів. «Найпрогресивнішим явищем» є зближення і злиття культур в одну єдину націю російського, українського і білоруського народів, що в добу Київської Русі ніби творили «одну руську народність», яка ніби розпалася під тиском татар і литовської окупації на три окремі нації.

Советська історія, археологія, антропологія, етнографія, література та всі роди мистецтва мають завдання показати не лише »близькі зв'язки« цих трьох народів, »спільне коріння« їхньої культури, але й історичні тенденції і прагнення до »з'єднання«, до поновного злиття культур названих народів та викреслення всього, що цьому стоїть на дорозі чи цьому заперечує. Коли в історичних науках »діячі культури« послугуються фальсифікатами і ленінською »діалектикою«, в ділянці усіх мистецтв примінено методу нищення творчих стилів і традицій методом т. зв. соціалістичного реалізму.

Чи справді існує якась прабатьківщина усіх цих трьох народів — українців, білорусів і москвинів? Зокрема стоїть питання, чи існує спільний корінь культури для трьох народів, що їх називають слов'янськими? Чи, крім мови, існує у них спільний характер, чи мають вони спільних предків, щоб можна було говорити про якесь відчуження і потребу повернення єдності трьох по мові слов'янських народів?

Продовж своєї історії народи міняють мови. Правда, не так часто як назву, але під впливом історичних умов мову народи міняли і міняють. Бо вічно існували народи завойовники і народи підкорені. Найчастіше завойовники накидали мову підкореним. Римляни накинули мову народам Піренейського півострова, латинізували Галію (сьогодні французька нація), на Балканах романізували мовно гето-даків та слов'ян, на основі яких виникла румунська мова і нарід. Порожнечі людських поселень у Європі не було вже від палеоліту. Кожна етнічна група, що міняла місце осідку, покривала територію іншої, автохтонної. Не обов'язково винищувала первісних власників. Найчастіше змішувалася з автохтонним населенням. Цей процес вияснює теорія субстрату. Східні слов'яни, територію яких визначають археологи і мовознавці, закріплюють свою прабатьківщину між Карпатами, Прутом і Дунаєм на заході, лівобережними притоками Дніпра на сході, Чорним морем на півдні та Прип'яттю і Десною на півночі. Західні слов'яни займали терени між ріками Вислою і Одрою. Греки закріпили слов'ян назвою склавіни й анти,

римляни назвою венеди. Як було сказано, нам не йдеться про назву і мову наших предків, яких історія не пам'ятає, але їх виразно нотує археологія, антропологія і збережені елементи матеріальної культури, які не лише свідчать про соціальну та духову культуру предків, але які зберегла до наших днів культура нашого народу, що мав назву антів, русів у минулому, а тепер називається українським.

Йдеться нам тут про постійність автохтонного населення визначеного географічного району, на якому від неоліту аж до часу Київської Русі втримується єдність не лише території, але й єдність матеріальної і духової культури, з доби в добу передавані вірування, звичаї і побут. Тезу автохтонності і пересемності культур української території започаткував батько української археології В. Хвойка, піддержав його Я. Пастернак і більшість українських археологів.

Починаючи від мезоліту, із шостого тисячоліття до народження Христа, буго-дністровська культура свідчить про осіле хліборобське населення в Україні, що є одночасним з найстаршим хліборобським населенням європейським на Балканах. Воно передає естафету хліборобської культури в початках четвертого тисячоліття до Христа трипільській культурі, що поширюється до Дніпра і триває до другого тисячоліття. Після неї появляється шнурова культура звана на Україні середньо-дніпровською, яку змінює Комарівська і Тшинецька. В білогрудівській культурі, в якій відроджуються елементи трипільської і яка закінчує бронзову добу та переходить в чорноліську, починається залізна доба, що вливається в історичну добу скитів-орачів. Більшість вчених археологів вбачає у них зав'язок східних слов'ян, що згодом розвинули зарубінецьку культуру і остаточно черняхівську, яка відповідає історичним антам. Останнім треба приписати перші форми слов'янської державності на території України, з якої виникла Держава Київської Русі.

Як бачимо, населення України постійно втримує географічну територію, від восьми тисяч років є осілим населенням, що займається хліборобством, розвиває тяглість матеріаль-

ної та духової культури, що виявляється будовою житла, знаряддям праці, формою кераміки та символами орнаменту. Вірування в очищувальний вогонь, що від трипільської доби виявляється в обрядах тілоспалення, яке у різній натузі продовжується аж до хрещення Руси, говорить про постійність духової культури і автохтонність населення. Маючи майже постійний контакт із південно-західньою Європою, це населення розвинуло високу культуру, яку переривали у розвитку кочові пастуші племена Азії. Кочовики, шукаючи для своїх стад поживи, посувалися зонами степу, від часу до часу відтискаючи хліборобів у лісостеп, у якому хлібороби зберігалися, щоб у відповідному і догідному для них часі повертатися у степову зону. Кочовики витискали одні других у постійному марші з прикаспійських, озівських і чорноморських степів у придунайські долини.

На північ від Прип'яті простягалися землі балтів, прапредків історичних прусів, ятвягів та сучасних лотишів і литовців. Вони були осілими племенами-скотоводами, що згодом, підо впливом південних сусідів, стали хліборобами. Балти були мовно посвоячені зі слов'янами, а також, у великій мірі, пов'язані елементами матеріальної і духової культури.

Цілком інший образ виринає на північний схід від Десни та джерел Оки аж до водозбору Волги, східнього побережжя Балтики аж до Білого моря і Уралу. Там від часів мезоліту жили мисливсько-рибальські племена угро-фінських народів, продовж неоліту та бронзової і залізної доби аж до колонізації тих теренів слов'янськими завойовниками в половині першого тисячоліття після Христа.

Літописні племена слов'ян, що колонізували балтські і угро-фінські землі, не могли відтиснути автохтонного населення, яке переважало колоністів числом, але повільно славізували автохтонів, розтоплюючись в них етнічно. Сьогодні білоруські і московські землі колонізували племена південних і західніх слов'ян. До останніх зараховує літописець в'ятичів і радимичів, а деякі археологи і кривичів. Словени, оточені морем фінського населення, зберігалися у формі великого

міста Новгороду, розвиваючи високу культуру, правдоподібно занесену з півдня. Антропологи добачають в їх фізичній будові понтійські расові домішки, їх мова зберегла «окання».

В'ятичі з північно-східними кривичами увібрали культуру і світогляд місцевих автохтонів-мисливців, хоч мовно зберегли за собою перевагу. Деякі археологи навіть заперечують їхнє слов'янське походження, уважаючи і дреговичів, і кривичів, і радимичів, і словен та в'ятичів племенами тільки славізованими, але не слов'янськими.

Не треба дивуватися, що із розпадом Київської імперії, яка за етнічним характером була різнонаціональна, чужі елементи почали на своїх тисячолітніх традиціях і теренах будувати нові держави. Український нарід залишився у межах прабатьківщини хліборобських культур слов'ян, білоруський нарід зформувався і відокремився в межах території і культури колишніх балтів на північ від Прип'яті, а над Окою і над Волгою, на колишніх угро-фінських землях почався зародок московської держави, збудованої на традиціях мисливсько-ловецької культури. Говорити про слов'янську спільноту народів можна тільки у лінгвістичному розумінні і то більше відносно білоруської і української мов, спертому на спорідненні балтослов'янських мов. Треба бути обережним відносно московської мови, що має головно споріднення лексичні, але фонетика, синтаксис і морфологія тієї мови мають свої відмінності, невластиві українській мові. Переклади Шевченка на білоруську, або Купали на українську можливі майже дослівні. Пушкіна перекладати на українську і білоруську мови дослівно неможливо. Характер мови інший.

Подібний процес славізації, як на півночі Східної Європи, відбувся на Балканському півострові, де анти і склавіни асимілювали тубільні племена траків, македонців (греків) та іллірців, а також нових наїзників тюркських болгар. Так зформувалися нові народи на автохтонних традиціях, з якими зв'язалися, болгар, македонці, серби, хорвати і словінці. Вони дістали назву слов'ян і культурою, подібно як і румуни, близькі українцям, прапредки яких були носіями три-

пільської культури та сусідували на заході з іншими найстарішими хліборобами Європи, носіями т. зв. ленточної культури, ровесниці трипільської.

Теорія субстрату тим важлива у визначуванні народів, що ми на її основі можемо в'яснити появу мекіканців, які не є еспанцями, хоч говорять еспанською мовою. Можемо доказати, що не є еспанцями перуанці, болівійці, ані парагвайці у Південній Америці. З цього можна зробити висновок, обоснований на археології, антропології та етнографії, а навіть на історії і культурі в цілому, що московська нація зформована на іншому культурному ґрунті і етнічному субстраті як українська, має свій характер, який впливає зі стилю життя, з його біологічних, соціальних і духових коренів. Характер москаля діаметрально інший від характеру українця.

Українець-хлібороб з почуттям індивідуальної гідності та приватної власності, вільнолюбний, справедливий і гостинний навіть відносно чужинця. Суспільність рівноправности як і в антську добу, так і в добу Київської Русі і в добу козацької України, не знала рабства і панщини. Система грабежі і визиску — риса поневолювачів українського народу у минулому і сьогодні.

Московський феномен — продукт общинної спільноти — не знає приватної власності. Живе у дисципліні групи, підчиненої її ватажкові. У своїй формі большевизму, пролетарського інтернаціоналізму, виступає як клясичний приклад старої мисливської культури. В його характері, як кожного мисливця, є вбивати і грабити. Мисливці користуються правом сили, а не справедливості. Цей характер розвивався тисячоліттями мисливського життя фінських племен автохтонного населення — предків сучасного московського народу. В його кров влилася і велика домішка татарської раси, що спотушила в ньому стиль орди, безобличної маси, що послужно іде під наказом палиці хана.

Він не змінився ані переходом в господарську систему хліборобства, ані під впливом християнської релігії, накиненої Київською Руссю, ані з освітою духовенства, вихованого в

Україні Києво-Могилянською Академією, ані європейськими реформами Петра I-го, ані вкропленням в московську боярську кров литовсько-польсько-української і німецької шляхетської, потім козацької крові. Все це було відкинута інстинктом московської раси, визволеної Леніном, мисливські зуби якої показав Александр Блок у творі »Скіфи«:

Мільйони — вас. Нас — тьми, і тьми, і тьми.
Потуга наша — незборима!
Так, скіфи — ми! Так, азіяти — ми, —
З розкосими й захланними очима!

Ось — день прийшов! Б'є крилами біда.
Та наступає час потали,
І, може, там ростиме лобода,
Де ваші Пестуми стояли!

Старий, премудрий світе! Доки в гріб
Не впав ти від нудьги й достатку,
Спинися перед Сфінксом, як Едіп,
І відгадай його загадку!..

Росія — Сфінкс. Печальна, і ясна,
І чорною залита кров'ю,
Вдивляється, вдивляється вона
В твій вид — з ненавистю й любов'ю!

А так любить, як любить наша кров,
Ніхто вже з вас давно не любить!
Забули ви, що в світі є любов,
Котра і спалює, і губить!

Ми любим плоть — її засмагу, й смак,
І плоті млосний, смертний запах...
Чи ж винні ми, як хрусне ваш кістяк
В тяжких і ніжних наших лапах!

Ми широко в могутньому строю
Розступимось у хащу дику
Перед Європою! Ми вам свою
Покажем азіятську пику!

Не рушимось, як буде лютий гунн
Мерців обшукувати ласо,
Міста палити, в храм вести табун,
Пекти із білих бранців м'ясо! . .

(Переклад Д. Павличка)

Вже автор «Повісті временних літ» знаходить і відношує різницю в характері двох культур в імперії Київської Русі: на півдні — «мужі мудрі і смислені», а на півночі — «живиху, яко же всякий звір».

Микола Чубатий в книжці «Княжа Русь-Україна та виникнення трьох східнослов'янських націй» на стор. 101-ій пише: «Дві окремі психіки і дві ідеології виразно проявилися у відношенні Києва до Суздальсько-Володимирської держави, предтечі Москви, до татар, коли татарська повинь залила Східню Європу. Київ, продовжуючи традицію своїх предків, рішився на боротьбу проти степового азійського варварства, предтеча Москви рішився на капітуляцію та співпрацю». А далі продовжує: «... Ніхто так ядерно не характеризував ментальности Русі-України та Московщини на тлі відношення як російський письменник Алексей Толстой, автор відомої історичної повісті «Князь Серебряний». На думку А. Толстого, у відношенні до татар проявилася духовість двох частин давньої Руської Землі. «Одна Русь, — пише він, — має своє коріння в універсальній, бодай європейській культурі. У цієї Русі ідею добра, чести і свободи розуміється так, як на Заході. Але є ще й друга Русь, Русь темних лісів, Русь тайги, тваринна Русь, фанатична Русь, монгольсько-татарська Русь. Ця друга Русь зробила деспотизм та фанатизм своїм ідеалом. Деякі історичні дані дозволяють уособити перший ідеал в Русі старого Києва і зосередити всі негативні прояви противної тенденції, деспотичної, в Москві, яка зросла на духових руїнах Києва. Київська Русь була частиною Європи, Москва довго залишалася неґацією Європи».

Подібну опінію висловив історик Юрій Вернадський відносно духовости Києва та Москви: «... Це «щось» було ду-

хом свободи — особистої, політичної та економічної, який домінував на Русі тих днів і до якого московська засада безоглядного послуху одиниці супроти держави становила такий контраст». (Цитата за М. Чубатим, там же, стор. 101).

Подібно як Алексей Толстой, Микола Хвильовий з величезною силою інтуїції відчув контрасти, які існують між Україною і Москвою. В новелі «Редактор Карк» (Твори, том I), на стор. 37-ій, він протиставить ці сили: «... Григорій Савич Скворода — так російська інтелігенція любить: Григорій Савич, Николай Романович, Владімір Ілліч, Тарас Григорович. І єсть у цьому якась північна солодкість, упертість, і калузькі нетри, і Іван Калита, і московська сила — велика, велетенська, фатальна, від варязьких гостей іде. І нема тут вишневих садків — на вишнях у червні проростають зорі — і нема тут лунких дівочих пісень — далеких край села... Дим... подумав, що над Україною завжди був дим, і вся вона задимилась у повстаннях, задимилась у муках... І був огонь і теж — велика велетенська сила, фатальна, тільки від варязьких гостей вона не йшла».

Не важно, чи Хвильовий вірно назвав московську силу варязькою. Важливе тут протиставлення двох великих, велетенських, фатальних сил. Сил північних мисливців і сил південних хліборобів. Перші, щоб жити, мусять вбивати і грабувати. Другі хліб здобувають в поті чола, працею. Вбивають лише в обороні власного життя, або майна. «Руська правда» — витвір української духовости — досвід життєвої правди цілих тисячоліть. «Руською правдою» Москва не керувалася, бо жила своєю правдою. Не знала особистої волі людини, індивідуальної гідности особи, ані приватної власности, ані двоособової родини, — жила общиною. «Московська правда» не рахується з волею людини, не визнає її приватного життя, не числиться з мільйонами людей, з цілими народами. Вбиває народи за законом мисливця — грабіжника. Так були загарбані землі Рязані, Твері, був зруйнований Новгород, а його населення, що залишилося живим, було переселене в Московщину.

Імперіялізм московської раси не знав у битві лицарської постави київського князя Святослава — «Іду на ви!» В одвертій, прямій битві Москва мусіла б програти. Вона постійно, за досвідом мисливця, вживає підступу. Вона прислонює свої справжні заміри фіктивними ідеями, які знечулюють намічені жертви, як московське православ'я чи панславизм або інтернаціоналізм. Прикриваючись марксизмом, московський імперіялізм використовує його як засіб для будови комунізму, спершу через творення «советського» народу в СРСР, а згодом держави світового пролетаріату через «злиття націй». Московський імперіялізм відчуває місію своєї раси перетопити в собі всі народи імперії, а згодом світу, за стилем свого характеру і своєї культури. Мову і культуру Леніна прагнуть прищепити спершу українцям і білорусам, балтицьким народам, кавказьким і середньоазійським-туранським, а коли це здійсниться, то й європейським на Заході, американським і азійським.

Московський імперіялізм не знає слова завойовувати, підбивати, окупувати. Він має свої власні терміни для цього самого змісту: «возз'єднювати», «визволяти», «допомагати», «дружити», «зближувати», «зливати», «розбудовувати» і т.п.

Клясичним прикладом суті московського «визволення», «допомоги» у визволенні є фраза Леніна: «... при єдиній дії пролетарів великоруських і українських вільна Україна можлива, без такої єдності про неї не може бути й мови». (Твори, т. 20, стор. 14). Всяка інша Україна, отже — самостійна, неможлива!!! Про самостійну, незалежну Україну «не може бути мови». Мова може бути тільки про «вільну», а за конституцією ще й про «суверенну», бо це до нічого не зобов'язує, коли влада в московських, імперських руках. Коли та Україна соціалістична, коли вона советська, коли вона союзна, коли її столиця в Москві, коли «республіка» дає «державі» усе, що продукує, коли ціла імперія від Карпат аж до Камчатки є неподільною «батьківщиною», тоді можна говорити про «вільну» Україну, ще й про «квітучу».

Большевицька система тотальної диктатури не може пе-

рейти у фазу демократизації, як і система колективної господарки, що випливає з соціальної і духової природи московської раси та її традиції, не може перейти в систему приватної власності та індивідуальної ініціативи. Большевицька система дає московській нації безконтрольну можливість підчиняти собі фізичне, матеріальне і духове життя інших народів, як ніколи раніше. Але це не означає, що раніше характер цього народу був іншим. Московський історик Е. Соловйов у збірнику «Ніколай, жандарми і література» каже: «... Кожному було призначене строго визначене місце, від кожного домагалися, щоб він говорив, думав і почував точнісінько так, як йому наказували... Система ломила все, що було перешкодою на її шляху».

За параваном соціальної перебудови підкорених Москвою народів головні приціли окупантів прямували і прямують до узалежнення їх фізично і духово, до створення такої господарської системи, яка контролювала б життя кожної людини, кермувала б нею, чинила б її безвладною цеглиною в споруді імперії. Фізичне нищення народів і терор стосовно провідної верстви народів підготував ґрунт для переселення з їх корінних земель на території інших народів. Централізована влада Москви, розбудовуючи індустрію імперії та реалізуючи урбанізацію окремих республік, користується перекидуванням продуктивних сил у формі «допомоги» і «дружби» народів. Під претекстом допомоги «фаховими силами» в українські індустріальні центри привозять москалів, білорусів, грузинів, а навіть узбеків, а на цілині землі Казахстану із хліборобських, густозаселених областей України вивозять українців-селян, а з індустріялізованих міст України українців-робітників спрямовують на розбудову сибірських промислових центрів таких як Тюмен, БАМ і їм подібні.

Виміна населення під претекстом продуктивних сил відбувається коштом молодих річників обох статей, найчастіше неодружених осіб, що в національно-мішаних середовищах одружуються і стаються податливим матеріалом для асиміляції. Асиміляції сприяє різноманітність національного складу

індустріальних центрів, коли єдиною їх розговорною мовою залишається московська та коли школа і культурна обслуга усіх національностей зводиться виключно до московської мови.

У висліді такої політики, плянованої у Москві, зменшуються продуктивні річки корінного населення національних республік, що можуть творити родини, міняється демографія країни, обнижується природний приріст населення. Відновлення населення відбувається на рахунок іміграції з інших національних республік, найчастіше з РСФСР. У висліді цієї плянаної політики приріст московського елементу як меншини є більший, чим українського як більшості населення республіки.

Космополітичний характер українських міст, а головню індустрийних центрів, дає нагоду московським окупантам висувати тезу про важливість московської мови, як міжнаціонального засобу спілкування.

Перший секретар ЦК КП України В. Щербицький з нагоди 50-річчя утворення ССРСР заявив: «... Свідомо і добровільно обрана всіма народами Радянського Союзу, як засіб міжнаціонального спілкування, російська мова відіграє величезну об'єднавчу роль, служить справі інтернаціонального згуртування трудящих, обміну матеріальними і духовними цінностями, взаємозбагаченню національних культур». Цю заяву Щербицького цитуємо за працею Л. Нагорної «Проти буржуазних фальсифікацій національної політики КП РС». Авторка на ст. 149-ій цієї книжки каже: «Робітничий клас, підкреслював В. І. Ленін, підтримує все те, що допомагає стиранню національних відмінностей, вітає всяку асиміляцію. . . Життя повністю підтвердило марксистсько-ленінський висновок про те, що до соціалізму не можна перейти, не подолавши успадкованої. . . національної замкнутості, національної обмеженості. Соціалізм. . . відкрив шлях до зближення народів, до їх згуртування в єдиній багатонаціональній спільності, до досягнення їх повної єдності, до майбутнього злиття націй».

Цитована авторка продовжує на 170-ій сторінці своєї книжки: «... з національно-специфічного усувається все те віджиле і реакційне у побуті, традиціях, в культурі, що заважає справі зближення націй і народностей. Зближення націй процес природний... і немає підстав штучно стримувати його, особливо консервацією тих рис «самобутности» націй, які вже доживають свій вік і за які особливо «вболівають» антикомуністи».

Подібних цитат можна було б навести дуже багато різних авторів, москалів та яничарів із поневолених народів. Але зайво, всі вони подібні. За ними криється імперська шовіністична сокира московської раси, що не терпить самобутности інших рас, народів і їхніх культур та права на власні традиції, права бути собою, жити своїм стилем, плекати власну культуру і відгородитися кордонами власної державности.

До процесу програми злиття націй і творення нового советського народу (на московській основі) запряжено всі засоби, доступні державним чинникам імперії. Для цього працюють дитячі садочки, всі ступені шкільної системи, молодіжні організації, військо, преса, мистецькі та наукові професійні об'єднання та інституції. Вони реалізують програми КП ССРСР в усіх ділянках життя народів імперії. Вони мають завдання зближати народи на подобу московського народу. Їх завданням плекати «мову революції», «мову великого Леніна», мову московську, що є «засобом прилучення радянських людей до культурних надбань всіх народів ССРСР, до здобутків світової культури».

Їх завданням є «усувати все віджиле і реакційне у побуті» українського народу. До цього належить ліквідація українських Церков, викорінювання обрядів і звичаїв — надбання тисячоліть української культури, викорчовування національних стилів у творчості українських поетів, письменників, мистців сцени та образотворчого мистецтва, композиторів української музики, а навіть насаджування московських зразків народнього мистецтва з Палех, Хохломи та Мстери в українських центрах народнього мистецтва Петриківки, Яворова та Опішні, а навіть Космача, під претекстом «нова-

торства». Все самобутне, властиве тільки характерові української культури, уважається пережитком, що »заважає зближенню націй і народностей«. Так у народньому мистецтві усувається геометричний орнамент, який існував на українських землях від палеоліту, підмінюється його зразками натуралістичних мотивів звіринного, рослинного та антропоморфного орнаменту мистецтва московського народу. Деформація української культури, хаотизація її і дестилізація її пляново переводиться на всіх теренах України. Вистане порівняти підсоветські видання, присвячені народньому мистецтву ХІХ-го та раніших століть, з мистецтвом т. зв. »радянського« періоду, щоб побачити катастрофальний упадок мистецької культури в Україні, яку продукують перешколені московськими інструкторами народні мистці в мистецьких артілях і фабриках.

Москва дуже слідкує за мистцями, що виростають з коренів української культури та намагаються в'язати сучасність з минулим, або теж за тими творцями, талант яких виривається з напрямних програми нищення народів, і творять справжні культурні вартості. Тоді рукою мисливця Москва вбиває найталановитіших. З її рук згинув геніяльний композитор Микола Леонтович, що відкрив браму до скарбів народньої української пісні. Так згинув Володимир Івасюк, що відвернув українську молодь від напливу московської естрадної пісні. Мусів згинути Микола Хвильовий, що кинув клич »Геть від Москви!«. Згинули на засланні: творець українського модерного театру Лесь Курбас, творці монументального стилю українського мистецтва Михайло Бойчук, Василь Седляр та Іван Падалка. Згинули поети, найвидатніші вчені; археологи, історики, українські мовознавці, літературознавці та мистецтвознавці. Подібно як Леонтович, як Івасюк, згинула Алла Горська, що як Симоненко в своїх творах показала пекло московського »раю«.

Тепер в Україні існують дві культури. Одна, яку окупанти винищують і з нею тих діячів, що її зберігають та продовжують розвивати. Існує теж — антикультура, яку насаджують

ють окупанти, намагаються прищепити її народові. Цю офіційну антикультуру в кожному поневоленому народі плекають яничари, члени академій наук, професійних мистецьких спілок, театральних, музичних та балетних ансамблів, книжкових та журнальних видавництв, радіо та телевізії, усіх засобів вияву та передачі. Все, що вони »творять«, чинять з доручення комуністичної партії, якою керує московський диригент. Першу, справжню культуру, стирають і викорчовують, а з нею справжніх творців культури, нескорених. Ця справжня культура опинилася у самвидаві, а її творці у тюрмах і в концентраційних таборах. Яничари користуються правами наїзника, бо їм доручено і вони, ради ласкімства нещасного, погодилися московською пропагандою знечулювати, паралізувати свідомість та почування нації, затирати пам'ять про її минуле, вбивати в народі свідомість своєї правди, своєї окремішності. Писана українською мовою офіційна література має своє призначення »будувати комунізм«, розвивати »почування єдиної родини«, одного »советського народу«, єдиної »батьківщини« і її столиці Москви. Пропаганда цих яничарів заливає не лише Україну. Їх висилає Москва закордон, їхню отруту і їх самих. Висилає для зв'язків, для культурної »виміни«. Земляки, що не знають, що таке советська антикультура, або не знають, що таке справжня українська культура, стають жертвою московської брехні. Вони приймають антикультуру за українську культуру і помагають Москві затроювати себе і своє довкілля.

Довго на цю тему в нас не було літератури, яка б кинула світло на поле бою на відтинку культури, бою за свідомість і душу нації. Автор »Граней культури« в якійсь мірі виповнює порожнечу, малюючи образ цієї боротьби, її методи, її жертви та її мету. Читач скористає з досвіду очевидця і нескореного учасника боротьби за справжню українську культуру, відчує біль і пересторогу автора, в голосі якого відчувається крик: Україна zagrożена!

Якщо це відчує і зрозуміє читач, автор своє завдання виконав.

Богдан Стебельський

ГРАНІ КУЛЬТУРИ

ВСТУП

В 1976 році товариство «Україна» видало брошуру Івана Дзюби «Грані кристала». Робота рівня середнього із сотні масових брошурок аналогічної тематики виділяється хіба дзюбинським стилем письма, мовною культурою та двома-трьома думками на останніх сторінках брошури, в яких оживає принаймні тінь колишнього Дзюби. Публікація не помічена і критикою. І не лише тому, що «Грані кристала» — рядовий пропагандистський метелик-одноденник, супер-офіційний рунор, намагання з цих позицій подати «величну» картину «розвитку» та «розквіту» української культури як «органічної і невід'ємної складової частини всієї радянської культури» (І. Дзюба) в умовах широкого наступу тоталітарного імперського режиму саме на українську культуру, на українську націю в цілому з метою її знекровлення і поглинення. Брошура не помічена ще із таких причин: готувалася вона виключно на закордон як войовничий виступ проти ідей та людей, тобто проти цілеспрямованої діяльності української еміграції та її найчільніших представників — тієї частини українського народу, в котрій в силу цілком зрозумілих причин найяскравіше матеріялізувалася священна для кожної нації ідея — суверенність і державність. З цих же міркувань, книжечка, як свідчення здобутку КГБ, персонально вручалась справжніми її видавцями декому з українських політв'язнів, що в даний час за таку ж діяльність теж знаходяться за кордоном України — в російських концтаборах.

Окрім того — і, очевидно, найважливіше — публікацію не помітили свідомо, поскільки її автор у далекому минулому —

один із найактивніших діячів опозиції. Арештований у 1972 році як один із лідерів та ідеологів, в тюрмі КГБ зрікся поглядів, діяльності, раніше написаних праць, зокрема найбільш популярної з них «Інтернаціоналізм чи русифікація», і сьогодні пише «заробляє» довір'я. «Казус» І. Дзюби — подія в нашому середовищі небуденна. На суспільному горизонті України подібне трапляється не часто, а серед людей типу і рівня Дзюби — просто це виняток. Із цього погляду відданість меті, посвята, безкомпромісова принциповість таких суспільних діячів як А. Горська, О. Бердник, М. Горинь, І. Світличний, Є. Сверстюк, В. Чорновіл, Л. Лук'яненко і М. Руденко та десятки людей, недавнім соратником яких був І. Дзюба, сьогодні стали символом стійкості українців, мірою державної мудрости та носіями і творцями національних цінностей.

Безпосередньо не торкаючись феномену Дзюби, до сказаного додамо лише, що Дзюба, як продукт комуністичного суспільства і типовий представник його моралі, в якому роздвоєння особистости і психологія страху постійно породжує девальвацію слова, що завершується проституцією дій. На початку 60-их років бурхливою хвилею українського ренесансу Дзюба був винесений на його вершину і став одним із чільних носіїв нашого відродження.

Одначе під утиском репресій він опинився перед альтернативою: залишитись на позиціях борців проти українофобської політики в Україні і бути засудженим, а, отже, підтвердити колонізаторську політику Москви, масовий геноцид в Україні і власною жертвовністю розширити національно-визвольні процеси, або відкинути принциповість, відступитись, винайняти себе в прислугу колонізаторові. Дзюба обрав друге. І не через зміну поглядів та «щирі переконаність» в «розквіті української культури», а через малодушність, через навіяну байдужість до тих важливих процесів, які відбуваються і ширяться в Україні, та недооцінку власної ролі в них. Через нашіптування надто «гнучких» дорадників та «шанувальників» його таланту літературного критика, які вже

скоїли подібний крок і свідомо, а, можливо, мимоволі прагнули нашептати «оптимальний» варіант виходу із ситуації, «намагаючись залучити в своє середовище, щоб і тепер і колись, в майбутньому», в часи вже об'єктивного і непідневільного дослідження історії боротьби та історії культури України «красуватись в такій ролі поруч з іншими, мовляв: я ж не один відступник, нас більше і не тільки ми — середнячки, але Тичина в поезії, Дзюба в критиці».

Та про окремі аспекти поведінки, нав'язані діячам української культури психологією страху, ще буде сказано. Зазначимо лише, що свідомо об'єднавши і питання культури, духовні, історичні, психологічні, правові, політичні, матеріальні та економічні цінності і національні особливості, ми торкатимемось переважно політичних сторін, чи, кажучи словами Дзюби, «граней» культури. Оперуючи цим вмістивим поняттям як комплексом понять, не претендуємо в той же час на досконалу точність термінів, формувань та повноту визначень і охоплення питань. Подане, в силу умов автора, — не спеціальне дослідження чи до кінця опрацьована розробка поставлених проблем, що дає вичерпну відповідь на них. Це — запліднені, персонально врученою КГБ брошурою Дзюби «Грані кристала», роздуми читача над становищем нашої нації, реальним станом її культури, а також декілька конструктивних думок про ймовірні дороги та перспективи Сил Опору. І сказане тут не побачило б світу в такому недовершеному виді, якби не пекуча потреба принаймні частково розкрити ширму словесної демагогії, що скриває один з найбільших злочинів усіх століть і народів — убивство неподоланих народів та винищення їх культури.

Ми, до певної міри, свідомо не вдаємося в частковості, конкретизацію й детальну розробку окреслених нижче питань, їх багатьох нюансів, що могли б поглибити порушену проблему. Встрянути в деталі — завдання тих, кого по-справжньому хвилює реальне становище нашого народу та його культури, хто вивчає для себе чи працює, задавшись громадянською метою. Замітки писалися з думкою про молодь і

присвячені вони молоді України, яка мусить і повинна знати істину, а головне, мати ціль працювати в ім'я нації; молоді, котрій під владою шкільних та вузівських, зі спотвореною програмою підручників, під постійним тиском бюрократичної машини та її пропагандистських рупорів масової інформації: трансляцій телебачення, кіно, театру — під цими »ша-тами« тотального одурманення, не завжди доступні джерела об'єктивних знань про нашу історію, національні цінності, тривалі і потужні стремління України до суверенітету і державности.

НАЦІОНАЛЬНА І СВІТОВА КУЛЬТУРА

Культура — це сукупність ідеалів та символів, норм і за-сад, надбань і цінностей, організація та способи людської ді-яльності в сферах духовній і матеріальній, витворених, osią-гнутих та засвоених нацією (чи людством) протягом усієї сво-єї історії. Культура, як багатомірна цілість цих понять у їх причинному зв'язку та наслідковому вияві, як сукупність ім-перативів, як органічна потреба людини, стає реальністю, визначається і диктується стремлінням людського духу, біо-логічними ознаками, індивідуальною природою мистця і спільними, в цілому, суспільними факторами, умовами та способом буття, як творчої особистості так і нації, до якої вона належить.

Безупинність життя, його еволюція надає культурі постій-ного поступу, видозмін і трансформації форм, методів, засо-бів; культура формується, розвивається, поповнюється но-вими цінностями кожним поколінням спільноти, включаючи в свій зміст, об'єднуючи в це поняття мову, релігію, мистец-тво та науку, спосіб суспільного буття і рівень виробництва сьогодення. Культура в цьому розвитку і поступі звертаєть-ся і сягає водночас до поколінь минулих, до своїх глибинних духовних, біологічних, історичних першовитоків, джерел, традицій. І гармонія між першим та другим, гарантія можли-вості і прав використання повного обсягу національних здо-

бутків культури в їх свободній і непрепарованій синтезі, в духовній єдності й органічному взаємозв'язку традицій та сьогодення є передумовою і запорукою природного, самобутнього, вільного розвитку національної культури, основою її розквіту та поступу, а на цих засадах і повноцінною часткою культури людства.

Світова культура є сукупністю національних культур, інтегрованою системою функціонуючих організацій, об'єднаних між собою спільним кровообігом, через засвоєння культурних надбань минулих епох, взаємовпливи, взаємообмін, і взаємне суперництво в історичній опозиції народів та аналогічних процесів сьогодення. Культура людства — це сукупність національних культур у єдиній системі як цілому. В ній гармонійно сплелась універсальна природа людей різних націй, широкий обсяг загальнолюдських цінностей з багатогранною формою їх виявів. З другого боку — глобальне об'єднання національних культур не виключає, а передбачає постійну конкуренцію культур, що викликається специфічними національними рисами, внутрішньою потребою кожного організму утвердити свій неповторний світ. Без такої конкуренції і постійного взаємообміну немислимий поступ ні національної, ні світової культури. Отже, ми можемо твердити про органічну потребу свободи, право на самостійне життя і розвиток кожної національної культури, права на змагання з іншими культурами за запоруку розквіту національної і світової культури. Адже інакше, як через національні, світова культура не може розвиватися. Немає абстрактної світової культури; є світова культура, що має тисячі національних облич. І чим багатші, неповторніші ці обличчя, тим багатша світова культура. Тому трубадури інтернаціональної культури, за рахунок стирання і зближення національних культур, є могильниками світової культури, за яку вони так розпинаються. З третього боку — конфлікти в наслідок шовіністичної мутації, агресивних стремлінь одних націй і культур щодо інших.

присвячені вони молоді України, яка мусить і повинна знати істину, а головне, мати ціль працювати в ім'я нації; молоді, котрій під владою шкільних та вузівських, зі спотвореною програмою підручників, під постійним тиском бюрократичної машини та її пропагандистських рупорів масової інформації: трансляцій телебачення, кіно, театру — під цими »ша-тами« тотального одурманення, не завжди доступні джерела об'єктивних знань про нашу історію, національні цінності, тривалі і потужні стремління України до суверенітету і державности.

НАЦІОНАЛЬНА І СВІТОВА КУЛЬТУРА

Культура — це сукупність ідеалів та символів, норм і за-сад, надбань і цінностей, організація та способи людської ді-яльності в сферах духовній і матеріальній, витворених, osią-гнутих та засвоених нацією (чи людством) протягом усієї сво-єї історії. Культура, як багатомірна цілість цих понять у їх причинному зв'язку та наслідковому вияві, як сукупність ім-перативів, як органічна потреба людини, стає реальністю, визначається і диктується стремлінням людського духу, біо-логічними ознаками, індивідуальною природою мистця і спільними, в цілому, суспільними факторами, умовами та способом буття, як творчої особистості так і нації, до якої вона належить.

Безупинність життя, його еволюція надає культурі постій-ного поступу, видозмін і трансформації форм, методів, засо-бів; культура формується, розвивається, поповнюється но-вими цінностями кожним поколінням спільноти, включаючи в свій зміст, об'єднуючи в це поняття мову, релігію, мистец-тво та науку, спосіб суспільного буття і рівень виробництва сьогодення. Культура в цьому розвитку і поступі звертаєть-ся і сягає водночас до поколінь минулих, до своїх глибинних духовних, біологічних, історичних першовитоків, джерел, традицій. І гармонія між першим та другим, гарантія можли-вості і прав використання повного обсягу національних здо-

бутків культури в їх свобідній і непрепарованій синтезі, в духовній єдності й органічному взаємозв'язку традицій та сьогодення є передумовою і запорукою природного, самобутнього, вільного розвитку національної культури, основою її розквіту та поступу, а на цих засадах і повноцінною часткою культури людства.

Світова культура є сукупністю національних культур, інтегрованою системою функціонуючих організацій, об'єднаних між собою спільним кровообігом, через засвоєння культурних надбань минулих епох, взаємовпливи, взаємообмін, і взаємне суперництво в історичній опозиції народів та аналогічних процесів сьогодення. Культура людства — це сукупність національних культур у єдиній системі як цілому. В ній гармонійно сплелась універсальна природа людей різних націй, широкий обсяг загальнолюдських цінностей з багатогранною формою їх виявів. З другого боку — глобальне об'єднання національних культур не виключає, а передбачає постійну конкуренцію культур, що викликається специфічними національними рисами, внутрішньою потребою кожного організму утвердити свій неповторний світ. Без такої конкуренції і постійного взаємообміну немислимий поступ ні національної, ні світової культури. Отже, ми можемо твердити про органічну потребу свободи, право на самостійне життя і розвиток кожної національної культури, права на змагання з іншими культурами за запоруку розквіту національної і світової культури. Адже інакше, як через національні, світова культура не може розвиватися. Немає абстрактної світової культури; є світова культура, що має тисячі національних облич. І чим багатші, неповторніші ці обличчя, тим багатша світова культура. Тому трубадури інтернаціональної культури, за рахунок стирання і зближення національних культур, є могильниками світової культури, за яку вони так розпинаються. З третього боку — конфлікти в наслідок шовіністичної мутації, агресивних стремлінь одних націй і культур щодо інших.

СПІВЖИТТЯ НАРОДІВ І ЇХ КУЛЬТУР

Співжиття народів та їх культур — складний комплекс проблем і протиріч, релігій і співдружності. Помимо того, культура людства — це сукупність співіснуючих національних організмів, але організмів самостійних, з природним історичним процесом розвитку і також природною та правовою гарантією, права на життя кожної нації і національної культури, незалежність якої обумовлена вже самим терміном нація, а також її духом і традиціями, психікою і біологічними чинниками, географічним регіоном і кліматом, тривалістю історичного буття, коефіцієнтом творчих потенцій спільноти і реалізацією цих факторів залежно від величини самого коефіцієнту та історичної долі нації.

В залежності від цих факторів, від величини нації та її державности, від історичних, політичних та економічних факторів, від включености та впливів на неї консолідаційних процесів світової еволюції, кожна національна культура, як комплексне поняття в порівняльному співставленні до інших національних культур, може виявитись більш або менш розвиненою, вищою або нижчою. Вона, як органічно цілісний і сукупний продукт спільноти, включає в себе культуру верств, регіонально обласних відгалужень, освоєні національною мовою та відповідними інститутами надбань інших культур: вона в ході власної та світової еволюції, в процесах спілкування між народами та вільного обміну цінностями, генієм нації витворює свої специфічні риси культури, водночас якнайповніше засвоюючи загальнолюдські здобутки і в цій синтезі складних багатограних переплетень складає власну частку в скарбницю світових вартостей. Через складність цих процесів, а також в наслідок природного ексцентризму націй та історичного суперництва за переваги вкладу і разом з тим спільність здобутків, чітких вимірів і величин внесеної національної частки у світову культуру не існує. Але специфіка і розміри цих часток помітно окреслені і безсумнівним є те, що чим більша величина цього вкладу — тим ви-

ща національна культура; чим з більшої кількості суверенних організмів складається людство — тим різноманітнішою, своєріднішою, розвиненішою і вищою є світова культура. І гармонія між першим та другим, гарантія можливостей використання повного обсягу національних та світових багатств культури в їх свobodній і неприпарованій синтезі, повній єдності і взаємозв'язку традицій та сьогодення є передумовою та запорукою природного розвитку національної культури, основою її розквіту та поступу.

З таких окремих регіонів, що еволюційно склалися в наслідок географічних, расових чи біологічних факторів, через спільно успадковану пра-культуру, гранично окреслені відмінності чи подібність психіки та духу націй, а також у силу тривалих історичних зв'язків, міграцій та взаємообмінів, одна національна культура може стояти ближче або далше до іншої, пережити більше власних специфічних надбань, або відчувати на собі значніші впливи другої, належати до певних цивілізацій, культурних регіонів чи їх відгалужень (Європа, Схід, слов'янство, англо-сакси, романський регіон, Латинська Америка і т. п.). Та навіть у межах цих регіонів буття націй як спільнот позаісторичних, функціонування їх культур, консолідаційні процеси в механізмі спілкування носили і носять складний, болісний, суперницький, а деколи і ворожий характер. Історія людства — як еволюційний процес і творення загальнолюдських вартостей — і в міжнаціональних відношеннях і в обміні цих вартостей, і в передачі національних надбань та засвоєних чужих знає загарбницькі війни, поневолення, грабежі, геноцид. Принісши людству незліченні страждання, а світовій культурі безповоротні втрати, політика агресій, окупацій і колоніалізму, «насиленницького злиття народів незалежно від практичних методів реалізації і політичних цілей», уніфікація їх культур і примусова асиміляція на ґрунті будь-якої ідеології, природним і міжнародним правом кваліфікується як злочин проти людства.

ПРАВА ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ

Тому поневолені народи мають право на захист життя як суспільних одиниць, і боротьби за незалежність, суверенітет всіма доступними й оптимальними для них засобами як на власній території, так і повною включеністю у визвольні процеси національної діаспори незалежно від місця та країни перебування, світоглядів, партійности чи партійних об'єднань, методів та засобів боротьби (це питання внутрішньо-національне і вирішується на форумі національно-визвольних сил). Поневолена нація має також право на допомогу і солідарність світової громадськості і активний захист в рамках ООН.

Тому кожна національна культура, як «гордість народу, його дорогоцінний історичний скарб і спадок» (І. Дзюба «Грані кристала»), в контексті світової культури може виступати не відчуваючи насильства та прямого тиску, уніфікації та ущербности тільки і виключно як суверенна, незалежна від іншої нації повнокровна одиниця і, як одиниця, є невід'ємною частиною лише та виключно світової культури.

Тому трактування національної культури, як частки іншої національної культури, вже одним фактом подібного підходу ставиться в залежне, принизливе становище. Такою оцінкою лиш підтверджується статус культури дискримінованої, позбавленої права на самостійний розвиток.

І якби автор брошури «Грані кристала» мав на увазі саме це, коли б брошурою констатував дійсний стан речей в українській культурі, підтверджуючи і доповнюючи своє попереднє об'єктивне дослідження «Інтернаціоналізм чи русифікація», то можна б погодитись з автором. Український народ та його культура в межах імперії поставлені в становище залежне, дискриміноване і в наслідок політики асиміляції, жорстоких репресій, масових переселень — вигнань українського населення за межі України, нація і її культура опинились на грані занепаду. Проте автор, повторюючи демагогічні заяви апологетів шовінізму та адептів імперської полі-

тики Москви щодо України й «розвиваючи» їх намагається спростувати реальність і, зрадивши правду, довести начебто українська культура... знаходиться в стані розквіту, є «органічною і складовою частиною всієї радянської культури».

Таке унітарне твердження по відношенню до окремої — української та всіх поневолених націй з яскраво вираженими специфічними відмінностями культур, різними історичними традиціями і різними — насамперед відцентровими стремліннями до державности та суверенного функціонування своїх культур — інтересами, але силою утримуваних в одній державі з уніформованою, нав'язаною народам ідеологією та способом життя несумісних з їх природою, духом, релігією — подібне твердження з однієї сторони свідомо й лицемірно спотворює реальний стан усіх національних культур, української зокрема, а з другої сторони посередньо підтверджує диктат панівної нації як у сфері національних відносин так і в сфері культури, а також тоталітарний імперсько-колоніальний характер держави.

Органічною і невід'ємною складовою частиною національної культури є не інші рівнозначні, рівновеликі (хай не рівнопотужні, не державні) й принципово відмінні своєю генезою, духом, традиціями національні культури, що в силу умов функціонують нині в одній державі, а компоненти культури, регіонні в межах нації обласні відгалуження, культура соціальних груп. Як складову частину однієї національної культури, як «грань її кристала», можна вважати культуру колись самостійної, а нині повністю асимільованої нації, що в наслідок історично несприятливих обставин занепадала, розчинилася в іншій, перейшовши в категорію нефункціонуючих і передавши відтинки та елементи своєї культури живій; сюди з певними застереженнями можна віднести культуру «нації на грані культу?» — стадія, в якій у недалекому майбутньому, при сучасних темпах асиміляції може опинитися і наша українська.

ПРАВА ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ

Тому поневолені народи мають право на захист життя як суспільних одиниць, і боротьби за незалежність, суверенітет всіма доступними й оптимальними для них засобами як на власній території, так і повною включеністю у визвольні процеси національної діаспори незалежно від місця та країни перебування, світоглядів, партійности чи партійних об'єднань, методів та засобів боротьби (це питання внутрішньо-національне і вирішується на форумі національно-визвольних сил). Поневолена нація має також право на допомогу і солідарність світової громадськості і активний захист в рамках ООН.

Тому кожна національна культура, як «гордість народу, його дорогоцінний історичний скарб і спадок» (І. Дзюба «Грані кристала»), в контексті світової культури може виступати не відчуваючи насильства та прямого тиску, уніфікації та ущербности тільки і виключно як суверенна, незалежна від іншої нації повнокровна одиниця і, як одиниця, є невід'ємною частиною лише та виключно світової культури.

Тому трактування національної культури, як частки іншої національної культури, вже одним фактом подібного підходу ставиться в залежне, принизливе становище. Такою оцінкою лиш підтверджується статус культури дискримінованої, позбавленої права на самостійний розвиток.

І якби автор брошури «Грані кристала» мав на увазі саме це, коли б брошурою констатував дійсний стан речей в українській культурі, підтверджуючи і доповнюючи своє попереднє об'єктивне дослідження «Інтернаціоналізм чи русифікація», то можна б погодитись з автором. Український народ та його культура в межах імперії поставлені в становище залежне, дискриміноване і в наслідок політики асиміляції, жорстоких репресій, масових переселень — вигнань українського населення за межі України, нація і її культура опинились на грані занепаду. Проте автор, повторюючи демагогічні заяви апологетів шовінізму та адептів імперської полі-

тики Москви щодо України й «розвиваючи» їх намагається спростувати реальність і, зрадивши правду, довести начебто українська культура... знаходиться в стані розквіту, є «органічною і складовою частиною всієї радянської культури».

Таке унітарне твердження по відношенню до окремої — української та всіх поневолених націй з яскраво вираженими специфічними відмінностями культур, різними історичними традиціями і різними — насамперед відцентровими стремліннями до державности та суверенного функціонування своїх культур — інтересами, але силою утримуваних в одній державі з уніформованою, нав'язаною народам ідеологією та способом життя несумісних з їх природою, духом, релігією — подібне твердження з однієї сторони свідомо й лицемірно спотворює реальний стан усіх національних культур, української зокрема, а з другої сторони посередньо підтверджує диктат панівної нації як у сфері національних відносин так і в сфері культури, а також тоталітарний імперсько-колоніальний характер держави.

Органічною і невід'ємною складовою частиною національної культури є не інші рівнозначні, рівновеликі (хай не рівнопотужні, не державні) й принципово відмінні своєю генезою, духом, традиціями національні культури, що в силу умов функціонують нині в одній державі, а компоненти культури, регіонні в межах нації обласні відгалуження, культура соціальних груп. Як складову частину однієї національної культури, як «грань її кристала», можна вважати культуру колись самостійної, а нині повністю асимільованої нації, що в наслідок історично несприятливих обставин занепала, розчинилася в іншій, перейшовши в категорію нефункціонуючих і передавши відтінки та елементи своєї культури живій; сюди з певними застереженнями можна віднести культуру «нації на грані культу?» — стадія, в якій у недалекому майбутньому, при сучасних темпах асиміляції може опинитися і наша українська.

ВЗАЄМОВПЛИВИ КУЛЬТУР, НЕ ЇХ НІВЕЛЯЦІЯ

Та принципово помилковим — при невіданні і кощунстві, — є свідоме твердження про включеність української національної культури як органічної і невід'ємної частини культури російської. Мова може йти про певні впливи і взаємовпливи, про нав'язаний спосіб буття протягом трьохсотлітнього ярма. Та культура однієї і другої націй, їх генеза й історія, національна психіка і дух, антропологія, етнографія і звичаєве право, взаємна нехоть і відмінність національних інтересів проявились на практиці ще до славнозвісного факту приєднання і почавши з епохи середньовіччя та закінчуючи на працях наших найвидатніших політичних діячів та ідеологів, учених та письменників (нині до речі заборонених) — все це разом узяте є реальністю, було і буде неспростованим доказом та незаперечним свідченням, що це дві цілком різні і взаємно несумісні нації. А понад трьохстолітня політика підступного зривання договорів, невизнання, заборон, геноциду, викрадання та присвоєння національних реліквій і цінностей культури, погромів, масових винищень та переселень, започаткованих Петром I і продовжуваних до нинішніх поколінь, включаючи Сталіна, жертвами якого стали 10 мільйонів українців, свідчить, що відносини між ними носили і носять ворожий характер. В перспективі ці взаємини здатні трансформуватись і набирати чинності нормальних. Проте лиш після виходу України зі складу імперії, встановлення дипломатичних відносин на засадах рівності двох суверенних націй, повернення всіх українських етнічних територій (Кубань, Курщина, Вороніжчина, Білгородщина і т.д.) — незаконно анексованих і включених в склад Росії — в територіяльно непорушну цілісність і юрисдикцію Української Держави, репатріації населення, відшкодування та повернення українських національних цінностей протягом трьох століть награваних і вивезених у столиці та міста Росії. Та це питання майбутнього. А нині наша національна культура — і в правовому і ще більше у фактичному розумінні — зна-

ходитьсь в положенні колоніяльному, дискримінованому (що на останніх сторінках соромливо і крадучись констатує і автор брошури). Так, українська культура — це ослаблена, проте незламна, непоглинена, а функціонуюча культура поневоленого народу, спільноти, що живе, бореться і бачить мету своїх стремлінь, мету — реалізацією якої є суверенітет, державність, свобода.

Світова історія не знає також прецеденту, щоб в об'єднаній в одну державу імперії, з десятками поневолених і антагоністично настроєних до окупанта націй, функціонувала культура як єдиний і гармонійний організм усіх народів. В такій державі пануюча нація має пануючу (правда, не завжди вищу) культуру, практикує в різних формах культурний імперіялізм, домінуючи експансивним засиллям, проникненням імперської в підпорядковану, тотальним контролем над функціонуванням поневолених, головною задачею — відкритими каналами та під ширмою демагогії — стерилізувати специфічні риси та національний дух цих культур і нав'язати свої духовні цінності, ідею, психологію.

»Теоретичні« засади і реалізація визиску економічного та культурного, зокрема поглинання людських ресурсів і як творчого потенціалу, і як робочої сили (і як гарматного м'яса в роки активних зовнішніх експансій), а також політика асиміляції та різних форм винищень (при стійкому національному імунітеті, особливо під час активного опору — хай і незбройного — часто фізичних і масових), уніфікація культур поневолених народів — то всеохоплюючий по широті та вертикалі, багато-ступінчатий по глибині та верствах проникнення в національне тіло народу комплекс методів, засобів, форм, практичних дій. В основі своїй вони — як стратегічні принципи політичних цілей імперії, її збереження, укріплення та розширення — прийняті у спадок від царської адміністрації, правда, вдосконалені і пристосовані до потреб часу. Після перевороту в 1917-му році змінилась лише форма демагогії та форми пропагандистського прикриття, стратегічної мети. У фундаментальних напрямках, як внутрішньої

так і зовнішньої політики, визначальною залишилася повна спадкоємність. Нинішні правителі імперії, її ідеологи, обґрунтовуючи свою внутрішню політику, не соромляться вже відверто вдаватися до історії, посилатись на авторитетність та деспотію в державно правовій структурі минулої епохи, на імперські цілі та панрусизм: «наші услов'я», «наші традиції» і т. д. і т. п. Подібною, навіть ще відвертішою термінологією рясно нанизані виступи ідеологів, «академічна» література, праці з історії, публіцистика, періодика, художня творчість.

Зазначимо в дужках: коли царська Росія була тюрмою народів з відносно поміркованим режимом, то Росія більшовицька перетворилась в тюрму народів з режимом утримання приречених на смерть у досконало сплянований, організований і активно діючий — як ні один інший механізм державної машини — концтабір етноциду. В Росії домінуючими постулятами завжди були великодержавність, панрусизм, експансивний шовінізм правлячих верств на тлі пасивності, низькопоклонства, непомірної покірності низів і слабости громадської думки, коли йшлося про опозицію, зате активна підтримка режиму і солідарність з ним піднімалася одначе в роки загарбницьких воєн, чи придушення національно-визвольних рухів. І все ж відносна свобода думки мала місце, тиск на колоніальні народи був не всепроникаючим. Але, знищивши майже до кореня засіяні протягом двох століть спілкування з Європою зернятка демократії й терпимости, після перевороту шовінізм пануючої нації — при кібернетично змодельованому конформізмі низів, повністю задушених, при відсутності громадської думки і свободи слова, — а водночас одурманююче «підігрітий» комуністичною ідеологією, який в сутності свій є благодатним полем для розквіту селекціонованого тоталітарного режиму. Ці вищеназвані риси вирости до маніякальної ідеї-фікс, до вседозволености сильного, до тотальної диктатури і терору; трансформувались у зазіхання на всесвітню гегемонію, у дію, яка в співбутті народів кваліфікується як безпрецедентне злочинство всіх епох і народів, що коїться в границях

величезної імперії по винищенню націй. Комуністична демагогія — це камуфляжний міт про єдність інтересів та розквіт національних культур; гармонію та дружбу з гегемоном-грабіжником. Комуністична ідеологія і особливо практика — це хвороблива, негативна мутація національного організму, що втратив контроль над своїм нормальним, зокрема етичним — властивим кожній державній нації навіть в сфері політики — функціонуванням і набрав патологічного розвитку, особливо в агресивності, деспотизмі і шовіністичних інстинктах.

Спадкочемість цілей і частково засобів не викликає сумнівів. В той же час на ґрунті пануючої ідеології, нових економічних факторів, а також по-макіявелівськи використовуючи сприятливу в світі політичну ситуацію ще до війни, та особливо після неї, зокрема статус переможця, вагу супердержави з глобальними інтересами, що повною мірою зуміла скористатися дезорганізованістю Європи, зрадницькою пасивністю, по суті дезертирством, страхом і відступництвом держав, обов'язком яких було гарантувати принаймні відносну свободу та життя малих і недержавних націй і на які поневолені народи покладали і покладають так багато надій та сподівань — максимально скориставшись капітулянством Заходу, при повній свободі дій і розв'язаних агентами більшовицької адміністрації руках Москви розроблено нові, прискорюючі механізми практики етноциду — засоби-каталізатори русифікації та уніфікації культур. Вони вміщуються і хронологічно по періодах (наприклад, роки становлення та зміцнення режиму і реалізація плянів у промисловості, сільському господарстві, культурі: помилка в роки війни, стабілізація і кон'юнктурно реформістські заходи режиму щодо самого себе та в економіці в післявоєнні роки, всеохоплюючий наступ в останні 15-20 років), і по масштабах охоплення суспільних верств, і по інтенсивності окремих із них. Вони не рівнозначні, але як у комплексі так і в принципах їх втілення носять тотальний характер уже майже півстоліття.

Цинічними формулами цих концепцій і »теоретичних од-

кровень» стали так звані «інтернаціоналізм, реальніше соціалізм», «єдиний народно-хозяйственный комплекс», «метода соціалістического реалізма» в літературі і мистецтві, «єдиний советській народ» і т. д. Навіть у вихідних теоретичних постулятах вони дискримінаційні по суті, далекі від демократичних засад і демагогічні по формі, а в державно правових актах закріплюють диктат і партійної касты і панівного народу, узаконюють узурпацію влади двома цими силами. З закритими, тасмничими формами правління, з повною забороною елементарних політичних свобод — як особистих так і національних. Такими, коротко, постають сформульовані державно-правові норми з непомірною дозою казуїстичних вивертів, з розрахунком на їх фальшиву демагогію та наркотичне одурманення мас пропагандистськими гаслами — з однієї сторони, і широко наділеними функціями репресивного апарату — з другої. Однак буття народів в умовах цих «норм» і практики їх реалізації — безпрецедентні в історії людства. Це — необмежений деспотизм нації над усіма поневоленими, небачене свавілля, бюрократизованість та волюнтаристична централізація знизу до верху насамперед партійно-адміністративного апарату, а також економіки, наукових, культурних та освітніх інститутів; зоологічний шовінізм панівної нації і нетерпимість до національно-суспільного життя підпорядкованих націй; форсований вплив російського населення на етнічні території інших народів, їх русифікація на місці і прискорене виселення на землі метрополії; змішування величезних мас неросійського населення в нових економічних регіонах метрополії, примусове нав'язування російського способу буття і масовий етноцид. Зауважимо, що йдеться не про ті об'єктивні процеси, які мають місце і спостерігаються в багатьох державах в житті малих етнічних груп чи інонаціональних діаспор. Мова йде про цілеспрямовану, свідомо й добре заплановану внутрішню політику імперської нації — політику піднесену до рангу (нарівні з зовнішньою, чи забезпеченням військової могутности) однієї з найважливіших стратегічних цілей, як основна гарантія збе-

реження та надійний фактор сили в укріпленні і розширенні імперії. Доцільно також наголосити, що під терміном «культура» розуміється не окремий її компонент, а сукупний продукт спільноти (спільнот), її споконвічний набуток як нації.

ЕТНОЦИД — ГОЛОВНА МЕТА СТРАТЕГІВ МОСКВИ

Всепоглинаючий грабіж цього набутку як цілоти — почавши від природних та економічних і закінчуючи людськими та посягання на генетичні основи нації, на скарбницю її культури — головна мета стратегів Москви, основа основ їх далекоглядної і цілеспрямованої діяльності. В сфері економіки, під гаслом «єдиного народногосподарського комплексу», експлуатація і виснаження усіх наявних ресурсів уже декілька десятиліть носить і тотальний характер, тотальну безкарність (світова громадськість лише мовчки спостерігає за злочинством, послухно підписуючи, тобто санкціонуючи злочини — міжнародні акти про «невтручання» у «внутрішні» (!) справи), і тотальну безборонність, знекровленість та безсилля колоніальних. Відносно мала ефективність дій самозахисту, невідповідність результатів до затрачених зусиль, сьогоденна слабкість опору поневолених народів зрозуміла — мають пояснення.

Воно неоднозначне і бере початок з епохи колоніального визиску народів царизмом та асиміляції еліти, однак основні причини слабости визвольних процесів лежать у розгромі і ліквідації організованих національних сил після жовтневого перевороту 1917 року, та незгасаючому багатолітньому більшовицько-російському терорі, що знекровив нації, здеморалізував їхні ще наявні сили зовнішньою видимістю безперспективності боротьби. Проблема ця настільки складна і трагічна, що перед деякими кількісно невеликими націями (Прибалтика, Закавказзя, Середня Азія) болісно актуальним є не стільки питання державности, як елементарного фізичного

збереження. Малі народи не в змозі дозволити собі на активний опір з мільйонами жертв, прикладом чого стала Україна, що в ім'я свободи докладає виняткових героїчних і цілеспрямованих зусиль і в наслідок цього, а також мовної, релігійної та культурної близькості з окупантом, величини нації та її території, історичної долі та геополітичного положення, піддається особливо жорстокому тискові донедавна в політиці геноциду, а нині етноциду.

Вибір між боротьбою і самозбереженням, тактика переважання першого над другим чи навпаки, свідоме поєднання обох напрямків і в той же час їх мала результатність за останні півстоліття, має свою специфіку, залежить від багатьох факторів — насамперед наявності організованих чи стихійних Сил Опору, стабільності і міцї імперського режиму, зовнішньо-політичної ситуації — і, отже, вимагає ґрунтовнішого дослідження кожного з порушених тут питань. Ми лиш зазначимо, що малі народи імперії та їх території, не являючи з точки зору політичної, економічної, чи стратегічної значної втрати та загрози могутності імперії, відчують по собі відносно менший тиск, що не можна сказати про Україну, але вони в той же час є більш беззахисні. Переважна більшість з них навіть позбавлена етнокультури, а їх національні території носять лиш формальні адміністративні назви. Тому злочинна байдужість урядів Європи, США, світової громадськості в цілому, воістину непростима. Правда, опинившись на грані небезпеки чергової експансії з боку тоталітарної супердержави, відвертих посягань на власну свободу, вони в останні роки почали активніше цікавитись внутрішньою ситуацією імперії, становищем і долями їх народів і — хай покищо не вельми відчутними заходами — солідаризуватись з ними, морально підтримувати у боротьбі за право на життя, отже пригальмовувати тотальний етноцид. Нарощування потужності цієї підтримки і допомоги — один з найдійовіших засобів збереження свободи народам Європи. А реальний стан буття народів в границях імперії буквально диктує необхідність впливовіших форм захисту. Та навіть

пасивна допомога останніх років вселяє оптимізм, сприяє ростові консолідації Сил Опору — вкрай необхідних саме нині, поскільки ситуація у сфері людських ресурсів, а також у сфері культури поневолених народів значно небезпечніша, загрозливіша й трагічніша ніж в колоніальному характері їх економіки та в політиці хижацького виснаження їх природних ресурсів.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ ЕТНОЦИДУ

Політика етноциду активно реалізується більшовицьким режимом уже з кінця 20-их років. В 30-40-ві роки етноцид як перманентний процес внутрішньої політики гегемона свідомо і з далекоглядним прицілом трансформовано в безпрецидентний по розмаху, масовості й жорстокості геноцид, аналогією якого може служити хіба злочинна система винищення нацистами євреїв під час Другої світової війни. На рахунку обох цих режимів десятки мільйонів жертв. Навіть у практиці — не кажучи про їх природу — дві системи немов «дві краплини води»: більшовизм — «винахідник» наперед сплянованих штучних голодів, що в один час охоплюють мільйони людей на величезній території, і йому належить «патент» на постійно діючу густу сітку концтаборів з виснажливою працею і дистрофічною смертю на «стройках соціалізма». А нацизм, випозичивши в перших немов у добрих родичів при «обміні досвідом» систему концтаборів — долучив і своє «відкриття» — газові камери. Хіба це не разуючий приклад ідентичності природи і цілей двох режимів?

В 50-60-ті роки стратегія імперської політики, враховуючи нову міжнародну обстановку, військову могутність імперії, а також меркантильні потреби економіки, приходять до висновку, що практично внутрішньою політикою 30-40-их років поставлені задачі досягнуто, а масова асиміляція в існуючих умовах є оптимальним варіантом продовження установленої

політики по винищенню націй у майбутніх десятиліттях. І вже як її реальність, як цинічне хизування їх творців досягнутими результатами, як демонстрація перед світом власної могутності і безкарности, уже понад десять років над народами імперії чорним знаменом смерті і реквіємом несеться формула «єдиний советській народ». Ще більш трагічні наслідки можуть чекати нас в майбутньому, а це реальність сьогодення, оскільки вже понад два десятиліття етноцидові, враховуючи його фундаментальне значення для інтересів імперії, приділено першочергову увагу й надано особливо безапеляційних форм. Знекровлення націй, викачування і переселення з етнічних земель на території метрополії та інші регіони величезних мас неросійського населення, змішування, вимушена й нав'язана русифікація переселенців у безвихідних умовах; насильницька асиміляція корінного населення на його ж етнічній території через освітні заклади, пресу, видавництва, російське діловодство на підприємствах, в установах, армії, організований вплив російського населення і його упривілейовані позиції на території поневолених націй, засилля і проникнення великодержавного шовінізму в кожен клітину національного життя цих народів і також просочування в нього величезної армії донощиків, шпиків, штатного апарату КГБ з його тотальним стеженням, необмеженою владою, провокаціями і свавіллям у репресіях — це той коротко перелічений і далеко не повний комплекс засобів в арсеналі стратегів політики етноциду, яким надано тотального характеру і що в пропагандистській демагогії на одурманення мас — та ідеології на експорт — замасковано етикеткою «інтернаціоналізм». Механізм цієї політики надзвичайно складний, технологія її реалізації багатоступнева, однак у широко поставленій індустрії по переманюванню націй, умовно можна виділити два вектори прикладання сил.

Успадкованим від царизму, історично традиційним об'єктом першочергових зацікавлень асимілянта буде еліта, інтелігенція підневільних народів, найталановитіші творці й носії культури в будь-якій галузі людської діяльності. Пере-

манити, асимілювати, включити в культурні процеси пануючої нації обдаровану і перспективну молодь, великих учених і мислителів, політичних суспільних діячів та організаторів, талановитих письменників та мистців, інших видатних представників культури, науки, економіки, змусити їх служити окупантові, або — при відкрито заявленому патріотизмі — неутралізувати, позбавити можливості проявити себе, замовчати талант, знівечити долю людини та її рідних, а при відкритому опорі та діяльності в цьому напрямку — дискредитувати, піддати деформації, репресувати, або й фізично знищити — ось не повні, але основні важелі потужного й нестихаючого натиску імперської адміністрації Москви на кожне покоління еліти підкорених народів і в епоху царизму і, особливо, його тоталітарного спадкоємця.

Якщо окреслити тенденцію (вона ідентична для всіх народів у кордонах імперії) поведінки еліти в складних умовах тривалого колоніального ярма та цілеспрямованої практики етноциду на тлі постійних погромів, тиску, масових жорстоких репресій, що формують своєрідну пам'ять народу, як психологію страху в багатьох поколіннях, на що наражаються в першу чергу освічені й суспільно активні верстви населення — то, в наслідок терору до одних і стимуляції та переманювання других, еліта майже в цілому, або принаймні в значній своїй масі, водночас і знищується й асимілюється. Опинившись перед декількома основними (існують ще проміжні) варіантами життєвої дороги, наприклад, можливістю репресій, коляборантства чи його часткової форми, втрати національного «я», або фактичним безробіттям і повним забуттям — під тиском таких перманентно існуючих умов у панівну культуру відпливають таланти, викрадаються інтелекти, переселяються в метрополію творці й носії культури українського чи будь-якого іншого народу.

Щоб уникнути терору, або реалізувати себе як особистість (хоч у кінцевому рахунку абсолютна більшість інтернаціональних діячів, зокрема в сферах політики, адміністрації, військовій та ідеологічній, в силу інерційної недовіри до

»нацменів« і природного російського етноцентризму, не зважаючи на свої особисті переваги в таланті чи професіоналізмі — все одно залишаються на другорядних ролях та задвірках історії), на службу імперській державній машині та культурі гегемона — свідомо чи зі світоглядністю космополітів — переходять численні, найбільш обдаровані, вже з іменем або перспективні представники з усіх галузей людської діяльності. Практика фізичного чи культурного геноциду, реалізована в залежності від внутрішнього і зовнішньополітичного становища імперії, від »продукованих« кон'юктурою можливостей режиму, сили опору поневоленого народу, і в наслідок цього »оптимальних« потреб моменту в репресіях до нього, стабільного положення та самовпевненості гегемона в безкарності зі сторони зовнішніх сил, від економічних факторів і потреб людських ресурсів, а також від особистих якостей, величини шовіністичних інстинктів та садистських задатків фракційної кліки, що узурпувала владу й підпорядкувала собі загально-імперську партійно-бюрократичну олігархію — в залежності від цих факторів зосереджуються переважаючі зусилля на геноциді або етноциді, чи на двох варіантах політики водночас.

Та незалежно від засобів — фізичного винищення чи масової асиміляції — кожен з них приносить окупантові безсумнівні успіхи: по-перше, активно зміцнює його позиції на окупованих територіях і разом з тим помітно піднімає якісний рівень його функціонуючої культури сьогодення; по-друге, різко побільшує його генетичний арсенал в наступних поколіннях, а водночас і кількість населення; по-третє, поневолена нація та її культура знекровлюється, функціонує по нисхідній, втрачає здатність до опору й боротьби за свободу, до повноцінного відтворення та розквіту її культури, а кількість населення такої нації швидко і різко падає. Хіба не промовистий такий факт: українців на початку 20 стол. налічувалося біля 35 (!) мільйонів. Нині їх приблизно стільки ж. В той час кількість росіян виросла майже вдвое і нині їх уже понад 120 мільйонів, а з них 15 мільйонів як

залізні дивізії »п'ятої колони« топчуть українську культуру, майже повністю окупували міста, зрусифікували їх і в абсолютній своїй більшості належать до партійно-адміністративного апарату, узурпувавши всю повноту влади знизу до верху в кожній сфері людської діяльності. А мільйони українців виконують аналогічні функції за межами України, асимілюються самі, реалізують політику окупанта в асиміляції інших народів. »Divide et empera« (діли і пануй) — як мовили римляни.

ЗНЕКРОВЛЕННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІЯЛУ НАЦІЇ

Творчий потенціал нації знекровлюється настільки, що в останній час, якщо взяти за приклад літературу — давно не з'являлося помітного літературного явища, а Спілка письменників України не заповнюється штатною більш-менш повноцінною кількістю авторів, творчих особистостей на рівні елементарних вимог літературного процесу. В той же час великий відсоток її членів — діячі російської культури, а за межами Спілки, і отже без права по суті на публікацію творів, багато талановитих українців небажаних режимові. Спілка письменників, як організація, що повністю підпорядкована партійній бюрократії, як елемент державної машини в мистецтві, ідеології, пропаганді, без сумніву функціонує. В її рядах є й талановиті мистці, хоч із зв'язаними руками, але щиро зацікавлені в розвитку рідної культури. Однак в основній своїй масі членами Спілки, в наслідок впливу та нестачі талантів, а також з політичних і пропагандистських міркувань, стають насамперед ремісники — »літстудійці«, особи з так званих кололітературних кіл і пропагандистського апарату »літератури«, які від справжньої літератури далекі і, власне кажучи, не мають до неї жодного відношення. Та за встановленими »нормативами« членом Спілки може стати кожен »ідейновидержаний«, не зачислений »дисиден-

том» у картку КГБ кандидат, хто має відповідну рекомендацію партійних осередків і опублікував одну-дві книжки. Мистецька вартість публікації хоч і приймається до уваги, однак не є основним критерієм оцінки, тим паче, що поняття це в існуючих умовах відносно і ґумово пластичне. Беззастережна апологія панівної ідеології — першочергова вимога до автора та «міра вартости» видання. І при активній допомозі, сприянні, часто безпосередніх вказівок партійного апарату, КГБ та їх чиновників від літератури в обласних чи центральних відділеннях Спілки, редакціях видавництва, протеговані «абітурієнти», названі членами, пропустивши «крізь видавництво один-два літературних метелики-одноденки», приймаються до Спілки. Переважна більшість з них мистецьких вартостей не творять і не піднімаються вище середнього рівня в рамках сповідуваної ними ідеології.

Але реалізатори імперської політики саме їм в першу чергу довіряють штатні посади партійно-літературних функціонерів, саме вони віддано обслуговують пропагандистські потреби імперської адміністрації, саме їм доручають здійснювати і «первісно-сировинний» контроль за літературно-мистецьким процесом і за його зовнішньою течією та внутрішнім розвитком, і за бродінням та настроями творчої інтелігенції. В окреслених циклях тоталітаристської технології влади, на якій тримається імперська державна машина, вони відіграють суттєву роль. По-перше, це надійна опора режиму, його органічна частка і водночас кухня та кузня середньої ланки функціонерів у сфері культури, ідеології, пропаганди, адміністративного апарату. По-друге, формально заповнений «членами спілки» такого рівня існуючий вакуум талантів у культурі поневоленого народу, він, залишаючись реальністю, сприяє дальшому витоківі людей та знекровленню нації і в той же час дає змогу закамуфлювати його статистично великою кількістю як «літераторів» так і їхньої «продукції», і, отже, підтвердити на зовні, та не втаємниченим у ці тонкощі, офіційну тезу «розквіту» національної літератури (мистецтва і культури в цілому, поскільки анало-

гічна ситуація з кадрами і технологією підкреслення влади в усіх мистецьких спілках, в усіх інститутах культури). А мистецька організація (мистецтво, культура в цілому) функціонує не стільки в сфері мистецтва, культури, як стає дійовим наркотичним засобом до удурманення мас, модельованню конформізму та покірності поневолених народів, їх поглинення та жорстокої експлуатації. По-греге, Спілка письменників як організація діячів культури, будучи в абсолютній більшості насиченою подібним особовим складом, автоматично стає передовою, конформістською по своїй природі, повністю залежною від бюрократичного апарату, поскільки кожний з таких «членів» усвідомляє і знає власну творчо слабку потенцію, знає водночас потреби «меценатів», завдяки яким той чи інший «член» опинився в «лавах» письменників та з чиеї ласки і чому публікується. Разом з тим, в силу усталених порядків та виробленої психології запобігливості й почуття власної неповноцінності з однієї сторони, з другої — такі «спілчани» з власної ініціативи чи з першого ж натяку партійної ієрархії, або легкої маніпуляції відповідними важелями спілчанського керівництва — такі члени перетворюються в агресивну, нетерпиму масу, яка під диригентську паличку партійних чи московських «вождів» хором цькує на активних патріотів, талановитих літераторів і мистців із нестандартним стилем творчості, з духом українського патріотизму чи проявами авангардизму. Обдарованих але непокірних мистців ламають психічно, паплюжать їх творчий доробок на тасмних чи напіввідкритих зборищах. Сам набуток не публікується, замовчується, зате в пресі та періодиці злобно спотворюється суть творчості, навішуються ярлики, профануються найсвятіші цінності, а мистцям нівечать і талант і життя. Піддана дефамачії особистість або ламається, «кається», без провини просить прощення, а помітний національний діяч та яскравий талант линяє, трансформується в залякану, запобігливу, ніким не помітну постать, хамелеонствує психологічно й творчо, уподібнюючись, зливаючись з сірою одноманітністю загальної маси і продовжує продукувати анало-

гічної якості »літературу« з ледь помітним забарвленням колишнього таланту. Якщо така особистість вистоїть і не ламається, то повністю зникає з літературного чи мистецького обрїю, творчість не публікується, не дістає аудиторії, а талант на цілі десятиліття (часто назавжди) випадає з літературного чи мистецького процесу і заморожений таким чином знижується, для нашої культури пропадає цілком.

Коли ж мистець чинить опір, звертається як це має місце в останні десятиліття до Самвидаву, лишається сином свого народу, його звинувачують в антидержавній діяльності і розправу над ним коїть вже КГБ, на довгі роки засилаючи в концтабори. І в цьому випадку, — а їх безліч, — українська культура несе безповоротні втрати: гинуть або люди, або все створене безцеремонно знищується, як це зроблено з творчістю Опанаса Заливахи, Василя Стуса, Стефанії Шабатури і багатьох інших.

Сказане тут лиш пунктирний ескіз реальної картини життя і пануючих відносин в одній із сфер людської діяльності. В повному вияві картина буття і праці творчої інтелігенції ще непроглядніша. А тиражована лиш з незначними змінами, відповідно до специфіки того чи іншого інституту, вона творить, складає цілу систему тоталітарного режиму, системі відносин і цілеспрямованого тиску та страху, які панують в партійних і адміністративних органах, школах, вузах, установах і на промислових підприємствах, в наукових закладах і творчих спілках. Їх гнітючий характер та руйнівний механізм відчувають на собі вчитель, бухгалтер, інженер і студент, вчений і мистець. Але, розуміючи мобілізаційну силу мистецтва і слова зокрема, авторитет і суспільну вагу літераторів і учених, стратеги імперської політики Москви поставили під особливий нагляд, всеохоплюючу контроль і систематичний тиск творчості особистостей — письменників, мистців, учених, журналістів та працівників у галузях суспільних наук.

НАРОДНІ НИЗИ — ЗБЕРІГАЧ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

Слід зазначити, що поскільки процеси знекровлення великої і життєдіючої нації — помімо всеосяжного і постійно діючого комплексу найрізноманітніших засобів репресій і стимулювання асиміляції і переселень — все таки тривалі по часу, а коефіцієнт творчого потенціалу поневоленого народу високий, то функціонування його культури хоч і триває по нисхідній, однак значна маса її діячів і творців залишається в культурі свого народу. В абсолютній своїй більшості це, як правило, вихідці з народних глибин. Вони — джерело поповнення культури кожного народу, нашого — воно по суті і єдине. Адже спадкової національної еліти — інтелігенції як її нащадків — котра піднесла б українську культуру на вищий, елітарний рівень вже в силу успадкованих нею традицій, в наслідок тривалого у багатьох поколіннях спілкування та досконалого знання світової культури як природних форм буття в ній державних діячів і дипломатів, учених і діячів культури, працівників економіки і торгівлі, чи принаймні функціонування спеціалізованих інститутів по всебічному вивченню народів і наявності всеохоплюючої перекладної літератури, а також органічного засвоєння світової культури та широкого перенесення її надбань в царину нашої, взаємообміну та повноцінного знайомства інших народів з українською і в цій синтезі її справжнього розквіту, — такої інтелігенції в нас нема: вона або знищена окупантом, або асимільована ним. Тому сьогодні культура наша функціонує і зберігається тільки завдяки одного джерела — народних низів, зокрема селянських. Додамо в дужках, що з погляду ретроспективного — при історично асимільованій царизмом еліті — основним джерелом живлення української культури, її рушійною силою і в масі своїй і в якості був наділений високим коефіцієнтом творчих можливостей народ, вихідці із середовища народних мас та незначна частина національної еліти, що вціліла від репресій та асиміляції, збідніла й бідна українська старинна, різно-

чинна інтелігенція, представники духовного сану. Тому в сутності своїй — це культура не державної нації, тим паче не великодержавна, не імперськошовіністична. В силу специфіки історичних умов, вона й не елітарна. По масштабності та висоті українська культура — це культура європейського рівня, але культура народна, пронизана духом чистого й святого націоналізму — «альфою» і «омеґою» народу, сутністю кожної нації, її твердинею і могутністю, нездоланною силою в боротьбі за незалежність, або в збереженні суверенітету.

Отже, поскільки процеси знекровлення великої і життєздатної нації все таки тривали по часу, то в кожному поколінні значна кількість діячів національної культури, не зважаючи на репресії, тиск, асиміляцію, лишається в ній. Але з причин винятково складних колоніальних умов, обставин життя і праці кожного індивідуума, сили таланту й сили та мужности самої особистости, а також в залежності від середовища, в якому особистість формувалась, цілей, які ставлять собі творці й носії культури в кожному її компоненті — мові й літературі, освіті, мистецтві, історії, науці та матеріальному виробництві, навіть в релігії, — творці й носії національних цінностей, творячи або зберігаючи їх, належать до різних середовищ, складаються з різних угруповань, напрямків, лінії поведінки. Поділ на страти, соціальні групи, партії, течії, професійні і світоглядні товариства — властивий кожній суверенній нації або й залежній, однак підпорядкованій нації з демократичними формами правління. Наша, українська, як до речі всі, окрім російської, поставлена у винятково важкі умови буття. В силу повної централізації, доведеної до крайніх меж підконтрольності суспільного життя, ліквідації тоталітарним режимом найелементарніших прав людини, інтелігенція в цілому й творча зокрема формально може бути об'єднана лише в офіційних бюрократичних організаціях, спілках, установах, закладах. Протестихійно (часто з проявами свідомої солідарности) вони належать до різних груп і вклад кожної з них у національну

культуру в цінностних вартостях не рівнозначний як за ма-сою так і за якістю (деякі зі знаком мінус).

За своїм характером у зовнішньому вияві, відношенням до національної ідеї, світоглядністю, вони строкаті, не мають між собою окреслених границь і чітко сформульованих програм, принципової і твердої лінії поведінки. Перехід від однієї до другої, внутрішня «міграція» одиниць — поширене, і часто навіть безнадійні космополіти переходять до відкрито заявленої опозиції, а недавні патріоти, здавлені тиском, опиняються в лавах ренегатів і коляборантів. І все ж при видимій схожості з однієї сторони та існуючих полюсах з другої, при врахуванні конструктивної діяльності (або й деструктивної) на ниві національної культури і покладених на себе задач, отже є видимим, що кожна з цих груп виявила власну більш-менш окрему й відмінну від інших лінію поведінки, а одна з них і чітку її визначеність. Звідси отже видно, що кожна з них вимагає специфічного підходу, окремої оцінки і, що найсуттєвіше — особливих методів праці в середовищі цих груп для виявлення можливостей (обнадіюючий фактор останніх років) і на їх основі активнішого, ширшого залучення наявних у будь-якій з них сил опору, або принаймні регенерації національної самовідданості та чиннішої по змісту й ближчої до наших справжніх національних традицій духу народу — форм етнокультурної діяльності. І хоч ситуація в Україні важка, хоч націю невмолимо штовхають до становища «нації на грані культури» — без перспективного погляду на розгортання заходів по її збереженню немислима й сама праця.

ПИТАННЯ ОРГАНІЗОВАНОСТИ РУХУ ОПОРУ

Створенням групи спостереження за виконанням Гельсінського Акту українськими силами Опору зроблено новий якісний крок. Сьогодні на порядку дня вже другий, більший: «активізація зусиль, об'єднання поодиноких груп та ширша

координованість дій як у межах України, так і самочинної опозиції пануючої нації». Хоч аналогічні спроби вже мали місце, питання вимагає якнайпильнішої уваги, воно невідкладне, величезної ваги і з перспективою реальних можливостей нового піднесення руху, взаємного накреслення його поступальних цілей і методів праці і, отже, досягнення відчутніших здобутків у боротьбі за життя і свободу нації. Все це винятково складний комплекс проблем, що вимагають зусиль багатьох людей, підготовчих заходів, ґрунтовної розробки і точної оцінки існуючої ситуації, що неможливе в умовах тюрми. Тому не виходячи за рамки приміток, мета яких льокальна, постановкою ряду питань (з тактичних міркувань не завжди чітко сформульованих) та їх коротким оглядом дати хай і не повну, проте об'єктивну картину дійсного стану національно-суспільного життя і становища української культури сьогодення. І впевнені в тому, що на місці — в Україні, ці назрілі проблеми вже в стадії реалізації, або принаймні обговорювані та частково втілені, торкаємось самих питань — як актуальних завдань — лиш побіжно, себто ставимо їх точками відштовху »естафетного старту« до нового покоління, що вливатиметься в рух. Ставимо, щоб саме вливалось, успадковуючи вже досягнуте й на закладеному фундаменті, витворивши нові методи й нові структури в поступальному русі, піднімалось вгору, а не починало знову з перших кроків, як це в наслідок історичних обставин випало на долю нашого покоління.

Нинішнє становище імперії, науково-технічний прогрес, економічні фактори, зовнішня і внутрішня політична обстановка сприяють розгортанню діяльності сил Опору, успіхові визвольних змагань, хоч і тоталітарний режим чинитиме, зрозуміло, шалений опір, навіть переходитиме в наступ не гребуючи репресіями, погромами, провокаціями. Усвідомлюючи небезпеку вже нині існуючої ситуації і діючих сил, враховуючи перспективу розвитку руху в недалекому майбутньому, адепти імперської політики Москви ведуть з однієї сторони активний зовнішній наступ, відвертаючи цим увагу

від внутрішніх проблем, а з другої — шалено форсують масові переселення поневолених народів за межі їх етнічних територій, колонізацію неросійських земель російським та інонаціональним населенням, і насильницьку русифікацію переселенців, і етноцид на місцях.

Для відвертання уваги своєї та світової громадськості від внутрішнього становища імперії, режимові потрібні динамічні дії на зовні, «гарячі точки» (випробувана імперська практика) в будь-якому кутку земної кулі. І він продовжуватиме практику випробуваних уже засобів. З цією метою триває прискорення нарощування воєнного потенціалу, ще більш милітаризується кожна ланка економіки, із-за ширм «розрядки» помахують товстою ядерною дубинкою, впливовим засобом стало пряме залякування, загроза окупації інших націй, насамперед європейських, баянсування на грані світового катаклізму. Все разом — випробувана, дійова і досконало розроблена стратегія імперської державної машини, яка вже неодноразово зберігала її від розпаду, надаючи можливість розв'язувати руки всередині. І цілком зрозуміло, що з активністю опозиції посилюються і репресії. А сьогодні сили Опору, — напередодні нового розширення репресивного апарату та його фіскальної системи, тотального стеження та обробки громадської думки, застосування психотронних засобів та модифікаторів поведінки, розширення сітки концтаборів для політв'язнів та психлікарень, — це ті кола Дантового пекла, через які доведеться пройти новому поколінню громадських діячів, що вливається в рух Опору. Але на масове знищення десятків мільйонів людей, на «геноцид» зразка 30-40-их років, режим уже безсилий. І не тому, що змінилась його природа, що тоталітарний російський комунізм став «цивілізованіший», «гуманніший», менш кровожадний. Ні. Природа його незмінна. В той час науково-технічна революція та рівень урбанізації диктують йому свої умови з більш відкритим характером суспільства. І режим розуміє, що, знищивши мільйони, він самознищиться. Окрім того — посилена інфляція, топтання на місці в економіці, застій і

відставання в науці та прогресуюче погіршення побутових умов населення диктуватимуть широкі контакти зі світом. Тому початок 80-их років стане новою хвилею широкого влиття інтелігенції у широкий рух Опору та розгортання координованих, активних дій демократичних сил. Попереду тривала напружена, важка — без будь-яких особливих ілюзій, але й без недооцінки сил Опору — духовна робота по відродженню нації (націй) як повновартісних одиниць світового суспільства.

Які ж складові цих сил, де джерела їх поповнення — вже відкриті, виявлені, а також покищо підземні, такі, що перебувають нині ще в стадії бродіння, внутрішнього росту, формування громадської думки, активної лінії поведінки в складній, проте не чітко розмежованій по світоглядності структурі інтелігенції. Зроблю спробу дати коротку характеристику окремих її груп.

Не організована, без координаційного центру, але солідарна між собою опозиція з елементами (покищо лиш елементами) свідомо й відкрито заявленого опору в своїй діяльності. Її першочерговим завданням — самим життям поставленим на порядок дня — є цілеспрямована й результативна протидія (ненасильницькими засобами) імперській політиці поглинання націй. А визначальною метою — демократизація суспільства, збереження національного духу, мобілізація зростаючих, проте розпорошених національних сил і взаємна координованість дій в стремліннях до суверенітету й свободи.

Ця частина національної інтелігенції, незалежно від сфери діяльності в царині суспільної думки, гуманітарних наук, в літературі, підпільній праці і т. п. — робить без сумніву найцінніший внесок у скарбницю культури поневоленого народу, продовжуючи її життя та активне функціонування, розширюючи водночас поле діяльності і для інших льоаяльних до окупанта груп. Слід зарахувати і вклад еміграції та діаспори в країнах вільного світу. При тому величиною того спільного вкладу та його якістю визначається загальний рівень націо-

нальної культури, зрілість нації до державного буття, стадії самосвідомості, життєздатність та її майбутнє. Від цих же вимірів залежить і динаміка визвольних процесів, їх розвиток та якісні зміни. Праця цієї численної групи людей сподвижницька, почесна. Саме тому імперська адміністрація Москви розробила по суті »найдосконалішу« безпрецедентну в історії людства систему терору — фізичного і морального — над опозиційними силами всіх поневолених націй, а в першу чергу української — нації зрілої, життєздатної і однієї з найбільших в Європі. Саме тому Москва намагається знекровити кожен нашу національну клітину, поставивши під повний, наче »пронизаний рентгенівськими променями«, всепроникаючий контроль національно-суспільного життя, почавши від сільської хати, громади та її школи, і закінчуючи промисловими центрами, міськими комплексами та економічними установами. Саме в силу цих важких умов опозиційна частка інтелігенції зазнає найбільших репресій і втрат, а в періоди погромних кампаній, що тривають десятиліттями, її віддача та здобутки поступово чи різко — зменшуються; скорочується кількісне та якісне число учасників.

Але навіть при мінімумі сприятливих умов ця незнищима сила вибухає знову, відроджується, посилює активність, наближає націю до мети. Згадаймо організаційну активність, клясичну, по-європейськи зрілу досконалість партійної праці, національну гармонію та консолідацію сил як могутню течію єдиної ріки в стремлінні до мети під кінець XIX і на початку XX століття, з одночасним розквітом нашої клясичної літератури, суспільної думки, культури в цілому: а Велика Національна Революція і державність, сформована на найвищих принципах світового демократизму — хіба не унітарний феномен?

Візьмім піднесення української культури в 20-ті роки в умовах мінімальної свободи творчості і зупинене, відштовхнуте назад масовим геноцидом 30-их років; гляньмо на Визвольні Змагання і довголітню партизанську боротьбу та загальнонародну солідарність і підтримку підпілля в Галичині

до початку 50-их років; згадаймо накінець Ренесансний злет 60-их років при мінімумі умов і можливостей та людських ресурсів. Феномен природний, закономірний, нам, українцям, зрозумілий і разом з тим унікальний, неосяжний, навіть містичний; бо після століть неволі, жорстоких репресій, політики погромів, заборон, присипання народу, практики винищення та асиміляції еліти в кожному поколінні протягом трьох століть, а особливо після безпрецедентного геноциду в останні п'ятдесят років, жертвами якого за короткий час стали десятки мільйонів українців, після злочинних винищень нації, що забрали життя кожного третього-четвертого українця — вибух національних змагань такої потужності і ренесансні злети української культури видаються воістину подиву гідними й неосяжними. Феномен природний, унітарний і водночас містичний, бо він — одвічний стан нашого національного духу, внутрішня субстанція і стихія народу, його найглибша віра, що разом з мовою, духовними імперативами та релігією, генетичними ознаками та географічними факторами визначає націю, її історію, традиції, культуру.

Феномен — свідчення зрілості спільноти, її цивілізаторської ролі на величезному регіоні Східної Європи, доказ історичної давності нації, історія якої сягає двох тисячоліть, висоти її суспільної думки та європейського рівня культури. Він є запорукою її життя, найпотужнішою силою в боротьбі за суверенітет і державність. Саме для високорозвинутих, однак поневолених народів у найкритичніші періоди їх буття, в моменти смертельної небезпеки й загрози знищення, перед якою опинився український народ — консолідація сил Опору, кількісний та якісний ріст учасників руху, активізація визвольних процесів з розширенням форм праці та координованість дій — диктуються і внутрішньою сутністю національного характеру і об'єктивними потребами боротьби за життя як необхідною передумовою збереження нації як повноцінної одиниці, поступу в культурі і здобуття свободи.

Другим по значенню загоном представників національної інтелігенції, кількісно найбільш численним і, як правило,

реальним постачальником і потенційним джерелом діячів Опору, є творці й носії культури, які до пори, до часу, або й протягом цілого життя не вступають у відкритий конфлікт з імперською державною машиною та офіційною ідеологією, але, поєднавши в своїй творчості чи діяльності ідеологію пануючої нації з національними потребами та національними традиціями поневоленого народу, творять на цих еклектичних заходах компілятивну культуру. Вона не має повноцінної вартости, але творчість цієї групи, як процес — майстерно, часто по-мистецьки довершена. До неї приєднуються і складають її осередок яскраві таланти. Нині їх праця помітно відбита в поезії, частково в прозі, зокрема в творчості молодих авторів та праці на історичну тематику, а також у перекладах зарубіжної літератури. Однак навіть тієї останньої режим не випускає з-під уваги і стежить, щоб перекладалась насамперед сучасна література країн т. зв. соціалітичного табору з ідентичною советською апологією комуністичних ідей, комуністичні або просоветсько настроєні літератури західних країн — тобто пряма чи посередня агентура Москви, що, як і імперська література, не завжди може бути зарахована до художніх цінностей. Разом з тим національні літератури імперії мають куций ліміт на переклади та публікацію зарубіжної класики, що є однією з найнеобхідніших умов для нормального функціонування і розвитку кожної культури. Поневолені народи примушені знайомитись з закордонною літературою через російські переклади і це сприяє русифікації, прищеплюванню молоді відчуття неповноцінності рідної і вищости російської культури. Авангардне мистецтво, публіковане малими тиражами і лише окремих напрямків, поширюється, як правило, тільки в столицях метрополії та декількох великих містах і до «національних територій або не доходить цілком, або знайомлять їх в мінідозах» англомовні джерела: періодика, кіно, телебачення, театр.

Переважна більшість членів названої групи — національно свідомі і щиро прагнуть зробити максимальний внесок у культурні цінності нашого народу, але доробок їх в силу окреслених причин не відбиває справжнього духу нації, її стремління і завдань, а носить лише епігоно-культурницький характер, що виражено тільки в мові, побуті, окремих рисах національного стереотипу та географічного чи історичного тла. І поскільки значна частина мистців — помітні таланти, а їхня творчість доволі майстерна і носить елементи національні (правда, зовнішні), і разом з тим не вступає в конфлікт з офіційною ідеологією та політикою (навпаки, апологізує її), то імперська адміністрація спекулює на цьому, використовуючи імена окремих мистців як ширму для пропаганди «розквіту та розвитку» національних культур, реклямує їх доробок (часом не адекватний реальним вартостям) як у межах цілої імперії, так і на закордон, «організуючи» відгуки в комуністичній чи промосковській пресі, власним накладом публікуючи твори на іноземних мовах, а за цією густою завісою пропаганди продовжує коїти свою чорну справу. Літератори усвідомлюють це, однак страх та ілюзія успіху роблять своє. Як патріоти народу і в той же час вимушені учасники девальвації національних цінностей та поневолення власного народу, переважна більшість діячів цієї групи відчуває постійне «роздвоєння особистости».

Успадкувавши патріотизм та глибоке внутрішнє покликання творити в міру власних сил справжні мистецькі вартості для народу, віддавати нації свої здібності й доробок, кожен з них водночас нащтовхується на конфлікт і необхідність власною творчістю платити данину ідеології пануючого режиму та політиці окупантів і щодо власного народу і в сфері культури. Таким чином те, що групі чи окремому її представникові чужорідне, гальмує творчі можливості, неприйнятне органічно, часто ненависне, змушують пропагувати, оспівувати, возвеличувати: авторитарність і диктат називати «демократією і свободою», колоніальний статус нації і занепад рідної культури — визволенням і розквітом, зоологічний шо-

вінізм, засилля пануючої нації і примусове русифікаторство називати «інтернаціональним вихованням» і утверджувати міт про «єдиний советський народ». Таким чином, якщо знову взяти за ілюстрацію літературу, зокрема художню, то, кажучи традиційним визначенням, вона за формою естетично довершена, покликана відображати дійсність, об'єктивний світ, дух та задачі нації, бути історією — незалежно від ортодоксальних доктрин і панівної ідеології, тим паче ідеології нав'язаної окупантом. Окрім того, кожний мистець має право на свободу творчості в будь-якому авангардному напрямку, в тому числі на пошуки й творення власного (згадаймо всесвітньо відомого Архипенка і «архипентуру»). Та коли наведене, визначене в принципі не суперечить «теоретичній» формулі і канонам ортодоксальної советської доктрини щодо літератури, то на практиці вона творить міт, легенду, а про свободу творчості не може бути мови.

ДІЙСНІСТЬ СОЦІАЛІСТИЧНОГО РЕАЛІЗМУ

Затиснуті в прокрустовому ложі партійних настанов і партійної догми методи соціалістичного реалізму, нашій літературі і її творцям в тісних межах ложа визначено функції, які вони змушені ретельно виконувати. Роля дійового психологічного наркотика для асиміляції і присипання національної свідомості і маніпуляції людською поведінкою; засобом ідеологічної обробки індивіда, грубої фальсифікації діяльності та соціального буття суспільства, створення і національної історії, і національного духу, і національних завдань нашого народу, викривати ролі придворного панегіриста й одописця партії, панівної нації, її історії та культури і сліпого наслідувача, бути блідою тінню гегемона. Саме цими основними задачами обтяжується ланки національних культур методи соцреалізму. Як один із багатьох напрямків у культурі народу, названа метода не завдала б їй великої шкоди. Цілком можливо, що певною мірою прислужилася б для її розвитку, але колонізований у єдину культуру — диктаторську й незаперечну догму режиму, вона зводить літературу

до найогиднішої фальшивої суті, позбавляє її гуманістичного покликання бути голосом знедолених, стає гальмом у розвитку національної культури, формує з людини конформіста, робота. А робот-конформіст, «раб з низу до верху», ставши масовим явищем, стає суспільним фактором і як покірливе тло в сукупності з партійною кастою та імперською машиною пануючої нації складає тоталітарно-конформістський суспільний устрій з деградацією особистості, з підміною на сурогат справжніх художніх і людських цінностей, з «потьомкінськими садами» в літературі, в мистецтві, в освіті і науці, в усіх галузях людського буття, а головню в людських душах, етиці.

Закута в гасло «національна формою, соціалістична змістом, інтернаціональна духом» кожна з національних літератур (крім російської) не тільки ослаблена, малопотужна, куцо лімітована рамками методи, а в останнє десятиліття зроблений різкий поворот до «ждановщини», «сталінізму», тобто до ще більшого звуження цих рамок, точніше — тиску лещат, вони окрім того і внутрішньо-національно і міжнаціонально уподібнені, стандартні, виготовлені немов з-під одного кліше і схожі на дві краплини води. [...]*. Лякована ідеалізація позитивних персонажів, національна та духовна зверхність [...] і національний космополітизм [...] — ось директивно визначальні догми для усіх національних літератур і кожної зокрема.

Візьмемо, для прикладу, кілька романів останніх років, широко розрекламованих як «досягнення», й «творчі здобутки», «помітні явища» української літератури. До них зараховують «Розгін» Загребельного, «Біла тінь» Мушкетика, «Кровна справа» Андріяшика, «Канал» Григорука. Кожен з них не блискучий, але в таланті, «в техніці виконання» авторам не відмовиш. Проте на питання: чи збагатилась українська культура з точки зору національної вартості романів, то відповідь буде негативною. Елементи національного в ро-

*) [...] означає, що в тих місцях забракло слів з причини відірвання кусника сторінки оригіналу.

мані Загребельного — лише імена персонажів та місце їх життя і праці. Та Карналь з таким же успіхом може бути і Карнальовим, і Карнелісом, і Карнебековим. В романі достовірно хіба відтворені пейзажі, окремі назви побуту, персонафіковані риси характерів, темпераменту, зовнішній типаж. Реальне ж життя, взаємини між людьми і комуністичною верхівкою, соціальне тло і відносини на виробництві, соціальний оптимізм і гармонія — вкрай ідеалізовані, прикрашені до невпізнання. За браком місця оцінка роману звичайно спрощена.

Написані з більшою чи меншою майстерністю і, звичайно, з різними прізвищами персонажів, з певними відмінностями в їх характерах, темпераментах, різницею в професії — біологи, шахтарі, бульдозеристи, а звідси і місце праці та пов'язаною з фахом і партійними настановами та інструкціями специфікою колізій, романи і трьох інших названих авторів, власне кажучи, нічим між собою не відрізняються і не виділяються на загальному тлі сучасної української літератури. Як і вся її маса — це штамповані панегірики «надприродній» силі і «всеосяжній мудрості» партійної верхівки будь-якої її ланки, а також «непохитній комуністичній ідейності», «самовідданості» соціалістичному суспільству, «одержимості» в праці на «благо» та «в ім'я» побудови комунізму. Хіба не показове свідчення фальсифікації дійсності, спотворення національної свідомости українців і разом з тим занепаду української літератури, експлуатації в партійних та імперських цілях її задач, нав'язаного звуження її функцій, зокрема гуманістичних і національних. Проте офіційно — ці два три романи — «найцінніше надбання» за останні декілька років у нашому літературному процесі, якого в адекватному розумінні цього терміну насправді не існує, поскільки аналогічна картина в усій українській літературі, культурі в цілому.

В той же час навіть найменші прояви в літературі справжнього національного духу, відтворення національного характеру і наших національних проблем блискавично підда-

ється погромницьким діям. Той же Андріяшик, що дав українській літературі вже декілька романів, а серед них «Полтву», чим увійде в історію, був негайно жорстоко розкритикований, роман опублікований у малотиражному часописі заборонено, а письменника на довгі роки виключено з літературного життя. На Гончарів «Собор» за національний дух роману — ототожнення руїни церковного храму-собору з руїною народу, його культури та державности, а згвалтовану Єльку з ганьбою України — з погромницькими статтями накинута московська імперська преса, в додатку до широко організованої кампанії цькування автора в українській. Майстерно виписане полотно Іваничука «Мальви», з актуальним політичним мисленням, піддано нещадній критиці, а об'ємний і довершений роман «Кальнишевський», одна лиш назва якого багато каже читачеві, заборонено ще в рукописі. Цікавий історичний роман Білика «Меч Арея», і особливо блискуча стаття-післямова з праісторії нації, грубо розкритиковані не на основі аргументів та вмотивованих доказів, а виключно з імперських ідеологічних позицій. (Зате Югову — російському шовіністові — з «достовірних» історичних джерел достеменно відомо й опубліковано його «дослідження», що Ахіллес і напевно незабаром Цезар, Клеопатра, Соломон були за походженням росіянами, отож є підстави для анексії цих територій).

Творчість талановитого українського письменника Олеса Бердника, до речі єдиного в нашій сучасній літературі письменника-ідеаліста, нині заборонена повністю, а раніше опубліковане вилучено з бібліотек і знищено. Оригінальний і яскравий мистець виключений із Спілки письменників, давно не друкується в Україні, хоч раніше опублікований доробок перекладено в Польщі та інших зарубіжних країнах. За безкомпромісовий патріотизм, самовіддану посвяту Україні, її національним інтересам письменника жорстоко і систематично цькують, репресують, піддають дифамації в пресі. Ошельмовуються та зазнають репресій інші видатні діячі української культури. Крізь концтабори за власну творчість

та переконання пройшли поети Ігор Калинець та Василь Стус, художники Опанас Заливаха та Стефанія Шабатура, літературні критики Іван Світличний та Євген Сверстюк, журналіст Вячеслав Чорновіл, публіцист Валентин Мороз і багато інших. Вже понад десятиліття еліміновані з літературного процесу Ліна Костенко, Людмила Скирда, Ірина Жиленко, Ірина Калинець, Ігор Калинець та Василь Стус, Голобородько, Коржун, Микола Вінграновський та Роман Кудлик. Один із найавторитетніших українських письменників — Антоненко-Давидович і унікальний талант перекладача світової кляси Микола Лукаш — в такому ж становищі. Позбавлені можливості робити свій вклад в українську культуру письменник Плачинда, критик Іванисенко, відомий історик Брайчевський. А прозаїки молодшої генерації, що зробили б честь будь-якій європейській літературі: Валерій Шевчук, Григорій Тютюнник, Ярослав Ступак, як до речі десятки та сотні імен, які стали б окрасою та гордістю української культури, повністю ізольовані від її творчих процесів і позбавлені аудиторії. Позбавлений праці в українських театрах, на заслання в Москві опинився один із найяскравіших сучасних режисерів театру Лесь Танюк. За межами України — в Москві, Ленінграді та інших містах метрополії збагачують російську культуру тисячі українських режисерів та акторів театру і кіно. А в Україні в той же час опера і театр на провінційному рівні і в стані занепаду. Чи не промовисті факти до ілюстрації «розквіту» і нищення, руйнування «поступу» і занепаду української культури? Чи не показове те, що за останні півстоліття наше мистецтво в межах України не змогло по суті дати ні одного значного твору, який відповідав би рівневі світових духовних потреб, хоч працювали в ньому великани світового масштабу? І в той же час у галузях людської діяльності, що не мають прямого відношення до національних потреб — наприклад, у царині фундаментальних і прикладних наук — Україна має незаперечні загально-людські вартості — здобутки і дала світові десятки великих імен.

ІСТОРИЧНІ УМОВИ КОЛОНІЯЛЬНОГО ЯРМА

Виникають питання: чому склалося подібне становище в українській культурі, природна це ситуація чи створена штучно? Дати на них відповідь в повному обсязі видається можливим лише у десятках монографічних досліджень спеціального характеру по кожному з поставлених тут питань і ще багатьох не поставлених. На них і прагне відповісти українському народові та світовій громадськості сьогодні існуюче і активно діюче українське підпілля, створеними ним в умовах жорстокого терору засобами інформації — самвидавом. Коротке пояснення окремих аспектів національної проблеми пропонується читачеві в цих примітках в розрахунку на самого читача та його далішні пошуки і, особливо, продовження ґрунтовнішої розробки поставлених питань і включення та залучення молоді в українські визвольні процеси. А причин подібного становища української культури багато і найважливіше з них — статус поневоленого народу. Про похідні цього статусу коротко згадувалося власне вище... Це — історичні умови колоніяльного ярма, масова асиміляція еліти і витік інтересів; це — масовий геноцид в 30-40-ві роки; тотальні переселення та асиміляція на місці; прокрустове ложе соціалістичного реалізму і дамоклів меч терору, що висить над мистцем постійною загрозою знищити його, а кожна велика праця може бути створена тільки в умовах свободи творчості і стати надбанням світової культури лиш при умові, що виявивши повною мірою загально людські цінності, вони водночас у кожній найменшій клітині своєї структури до глибини пронизані національним духом. Таких умов українська література і культура в цілому не тільки не має, а оскаженіло пригнічується навіть мінімальний прояв у творчості органічних національних рис. Ради об'єктивності слід відзначити, що в царині слова, де панує особливо жорсткий контроль в умовах тоталітарного режиму, і панівна російська література не спроможна наблизитись до світового рівня, та в сфері національного духа, в селекції замірів і по-

сягань має необмежений простір діяльності. Нижче побачимо це на фактах, поскільки в становищі нашої культури існує ще один аспект, який доповнює причини відставання українського мистецтва від світових здобутків і ще раз доказує пляномірну цілеспрямовану політику знесилення української національної культури, свідомого зведення її до рівня загумінкової і в кінцевому результаті повної асиміляції та знищення.

Як уже говорилося, кожна національна культура — це водночас факт активного буття нації в творчих процесах сьогодення і право на повнокровне — не у куцо лімітоване окупантом — засвоєння та використання кожним поколінням нації її духовних надбань із скарбниці національних її цінностей у сукупності усіх минулих віків і в цій всеоб'ємній, природній та гармонійній — не пов'язаній чужинцем — синтезі минулого і сучасного, загальнолюдського і національного — основа основ функціонування, поступу і розквіту культури народу. В яких з цього погляду умовах функціонувала наша культура протягом п'ятдесяти останніх років?

Про реалізацію того, що отримує нація при праві на самовизначення і що здобули ми лиш за декілька років державності до часу ліквідації шляхом агресії Української Народньої Республіки і повторної окупації, не може бути й мови. Не може бути мови і про реалізацію гасел «національних проблем», що піднімались на знаменах вершників листопадового перевороту в 1917 році в метрополії. В наступні роки практичне функціонування нашої культури далеко від мінімальних норм національно-культурної автономії, від правової та фактичної ситуації періоду так званої українізації, що проводилась короткий час уже на окупованій території України, в складі наново відбудованої російської імперії нової формації.

З утвердженням диктатури і реалізацією її основних теоретичних принципів в усіх ланках суспільного буття і зокрема тезою про дві культури в одній національній культурі, а, отже, і відповідною політикою в царині культури — в сус-

пільних її компонентах — історії, суспільній думці, літературі, мистецтві — з функціонування культурних процесів сучасності було вилучено ряд великих імен і найціннішу частку духовного багатства нації, у тому числі і російської. В роки нового посилення диктатури висувається чергова теза: з побудовою і утвердженням соціалістичного суспільства класова боротьба посилюється. На практиці це означає масовий терор і в першу чергу над діячами-творцями та активними носіями культури взагалі і поневолених народів насамперед, як рушійної сили відцентрових устремлінь. Саме в 30-ті роки практичною нормою стають погромні заборони в тотальних масштабах і на використання класичної спадщини, на національний характер культури і на застосування творчих методів. А з ліквідацією свободи творчості приходять застій, в наслідок же геноциду та масових репресій, що теж стають »нормою життя« імперії та найдійовішим засобом утвердження диктатури, наступає регрес, занепад, винищення. Встановлена над пресою і видавництвом і без посилення жорстока багатоступнева цензура доведена до крайніх меж. З масових і наукових бібліотек вилучаються книги заборонених авторів і знищуються, спалюються цілі бібліотеки (в наші дні теж), »під корінь« руйнуються пам'ятники історії, культури, національні реліквії, релігійні храми (і духовенство в першу чергу), нищаться художні фонди, архівні матеріали, історичні джерела, давні й новітні партійні (не большевицькі, розуміється) та державні документи, що з'явилися до перевороту 17-го року, після нього, або в роки нашої державности. Саме в ці роки, після довшеної руїни, безапеляційно припиняється як завіса, і не потрібне, широко практиковане до того лицемірство щодо прав та рівності поневолених народів, в тому числі й нашого, і вже відкрито втілюється цинічне українофобство. Анульовано вихід ряду журналів, ліквідовано численні культурні установи, фізично знищено тисячі діячів культури. Літературний процес, культуру в цілому зведено до загумінкового рівня, з обличчям пияка, що без елементарної міри гідности обожествляє оку-

панта та возвеличує сюзерена і ката. Розстріляно і знищено в концтаборах не тільки сотні, а тисячі діячів культури — згвалтовано, зганьблено і знищено саму культуру як багатоманітність форм методів і напрямків, як самовирок інтернаціонального характеру і національного духу народів.

В 30-ті роки руїною охоплені майже всі нації. Але панівна російська культура, помимо того, що потужніша навіть при несумісній світоглядності і розбіжності творчих методів та ідейної спрямованості, є офіційною ідеологією режиму — не зазнає рівновеликих із іншими національними, зокрема з українською, людських втрат і руйнувань цінностей, користується і в той період широкими привілеями в синтезі пошуку та сьогодення для власного розвитку, возвеличення глобальних задач росіян начебто визначених історією, аналогія імперських інтересів. Перемога в Другій світовій війні свого двійника — в державно-політичних системах, поставлених цілях, уподібнених в перейнятих взаємно засобах досягнення мети і особливо пропагандистськими машинами по величині брехні та одурманення мас схожих між собою як двоє близнюків — нацистської Німеччини, такої ж тоталітарної держави і агресивного імперського хижака, що ставив собі аналогічні цілі — світову гегемонію — перемога большевизму над фашизмом піднесла проголошені цілі до практичних задач глобального масштабу. З цього часу апетити наростають немов снігова лява і вже понад два десятиліття, враховуючи вихід імперії на світову арену як супердержави, глобальні інтереси росіян, фактор науково-технічного прогресу, необхідність залучати до управління імперією якнайширше не комуністичні по світоглядіві, проте шовіністичні верстви російського населення, зокрема не на російських територіях, а також у зв'язку з виходом і показово пропагандистським демонструванням російської культури на світових підмостках як власних досягнень, а головне як засобу впливу та камуфляжу; в зв'язку з усвідомленням абсолютної більшості російської еліти, що між імперськими національними інтересами (хоч і спотвореним національним духом) та історични-

ми формами правління з однієї сторони, і комуністичною ідеологією та її режимом з другої, не існує принципових розбіжностей, врахувавши все це — нація і режим дійшли до взаємної згоди, а на основі згоди сьогодні »реабілітовано« (офіційно чи нишком) майже всіх діячів російського культурного, суспільного і державного життя, в тому числі активних противників сучасного режиму та його ідеології. Їх найвагоміші праці знову публікуються, скрупульозно вивчається творчість науковими інститутами, досліджується і загальний доробок і окремих діячів, і цілих течій у культурі Росії минулих епох і їх вплив на суспільну думку та мистецькі процеси в періоди їх життя та сучасне значення для культури. В спеціальній літературі, популярних виданнях цитуються їх думки, на цих авторів посилаються як на незаперечні авторитети і гордість російської культури.

Політика, без сумніву, правильна — адже нація не прощає будь-якому режимові стратегії на збіднення та ущемлення власної духовної спадщини. Запущено, правда, цей механізм не нинішньою верхівкою, яка боїться нових віянь і в середовищі російської еліти, котра, передбачаючи розвиток світових процесів, прагне більшої свободи. Реформатор Хрущов розумів це і над російською елітою поставив партійний контроль, надавши цьому процесові поступального руху, якого вже неспроможна зупинити панівна верхівка, як це намагається зробити! Тому цілком природньо, що сучасне покоління росіян знає, наприклад, Соловйова, Подіна, Катаєва, Ключевського, цінить Володимира Соловйова, Леонтьєва, Бердяєва — з насолодою читає Достоевського, Буніна, Андрєєва, дістає можливість знати : посилатись на творчість Андрія Белого, Хлебнікова, Мережковського, навіть Набокова, Струве і т. д. і т. п. Росіяни, в тому числі молодь, ґрунтовно, широко і доволі об'єктивно (з погляду російського), а головне без кощунства і осквернення національних святинь, національного духу і національних діячів — ознайомлені з історією нації в цілому і зокрема новітньою — з політичною лінією, програмами і діяльністю всіх партій та її

діячів як до листопадового перевороту, так і після нього. Зовнішня і внутрішня імперська політика царизму — окрім незначних частковостей і поразок у загарбницьких війнах — повністю схвалена і дістала продовження сьогодні. Продовження, розуміється, активніше, безпринципніше у виборі засобів, агресивніше як у зовнішніх експансивних цілях так і у внутрішніх, а особливо щодо поневолених народів. Правда, зі зміною ідеології, темпів, нюансів у реалізації. Зате практика цієї політики безпрецедентна в цинізмі, грубості, жорстокості і підступності. І в першу чергу по відношенню до України — нації, території, економіки, джерела людських ресурсів і талантів, а також історичного пашпорта, автогенези — України, як держави, що являла б реальну небезпеку існуванню імперії. Звідси й відповідно помітна політика режиму.

НАЦІОНАЛЬНУ КУЛЬТУРУ ЗВОДЯТЬ ДО ПЕРИФЕРІЙНОЇ

Клясичну нашу культуру XIX і першої половини XX століття, що своїми здобутками в царині літератури, суспільної думки, історії сягнула європейського рівня, а нація вже стояла на порозі самовизначення і державности, окупант у наступі десятиріччя форсованими темпами, через масовий терор і нав'язану систему заборони, намагається довести до рівня периферійного, регіонально-обласного. Знищивши мільйони людей, він довів до руїни і національну культуру. Утримувати її в такому стані в 40-50-ті роки не потребує великих зусиль: основна маса діячів культури знищена в 30-ті роки, а війна довершила цей процес. Опір чинять лиш Галичина, Волинь, Буковина, Правобережжя, однак в арсеналі переможця є випробувана і безкарна з боку світової громадськості метода — терор. Тож незабаром і в Галичині національний характер культури, зокрема літературний процес,

доведено до загальноукраїнського рівня. А для зрілої і усвідомленої своєю ганьбу нації, безчестя і приниження національної гідности, славослів'я окупантові та його режимові визначено нормою буття. Воно стає нормою поведінки літераторів і мірою вартости будь-якого видання — почавши від дешевих пропагандивних брошур і закінчуючи романами чи академічними працями вчених.

Психологія страху наказує робити це «щиро», адже такі пам'ятні довоєнні роки! Знищено Скрипника, Курбаса, Зерова, Драй-Хмару, загинув Хвильовий, по-звірячому цьковано Довженка. Крізь фізичні й моральні шпідрутени концтаборів пройшов навіть Вишня. В тюрмі загинув і Коцюбинський. Така ж доля спіткала ще тисячі Скрипників, Зерових та найчільніших діячів нашої культури і мільйони рядових українців. В психології людей пам'ять терору особливо довговічна, а якщо цей «умовний рефлекс» скріплювати і в сьогоденні, то страх пронизує кожную клітину мистця, педагога, вченого, проникає в кожную клітину національного організму і в школи та освітні заклади, редакції газет і журналів, видавництва, наукові та мистецькі інституції, а, проникаючи, паралізує їх гідність і діяльність на засадах гідности, зокрема гідности національної. Ще не прочитавши лекції, не написавши ні рядка, вчитель, мистець чи вчений сковуються «наручниками» страху: пройде цензуру і буде опублікована праця чи «арештують» в рукописі, чекає лиш цькування чи неминуча кара, позбавлять тільки посади і викреслять ім'я з пляну видання моєї праці, а, отже, заробітку, чи, відібравши гарантуючу масу пільг членського квитка, посадять за «крамолу», запроторять на довгі роки в концтабір.

І паралізований страхом урешті-решт здається, продукує те, що від нього вимагають, бо крім уникнення репресій, осягнення життєвого спокою та родинних життєвських радостей, є ще нагороди й почесні, є хай і сумнівна, але слава, є успіх і матеріальні блага. А сюзерен щедрий і на терор і на стимули. Він зухвалий, цинічний переможець-окупант і на вістрію штика, на якому тримається сам, може подати одне

або друге. Проте непокірний буде проткнутий вістрям без вагань і затримок, а нагород і почестей доведеться почекати. Здобути довір'я можна лише тривалою та вірною службою. І страх та інстинкт самозбереження диктують мистцеві »щирість«, так звану »художню щирість«, що пролягає за межами людської та національної гідності насамперед. Адже повної поблажливості, як це ми бачимо в російській культурі, частково або й повністю співпадання інтересів, співзвучності між мистцем і партійно-державним апаратом, між мистцем-українцем і сюзереном-росіянином бути не може — на шалки терезів поставлено надто багато: або втрата величезної колоніальної території з її незліченними багатствами, людськими ресурсами, культурою і звичайно втратою узурпованого окупантом історичного пашпорта »прописки« в давньому стольному Києві, що дає право на »благородства« — тобто наша свобода, державність, суверенітет і упадок імперії, або її збереження, зміцнення могутності через продовження нашого статусу — невільницького ярма. Звідси жорстока нещадність. Саме тому окупант не гребує будь-якими засобами і особливо в царині культури, в середовищі еліти, спотворюючи одне і формуючи з інтелігента конформного типа, коляборанта. Саме тому педагогам, мистцям, ученим в галузі суспільних наук доручають найбруднішу роботу — функції так би мовити »комунальної« імперської обслуги, служби »чистильників«, що загрибають, підчищують, камуфлюють нечистоти, злочини колонізаторів скоєні в минулому й ті, що кояться нині, власне на території України, над нашою ж нацією та українською культурою. А знаючи про глибокий патріотизм абсолютної більшості цієї частки інтелігенції, окупант свідомо робить її співучасником власних злочинних діянь, посібником та імперським управителем на нижчих та середніх щаблях ієрархічної піраміди, формуючи разом з тим у психіці цієї частки національної еліти і почуття вини перед народом і комплекс власної неповноцінності, ущербності. Адже, нав'язавши роль »компаньйона«, підпорядкувавши своїм інтересам, сюзерен без церемоній нагадує:

»ти мій помічник і співучасник, отже пам'ятай хто«, »знай своє місце«. І подібною »солідарністю«, вимушеною співучастю українська інтелігенція компромітує себе перед народом, знецінює значення своєї творчости, вартість доробку для національної культури і власний авторитет, а обраною лінією поведінки та змістом, духом творчости водночас відвертає єдинородних братів від злочинства окупанта, від національних проблем і від себе як духовного вождя народу, позбавляє себе його опори та підтримки.

ФАЛЬШУВАННЯ ІСТОРІЇ ЗАГНАНОЮ ЕЛІТОЮ

Адже в першу чергу, хоч і під тиском, саме національною елітою перед найширшими верствами народу спотворюється та фальсифікується історія нації в найважливішому із найдавніших часів — почавши від непорушної, невід'ємної приналежності культури Київської Русі, як органічної спадщини нації української, і закінчуючи найновітнішою епохою наших визвольних змагань і боротьби проти московського ярма. Кожна трагічна подія в житті українського народу, що спричинялась до його повнішого поневолення — анексія української території, ліквідація автономії, руїни Запорізької Січі, погроми, асиміляція, переселення українців далеко за межі України, агресивна війна з Українською Народньою Республікою та повторна окупація, колоніальна економічна політика, знекровлення нації в наслідок геноциду 30-их років та наступних, пограбування національних реліквій, культурних цінностей і т. д. і т. п. — в сучасній історіографії наші вчені змушені подавати як етапи та факти »визволення«, »братської помочі«, а письменники та інші діячі культури в тій же інтерпретації з »художньою ширістю« і »вмотивованою« правдоподібністю закріплювати в свідомості нації власною творчістю, або діяльністю. В той же час священні національні стремління до свободи та суверенітету, безпрецедентний в історії людства національний подвиг з ней-

мовірною кількістю жертв (лише за останні 50 років знищено більше десяти мільйонів (!) чоловік засобами геноциду та етноциду, щоб »назавжди« покінчити з проблемою самостійності України), в ім'я розбудови держави називати »злочинними« діями, »зрадою« національних інтересів, а найвидатніших політичних діячів та національних героїв — І. Мазепу, С. Петлюру, М. Грушевського, А. Шептицького, Є. Коновальця, С. Бандеру, Я. Стецька, В. Винниченка, М. Хвильового, У. Самчука й багатьох-багатьох інших, хто найбільше прислужився Україні — »зрадниками свого народу«. В галузі суспільних наук і мистецької творчості спотворюється, уподібнюється до московського національний дух народу, його психіка, фальсифікується сутність української культури. На чільне місце висуваються несуттєві її сторони і другорядні діячі української культури — як правило зрадники і коляборанти, а дух клясичної спадщини зведено до шаблонних і спотворених, але подібних окупантові трактувань та оцінок. Заперечується, дискредитується найважливіше: непорушне і невід'ємне право на самовизначення, як в історичному минулому, так і в сучасному і, особливо, реальність суверенітету в сьогоденні. Замовчується давня цивілізаторська роль нації як центру культури величезного регіону Східньої Європи протягом багатьох століть. Ошельмовується історично успадкований, джерельно чистий націоналізм як феномен поневоленої нації та унікальне в історії людства явище — органічна єдність усіх верств народу як спосіб буття, без інститутів насильства та кріпацтва, а також у боротьбі за незалежність. Стає очевидним, що в комплексі цього довгого ряду причин та їх наслідків, політичних умов, ідеологічних обставин, психологічних факторів, сукупність яких становить тоталітарну систему з її складним механізмом присипання національного духу, не можуть з'явитися культурні цінності світового рівня. Та це тільки одна сторона питання.

ПОНЕВОЛЕНІ НЕ ПОВИННІ ЗНАТИ МИНУЛОГО

Реальність же значно складніша, з наявністю багатьох таких «граней»-лещат. Ми, проте, коротко окреслимо лиш ще одну з цілого ряду елементів міту про «розквіт» української культури. Беззастережно реалізуючи політичну ціль по знекровленню української наації і тримаючи її одним із найдійовіших засобів в осягненні гльобальної мети, колонізатор аж ніяк не зацікавлений у ширенні чи принаймні у вільному доступі до цінностей клясичної спадщини нашої культури, осягнутих і витворених у періоди відносно свобідніших умов праці талановитих мистців, учених, політичних і суспільних діячів, як у минулому, так і сучасному, як на території України, так і за кордоном. Колонізатор не зацікавлений у доступі до духовної спадщини епохи царизму в короткі моменти пом'якшеного тиску і зокрема в останні десятиліття його існування, до цінностей періоду нашої державности і перших років після неї; до суспільних здобутків Галичини перед окупацією її Москвою, до національних цінностей, витворених українською опозицією, підпіллям та еміграцією за кордоном. І слова «колонізатор не зацікавлений» у нашому випадку й на йоту не відбиватимуть реального становища, поскільки окупант, як бачимо це вище і побачимо зараз, не обмежився лише пасивними заходами, наслідуючи дії «цивілізованих» європейських колонізаторів. Він має власну успадковану й вдосконалену методу прародичів монгольських завойовників. І саме тому йому вдалося зберегти імперію. А ради її збереження, в майбутньому поневолені народи не повинні знати й пам'ятати своє минуле. Тому клясична спадщина національних цінностей просіюється з особливою ретельністю на густому ситі імперської цензури і повним позбавленням доступу до відсіяного не тільки широких верств населення, а й творчої інтелігенції. Заборонено тисячі авторів, тисячі їх праць вилучено з публічних, наукових, приватних бібліотек чи зібрань і знищено, а незначна частина затримується, діють заборони на публікацію, наприклад, »Іс-

торії Русів», історичних праць Костомарова і творчості Куліша, академічних досліджень Максимовича і Срезневського, Марковича, Бантиш-Каменського, Яворницького. Заборонений Драгоманов, Подоликовський, Зібер, Павлик. Без лайливих епітетів не дозволено згадувати Антоновича, Єфремова, Грушевського, Дорошенка, Міхновського, Донцова, Огієнка, Юрковича, Шелухіна, Липу, Чижевського, Маланюка, Пастернака, Смаль-Стоцького, Мірчука. Замовчується творчість Кониського, Чужбинського, Грінченка. Заборонені Винниченко, Лепкий, Самчук і сотні інших імен діячів нашої культури. І не тільки заборонені. За знайомство з їх працями чи творчістю, за розповсюдження доробку більшості з названих імен, українцеві грозить позбавлення волі і концтабори тривалістю до десяти років.

Злочином є замовчування цих сторін нашого буття. Ми як нація, що поставлена перед небезпекою зникнення, мусимо мати мужність сказати про все це вголос і собі і світові. Говорити голосно є саме викриттям, авторитетною розробкою поставлених колонізатором, але взиваючих до нашої національної совісті національних проблем. Заявити про них і окупантові і на весь світ, розгортанням координованих єдиним центром дій Опору і винесенням на міжнародну арену українського питання як актуальної політичної проблеми, що вимагає першочергової уваги та рішення урядами усіх суверенних держав, а також включення його в порядок дня міжнародних форумів. Для цієї мети порушені тут питання потребують і повнішої розробки і інших формулювань та форм, а в даному разі лиш ставляться і пояснюються коротким викладом суті політики офіційного механізму, ледь закамуфльованої, проте відкритої його діяльності без наświetлення скритих, так би мовити, пружин імперської системи впливу: замаскованої діяльності величезної армії шовіністів, сформовану, вишколену об'єднану п'яту колону, яка на українській землі займається цілеспрямованими і узгодженими діями русифікації, привласнення російським населенням національної зверхності і показово-зухвалої демонстра-

ції нам своїх привілеїв у побуті — посадах, праці, права на освіту, житловому фонді, вищому матеріальному рівні і т. д., русифікаторської політики усього населення, «приватним» шляхом у всіх сферах буття; викраденням національних цінностей і т. ін.

НА ВІДТИНКУ ПРЕСИ ТА ПЕРІОДИКІВ

Заслуговує також уваги стан української преси і періодиків. Наприклад, газету «Літературна Україна», що покликана насвітлювати біжучий літературний процес, зведено до рівня заводської багатотиражки. Вже понад десять років точаться розмови щодо її об'єму. Одначе хіба може йти мова про об'єм, коли літературного матеріялу — настільки сьогодні бідне життя літератури — «не вистачас» і на чотири сторінки, а шпальти газети редакторами з КГБ свідомо заповнюється «інформацією» далекою і від літературних і мистецьких проблем, і тим паче від національних. З початку 70-их років в газеті — письменницькому органі — не з'явилося ні однієї проблемної, заслуговуючої уваги статті про «критичний», точніше кризовий сигнал української літератури та усіх видів мистецтва. Таке ж провінційно-загумінове «обличчя» має кожна «центральна» київська газета. Позбавлені права на власних кореспондентів за кордоном і власних пресових служб, отримуючи інформацію з єдиного джерела — централізованого імперського агентства — вони в той же час мають жорстокі інструкції щодо публікацій матеріялів з питань національного життя, які хвилюють українську громадськість. Редакції назначаються партійними центрами і службою КГБ і на цій основі комплектуються з просіяних, вірних і досвідчених ідеологічних функціонерів, як правило змішаних національно і майже поголовно завербованих КГБ.

Аналогічне становище в редакціях журналів, у видавництвах. Абсолютно переважаючою більшістю є публікації

низькопробної художньої й наукової вартості, але «вартості» комуністично запліднені, коляборантські. Зате мистецьки довершені речі, але просякнуті національним духом, цензура арештовує й передає до відповідних інстанцій, від яких через цькування та репресії починається для мистця «дорога на Голгофу». Звідси і загальний низький рівень нашої літератури. Навіть офіційний авторитет — Л. Новиченко, відомий критик і таки добрий знавець нинішнього літературного процесу, в останній своїй праці змушений визнати низький в загальному художній рівень сучасної української літератури. А відштовхується Новиченко від кращих її зразків. Об'єктивні причини й закономірності такого явища він, звичайно, пояснити не може — це задачі сил Опору — та факт залишається фактом.

Ми не зупинятимемось на багатьох драматичних і в той же час промовистих статистичних співставленнях. Покажемо лишень читачеві, що на 50 мільйонів українців насилу животіє п'ять товстих художніх часописів з кучо помітною тиражністю. А 120 мільйонів росіян мають в десять разів більше художніх журналів, абсолютно не лімітованих у тиражі і тиражність більшості з них сягає понад 100 тисяч примірників, а третини від 300 тисяч до 2.5 мільйонів. Отже, тираж одного, наприклад, «Нового мира», що досягає 250 тисяч, майже вдвоє перевищує тиражність усіх українських журналів разом узятих. А недавно відновлений для ілюзорної заміни багатьох колишніх періодичних видань цього профілю єдиний історичний журнал (тираж 58 тисяч примірників), орган академічної установи — Інституту історії Академії Наук України — останнім наступом імперських сил на українське суспільне життя, наступом, що відновився з початком 70-их років численними арештами, масовими репресіями над українською інтелігенцією, усуненням поміркованого українця Шелеста П. Ю. з партійного поста, власне цим імперським наступом, усі українські видання доведено до криваного упадку, а з історичного журналу повністю вихолощено його суть і журнал використовується як пародія на власне призначення,

як насмішка окупанта над історією та її принципами взагалі, історією України зокрема.

В таких умовах працює найчисленніший загін наших мистців, учених суспільних наук, діячів культури, серед яких є таланти світового масштабу. Та позбавлені свободи творчості, працюючи в атмосфері постійного національного, морального, фізичного тиску, вони, зрозуміло, повною мірою не змогли проявити свої можливості. В наслідок цього і загальний рівень нашої сучасної літератури, драматургії, театрального і кіно-мистецтва, гуманітарних наук і суспільної думки — культури в цілому — в порівняльному співставленні з нашими можливостями і світовим її станом, рівнем її розвитку — невисокий, і на грані занепаду. Картина реального становища нашої культури стане ще повнішою, коли доповнити її штрихами відпливу, викраданням та її знекровленням інтелектами і талантами. Сьогодні на вигнанні сотні й тисячі корольових і боголюбових, козловських і бондарчуків, чухраїв, танюків і, звичайно, роммів. Повернути їх у Київ неможливо, але зберегти в українській культурі, залучати до співпраці на нові творення національних вартостей у сфері їх діяльності, включати таких видатних постатей нашого народу в його динамічні процеси боротьби за життя, з їх активною і впливовою підтримкою зміцнювати українські інститути, в тому числі й національними діячами їх масштабу, з їхньою допомогою виносити національні здобутки й пекучі національні проблеми на міжнародні форуми з метою активного захисту нашої культури світовою громадськістю та її ближчого знайомства зі становищем поневолених народів в імперії, налагоджувати через таких діячів контакти з українською еміграцією за кордоном — ось побіжний перелік завдань цієї частини української еліти, яка завдяки власній творчості та здобутого нею авторитету, а також компромісної із окупантом лінії поведінки займає в ієрархічній піраміді відповідне становище, має окрему сферу діяльності та засоби до контактів (наукова праця, періодика, видавництва, театр, кіностудії, спільне членство у спілках і т. д.). Задачі

складні. Проте для величезного загалу творчої інтелігенції, що займає ці проміжні позиції, а, власне, світоглядністю солідаризується з опозицією, силами Опору, вважаючи своїм основним покликанням збереження, розвиток і піднесення української культури, вони цілком посильні. А становище нашого народу, потужне бродіння в середовищі української творчої інтелігенції, її глибока відповідальність за долю нації, почуття обов'язку перед нею, усвідомлення того, що наявний творчий доробок в основі своїй компліаторський і компромітуюче комуністичний не являє собою культурних цінностей і не ввійде в скарбницю національної культури, а ім'я мистця в її історію, стають переконливими аргументами й свідченням того, що все більша й більша частина талантів, щиро зацікавлених в розвитку української культури, національно свідомих її діячів, що займають сьогодні компромісні позиції, ставатимуть по-громадськи заангажованими й переходитимуть до відкритої Опозиції.

КУЛЬТУРНА Й ТЕХНІЧНА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ — ПІДПОРА РУХУ ОПОРУ

Надійним помічником вищезгаданих груп, а згодом і лідером цього органічного союзу, робиться вже і ставатиме ще активнішою в цих процесах розгортання діяльності сил Опору науково-технічна інтелігенція. Сучасний стан урбанізації, рівень розвитку науки, техніки, економіки, диктують тоталітарному режимові або децентралізацію цих сфер людської діяльності і, отже, помітнішу самостійність науково-технічної інтелігенції, або тоталітаризм стане ще більше гальмом для розвитку науки та економіки, приведе до прогресуючої стагнації, до прискореного відставання перед Заходом в ключевих, визначальних галузях господарства, що в останні десятиліття стало особливо помітним і, отже, ще більше посилить незадоволення інтелігенції.

Зазначимо між іншим, що пошуки виходу з прогресуючого відставання стали однією з найважливіших причин, спонукальним фактором так званої розрядки. Таким чином у перспективі або більше свободи, або репресивні дії режиму. На користь поневоленим народам одне й друге. Перше стимулюватиме розвиток руху, друге стимулюватиме широке незадоволення, що тотожне першому. Незадоволення і протидія режимові не тільки російської технічної еліти. Вона, як гегемон і могутня рушійна сила росіян, уже поступово відтісняє партійно-бюрократичний апарат від управління імперією, принаймні її господарським життям. Невдачі з посиленням централізації за допомогою кібернетики (ідея так званої єдиної АСУ — автоматичної системи управління господарством імперії з московського центру, потерпіла крах і належала партійній верхівці та її адептам від науки), створення багатьох науково-прикладних центрів у межах господарських регіонів, науково-промислових і тільки промислових «об'єднань»-концернів західного типу, модернізація економічної теорії з відхиленням від марксистських догм, а на базі цього модернізація господарських відносин і фінансових розрахунків, запозичення організаційних структур і наближення їх до західних моделей — свідчать і про відцентрові тяжіння російських господарських керівників та наукової еліти в напрямку виходу з-під контролю партійної касты, про стремління до свободи діяльності і про наявність альтернативних шляхів розвитку імперії, а, отже, і про боротьбу між ними з однієї сторони, а з другої — про нездатність вже сьогодні і неможливість у майбутньому повністю контролювати та необмежено підпорядковувати науку, економіку партійно-бюрократичній машині. Свідченням цього стають також і наявні політичні аспекти, різке й відверте повернення до апології російського духу, російських національних особливостей, рязуче відтворення на новій основі панрусизму. А це доказ пошуків не тільки ширшої основи для союзу і спільних дій російських шовіністів усіх мастей — це девальвація, ерозія комунізму як ідеології і сподівання її елітою, це — різні, зовні,

скриті течії і прояви боротьби за владу в середовищі комуністичних ідеологів та російської верхівки, це в першу чергу показовий фактор росту і сили власне російської опозиції.

ЦЕНЗУРУЮТЬ ЗАХАЛЯВНУ ЛІТЕРАТУРУ

Для молодого покоління, що вливатиметься в рух, зазначимо в дужках: покладатися на російську опозицію як на союзника мусимо стримано, вибірково і лиш до певної міри. З'явилися, наприклад, дані, що люди, які великою мірою визначають позиції російського руху і утримують під контролем відповідні канали контактів та зв'язків, затримують і, очевидно, нищать найбільш зрілі документи українського підпілля, призначені для широкої публікації в світі. Це ще раз підтверджує давно відстоювану нами позицію про паритетні засади у веденні роботи в контактах між обома силами, в коректуванні прикладання сил, виходячи з українських інтересів при координації спільних дій, а головню в налагодженні власних, систематично, регулярно діючих і надійних каналів зв'язку, яких би зусиль це не вимагало.

Адже практикованою цензурою і фільтрацією підпільної української літератури та матеріалів самвидаву, підписаних багатьма людьми чи окремими групами, програмних документів або звертань до президента США, Д. Картера, урядів інших країн, до ООН та світової громадськості, створюється, з однієї сторони, облудливе враження про, начебто, якісно радикальні, глибинні процеси, що нуртують в надрах російської нації, і «демократизм» її опозиції, а з другої — про пасивність, незрілість і слабкість національних рухів, з третьою — порочить зловмисну селекцію й поширення думок про другорядність національного питання та ігнорування постановки цього питання як актуальної міжнародньої проблеми і, отже, консервацію існуючого стану, з одночасним наступом на розвиток національних, зокрема українських сил Опору. Такі дії в свою чергу підтверджують посилено витворюва-

ний міт, широко пропаговану останнім часом містифікацію КГБ та пропагандивного апарату Москви, про »демократичність« імперсько-тоталітарного режиму, який начебто допускає діяльність опозиції і більш-менш свobodно терпить її. Це разом з тим сприяє альтернативним пошукам моделей суспільного буття та майбутнього державного устрою росіян зі збереженням імперської структури і водночас результативно затушовує, маскує, ослаблює динамічне розгортання національно-визвольних процесів. Таким чином мимовільно чи свідомо, однак в силу імперських інтересів і, очевидно, традиційної російської світоглядності, частина впливової опозиції росіян, помимо поставлених собі задач, об'єктивно солідаризується з діяльністю КГБ по придушенню українських сил Опору.

Тому новому поколінню людей, що вливатиметься в Український національно-визвольний рух, не слід плекати ілюзій щодо повної та беззастережної підтримки нашого народу зі сторони російського, а багатьох авторитетних діячів їхньої опозиції сприймати як надійних, безкомпромісових союзників. Вони надто помірковані, свідомі своїх вузько-національних інтересів прагматики. І в цьому їх біда.

Продовжимо, однак, попередні думки.

Москва, усвідомлюючи перспективу активізації науково-технічної інтелігенції та її прискороеного влиття в рух, влиття зумовленого темпами науково-технічної революції як рушійної сили сьогодення й можливого очолення усього національно-визвольного руху, колонізатор, передбачаючи й враховуючи таку зумовленість дій науково-технічної інтелігенції України, водночас з наступом на українську культуру в цілому, вживає контрзаходів і щодо цієї частини інтелігенції, намагається запобігти, неутралізувати, знекровити її власними »запобіжними« діями, а в першу чергу практикує масовий витік національних інтелектів і талантів, відрив потенційних противників імперського режиму від української основи, від атмосфери, середовища, відносин, що стимулюють включеність у Рух.

Територія і динаміка господарських процесів сприяє цьому: за межі України — на територію метрополії, а також у національні організми поневолених народів скеровано сотні тисяч українських учених, господарських керівників, службовців. Роз'єднані, ізольовані, перемішані національно, вони вже не становлять загрози, із перших днів вислання перетворюються в об'єкт посиленої асиміляції, стеження, обробки, при потребі — залякувань і шантажу, а на національних територіях таких же поневолених народів виконують функції троянського коня — асимілянта. В той же час в адміністративному та управлінському апаратах, в академічних установах, технічних закладах, на підприємствах втілюється пляномірна кадрова політика — засилля робочих місць, заповнення керівних посад прийшлим, чужородним елементом: в першу чергу, звичайно, російським на ключевих постах та представниками інших поневолених народів на другорядних. Але в абсолютно переважаючій більшості, окрім показних, ширмових посад, відповідальні пости, керівні місця, здійснення контролю, тобто усі реальні важелі влади сконцентровані в руках апробованої партійно-шовіністичної касти.

БАГАТОМІЛЬЙОНОВА МЕНШИНА — ОПОРА ОКУПАНТА

Абсолютна повнота влади, здійснена через партійну, адміністративну, господарську бюрократію, утримувана через КГБ, міліцію, армію, підтримувана п'ятою колоною — 15-мільйонним російським населенням — то стратегічна позиція й опора окупанта. Для ефективнішої реалізації своєї колоніальної політики й денаціоналізації українського населення на його материнській землі, в арсеналі колонізатора є й «тактичні» дійові засоби. І якщо в царині художньої творчості, мистецтва, суспільних наук тиск на націю здійснюється через фальсифікацію історії, спотворення національного духу, дискредитацію наших задач, заперечення права на су-

веренітет, заборону клясичної спадщини й гранично обмежений ліміт видань, то в сфері науково-технічній безпосередніми важелями насильства є багатомільйонна армія російського населення, що займає ключеві позиції в містах, і мова. 90% наукових праць, технічних монографій, підручників для вузів і технікумів, словом майже всі технічні видання публікуються російською мовою. А мова — один із найважливіших компонентів культури. І на тлі селекції національного нігілізму, в царині гуманітарній, засилля російської мови в сфері технічній зводить до нуля процес технічної термінології в нашій. Разом з широко поставленим формуванням національної апатії та комплексу неповноцінності в українців і демонстрації російської зверхності як результату узурпованих позицій та становища гегемона, повний гегемонізм мови російської в сфері технічній, машинізація мови, створення алегоритмів для ЕОМ* і штучних мов у технічних науках виключно на базі імперської, стають потужними засобами асиміляції колоніальних народів, їх мови, в тому числі і нашої (українська з цього погляду відносно навіть у кращому стані), які з кожним роком щораз більше відстають, занепадають, а вчені, працівники наукових і технічних інститутів, тобто ті, чиїм обов'язком, окрім творення цінностей, є вдосконалення, збагачення рідної мови, пошуки нових словотворень, праця над всебічним розвитком мови й зайняття належного їй місця в сузір'ї світових, досягнення рівня найрозвиненіших — ті її сини народу на вигнанні, за межами України. На їх місці — російські шовіністи, що публікуються тільки російською, збагачують тільки російську культуру та мову, ті, що саме з метою русифікації поселені в Україні, наділені тут прерогативами влади для прискорення реалізації колонізаторської політики, тобто найреакційніша маса російських конкістадорів. А та частина українців, що залишилась в Україні й працює в її господарстві, позбавлена реальних можливостей творити національні цінності, поскільки розробка тем, діловодства, проекти, технічна до-

*) Електронні обчислювальні машини

кументація, робота видавництв, згідно імперських інструкцій та «старань» п'ятої колони, ведуться тільки російською мовою. Становище видавництв і пануюча в них атмосфера ще гнітючіша, пронизана духом відвертого тиску й спекулятивності: в плян видання вносяться насамперед праці росіян та повністю денационалізованого елемента, а прискорена публікація, вихід до загальноімперського й міжнародного (переважно до держав-сателітів) читача, тиражність, змушують авторів писати свої праці, як правило, імперською мовою. Таким чином процес русифікації і охоплює всі ланки науки, техніки, народного господарства України, переноситься від еліти до мас і бумерангом вертається від народних мас до верхів. Русифікаторській політиці, особливо в містах, надано тотальних форм асиміляції поневолених народів.

Народне господарство України теж розвивається за схемою колонізаторської політики виснаження. Економіка України потужна, однак темпами, а головню комплексністю розвитку, повнотою та об'ємністю функціонування ключевих галузей далеко нерівнозначна при співставленні з економікою метрополії, відстає з кількісними та якісними показниками на душу населення й носить специфічний колоніальний характер. Домінують у ній, і посилено розвиваються сировинна, видобувна, металургійна, тобто галузі економіки, що працюють на виснаження природних ресурсів. Всі інші комплексно не розвинені й найважливішими своїми компонентами залежні від постачань метрополії або далеких національних територій, границями та інфраструктурою не зв'язаних з Україною. Саме така структура господарства імперії називається «єдиним народногосподарським комплексом», тобто вже нині робиться далекоглядний приціл на повний розвал економіки (як це було з Чехо-Словаччиною в 1968 році та після нього) у випадку здобуття Україною незалежності, ще один доказ того, що політичні цілі домінують над усіма іншими, в тому числі ігноруванням раціональних центрів ведення господарства.

Українська наука, хоч і має доволі широкий діяпазон,

проте в цілому периферійна за призначенням. Домінують прикладні науки з льокальним вторинним характером дослідницької праці та несамостійністю вибору задач і обмеженістю ресурсів, Українська академія, її кадри та інституції кваліфікуються як нижчі рангом, учені та діячі науки не допускаються до самостійницьких контактів з колегами за кордоном. Статус академічних та освітніх закладів не дозволяє їм визначати принаймні автономні делегації для участі в міжнародніх форумах; а обмежені і кількісно і якісно відрядження в складі імперських, принижують гідність українців, поскільки вибір, як правило, падає на росіян, що працюють в українській науці. Самі призначення кандидатів для участі на міжнародніх представницьких форумах надходять з Москви і критерієм для членства в загальноімперських делегаціях є не так талант ученого, як його національність та льоаяльність режимові. Таким чином повна підпорядкованість, беззастережна підпорядкованість українських наукових, технічних, господарських інституцій Москві, витік українських спеціалістів — засилля росіян поставити Україну в становище більш ніж колоніяльне. Україна по суті не має власної національної науки і належного числа національних кадрів у цій сфері людської діяльності, а в наслідок цього і процеси, які відбуваються в середовищі російської технічної еліти, в Україні лиш зривють. Таким чином, у силу того, що український народ — нація зріла, життєздатна, територіяльно велика, економічно потужна, отже при здобутті незалежності становила б реальну і особливо відчутну загрозу послаблення могутності імперії — Україну, через сукупність цих факторів, і піддається винятковому тискові, знекровленню та асиміляції нації. Офіційні статистичні дані і семизначна цифра мільйонів російських спеціалістів, що займають домінуючі позиції на всіх сходинках керівництва наукою, економікою, не кажучи про партійний, адміністративний апарат, армію, репресивні органи, — засекречені і зберігаються в таємниці, а ті, що публікуються — сфальсифіковані й мало відповідають дійсності.

Та для ілюстрації ми все таки подамо одну цифру. В розмові з автором цих заміток, начальник управління Львівського обласного КГБ, генерал Полудень — людина без сумніву добре поінформована, як аргумент «успіхів» національної політики в Україні подав цікавий статистичний факт. За його словами кількість власної української інтелігенції в Західній Україні, зокрема на Львівщині, в середині 70-их років становила 41%. Повіримо цій цифрі, вважатимемо, що її не прикрашено відсотків на 5-10. Адже й без прикрас цифра різюча! Національної інтелігенції на її материнській землі ледь більше третини. І це в областях з так званим «специфічним» положенням у Галичині і місті Львові, де до національних прав, національної проблеми та українського суверенітету, як унітарної вартості — відносяться з почуттям обов'язку перед народом й національною гідністю, на що мусить зважати навіть імперська верхівка, рахуватись з цим і створювати відповідний національний фасад! Саме тому Західню Україну й охрищено в московських кабінетах закулісним терміном «специфічна зона». Та виявляється для «фасаду» цілком достатньо цифри 41%. А є регіони на величезному просторі української території, де вже зайвий «фасад». І по всій Україні становище значно гірше, точніше — драматичніше, поскільки в Донбасі, на Харківщині, по цілому Півдні України давно обідрано навіть ці «фасадні» прикраси. Таким чином, сукупність названих і ще ряд неокреслених тут причин, гальмують процеси, що нуртують серед української інтелігенції.

Для Росії сьогодні таке динамічне пробудження закономірне. Внутрі партійні течії і тертя, розходження в світоглядності та оцінках напрямків зовнішньої і внутрішньої політики, корпоративна солідарність і корпоративне суперництво, більша свобода дій і ще багато інших чинників створюють гегемонію і широкі можливості. І все ж ці процеси, що, як ми бачили, мають місце в середовищі російської еліти, спостерігаються в Україні. Без сумніву, процеси покищо не яскраво виражені і носять характер лише тенденцій, бро-

діння. Але продиктовані науково-технічним прогресом, вони неминуче активно розвиватимуться та ширитимуться у нас, в Україні. І не працювати в тому напрямку, означало б зву-жувати можливості українського визвольного руху, не прий-мати до уваги об'єктивні закономірності поступу, нехтувати появою нових потужних векторів у наших силах. Те, що від-новлено на початку 60-их років в нинішньому варіанті, про-довжено і вдосконалено в наступні роки переважно гуманіс-тами, фахівцями суспільних наук — все це в союзі з гумані-таріями, як органічне ціле нації, продовжить, скріпить, якіс-но видозмінить і розширить до масових масштабів науково-технічна інтелігенція. Нині наступає її ера і вже нині вона отримує у спадок широке поле діяльності, розгорнутий, але покищо не до кінця сформований рух. Слово за ними, як його лідерами, його рушійною силою.

УНІТАРНИЙ ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ ДУШІ

Якщо в Україні активізація Сил Опору, зокрема в середо-вищі науково-технічної інтелігенції покищо лиш у зародко-вій стадії консолідації, а загальноукраїнська координованість дій опозиції носить форми тенденцій і пошуків ймовірних напрямків та структур, то в царині духу, в наслідок науко-во-технічного прогресу і породжених ним явищ, а саме: поси-лення відцентрових стремлінь поневолених народів, зумов-леної прогресом девальвації комуністичних вартостей, глибо-ким розчаруванням мас практичним способом життя і швид-ко прогресуючого, проникаючого в усі верстви суспільства усвідомлення неприродності нав'язаного народам характеру буття і зумовленої цими та ще низкою факторів напіввід-критої обструкції комуністичних каналів та норм значною частиною населення, особливо молоддю, а, отже, закономір-ного в таких умовах відносного безсилля офіційної пропаган-ди, закономірного вакууму і такою ж закономірною потребою його заповнення — в наслідок цих причин — наслідкових

зв'язків, суспільство бродить і поряд з пошуками якісно нових цінностей, досконаліших моделей буття та продиктованих ним потреб, осмислення новітніх філософських і соціологічних систем, потребою самовиявлення авангардними напрямками мистецтва в царині духу, панує динамічне, охоплює всі нації і всі страти суспільства ширення релігій, повернення до Бога, стихійне відродження українських обрядів, звичаїв, традицій. Після терору над церквою в 30-40-ві роки й повного, здавалось би, запустіння та остаточної перемоги большевицького режиму над вірою та Церквою, вибуховий злет і динамічне відродження цієї духовності в умовах неослабно триваючого тиску особливо відрадне.

Коли говорити про Україну, то в нас це явище стало вже нормою і його справжній Ренесанс свідчить насамперед про унітарний феномен української душі, про її своєрідність, органічну потребу Бога, унікальної психіки. Воно водночас і доказ незнищимості національного духу, українського індивідуалізму, генетичної відособленості, неохоти до чужинця, і до нав'язаного змісту буття. Це також стихійна, підсвідома й свідомо форма протесту з однієї сторони і показник слабнучих можливостей режиму в контролі над духовністю народу (народів) — з другої. Тому в масі віруючих — будь-яких ісповідань віри — маємо чи не найвірнішого союзника. Нація і Віра — поняття нерозривні. Втілення цілісної єдності цих понять визначалось протягом тисячоліть в історичній давності спільноти, в твердій сталості українського національного характеру, в безболісному переході та в глибокій духовній спорідненості, навіть в певній спадкоємності між українським язичництвом та християнством, у привнесенні в християнство національної своєрідності українського обряду та звичаїв, в національному житті двох в сутності й першосновах неподільних та єдинопастирських, домінуючих в нації Великих Церков — Української Католицької Церкви і Православ'я. Сприяти поширенню цих Віроісповідань, аналізувати їх діяльність, брати під захист — священний обов'язок усіх Сил Опору.

СТАНОВИЩЕ І ДІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЦЕРКОВ

Правда, Православна Церква, що функціонує нині на території України, помимо прямого підпорядкування Московській Патріярхії, навіть помимо протилежних і непримирених засад між нею та комуністичною ідеологією, іде в фарвартері імперської державної політики Москви. За традицією російської історії, Церква строго підпорядкована інтересам держави і в спілці з нею переслідують одну ціль: великодержавність, панрусизм, стремління до світової гегемонії. З цих інтересів Україна позбавлена права на національне духовенство та Українську Церковну Ієрархію. Тому лише вихід Української Православної Церкви з-під юрисдикції московської Патріярхії, а згодом повернення з-за кордону та переселення в Київ Престолу Української Автокефальної Православної Церкви на чолі з її Ієрархом — поверне Російську Церкву до істинного її призначення, а Українській Церкві надасть національної сукупности і згладить нині існуючі цілком закономірні колізії між обидвома Церквами.

Українська Католицька Церква — це, без сумніву, наша національна Святиня, що витворила нетлінні національні цінності й зберегла нас, як націю, в найповнішому вимірі цього терміну. Але УКЦ не тільки феноменальне явище національної духовности. Вона — своєрідне велике відгалуження Всесвітньої Католицької Церкви. Своім поступом, далекоглядною перебудовою та історичним наближенням до народу, вона стала взірцем, праобразом багатьох реформ у сучасних процесах Католицької Церкви. А як втілення духовної самобутности народу, УКЦ протягом століть була бастионом його самобутности, захисником національних інтересів та Апостолом нашої Суверенности на світових перехрестях політичних інтересів, особливо в новітні часи, в епоху діяльности Митрополита Шептицького та Кардинала Сліпого. І саме Апостольство Віри і національних інтересів, і непорушна єдність з народом явились причиною лютої ненависти, нетер-

пимости і віроломної, підступної спроби повного знищення УКЦ московськими імперськими душителями всього істинно національного.

Вже три десятиліття УКЦ живе в підпіллі, діє в катакомбах, як в роки Нерона. З винесеним смертним вирокom, піддана неймовірним гонінням та масовому теророві над духовенством, Церква, звичайно, не має давньої потужности, та знищити її окупант безсилий. «Смертю смерть поправ». Вона живе й в кожній парохії має своїх віруючих. Богослужіння, прийняття Святих Тайн відбуваються нелегально, в довірених приватних мешканнях по селах і містах. Так триває протягом трьох десятиліть. І тільки в останні декілька років, в наслідок внутрішньої політичної ситуації, в силу жертвовности священників УКЦ та одночасної підтримки населення, що виливалося в стихійні заворушення багатьох сіл, або окремих громад, об'єднаних в парохії, в поодиноких селах Західної України відправляються легальні Богослужіння в храмах. Літургії відбуваються в храмах закритих, офіційно не функціонуючих через «нестачу» духовенства православного віроісповідання, але збережених населенням від руїн, підпалів чи інших подібних злочинів, проведених у період плюндрувань церковних храмів бандитськими групами за наказом партійних центрів, кримінальними шайками, спровокованими до цієї «роботи» оперативними відділами політичної жандармерії як форми спокутування попередніх злочинів, або доручення цієї «роботи» запобігливим коляборантам — отим «геростратам» ХХ стол. — за винагороду, привілеї, кар'єру, трактованих колонізатором як союзників і співучасників у нищенні українських святинь, обрядів, традицій, культурних цінностей.

Для руйнування церков, костелів, синагог, в арсеналі колонізатора маса засобів — від прямого знищення пожежею до перетворення їх на склади чи виробничі приміщення. Проте частина храмів в селах покищо збережена, а здобута можливість напівлегальних Богослужень і неповного, по суті лиш фактичного явочного виходу УКЦ з підпілля, пояснюється

рядом факторів. Це — насамперед зумовлена впливом світових процесів — зміна внутріімперської і зовнішньої обстановки, вимушений відступ режиму на користь нашої Церкви: це також виняткова стійкість, жертвна посвята пастирів УКЦ, які разом з віруючими понад третину століття по-мученицьки, немов перші християни, несуть і зберігають національну Віру.

На можливість часткового виходу УКЦ з підпілля мала безсумнівний вплив діяльність українських Сил Опору останнього десятиліття і тривала стихія народної протидії політиці руйнації Віри й Церкви як одного із засобів денационалізації. Це — також великий авторитет українського духовенства, його органічна єдність з народом, готовість віддати себе в ім'я збереження національної Духовости, праобразом і символом якої став Його Святість Патріарх Києво-Галицького Патріархату Кардинал Йосиф Сліпий та Клір УКЦ. Широка діяльність Кліру та самовіддана праця нашої еміграції за кордоном на захист Церкви, допомогли їй вистояти й зберегтися в найважчі роки. Усе це разом узятє спричинилось до появи окремих національних парохій УКЦ. Але одним із найважливіших чинників цього є глибокі зміни загальної політичної ситуації в імперії, атмосфери суспільного збудження, наростаюча громадська активність населення та вплив на нього зарубіжних засобів масової інформації — з однієї сторони, і поступове втрачання позицій партійно-бюрократичною кастою — з другої, а з третьої — глибоке усвідомлення Заходом власної небезпеки з боку агресивного тоталітарного режиму і пов'язаний з цим дійовіший тиск на нього світової громадськості, результатом чого стала ледь відчутніша обмеженість свавілля репресивним апаратом імперії, намагання діяти скоро (що при більш широких контактах зі світом не завжди вдається) й певне лявірування, пошуки підступніших нюансів у тактиці — від традиційних, випробуваних кампаній широких репресій, до гри в »законність«, в »правові принципи« перед Заходом, у тому числі

правові норми поведінки, зафіксовані заключним актом, підписаним у Гельсінках [...]*

Звичайно, слід бути готовими до дальших жертв, до репресій — Москва не захоче миритись з відчутним послабленням своїх імперських позицій. Давня, стратегічно важлива ціль задушити Церкву не реалізована, а хто краще як не Москва і без сумнівів по-своєму оцінює безмежну відданість Богові та безприкладне служіння народові діячів УКЦ? Хто, як не Москва, розуміє небезпеку для себе, закладену в цілісності інтересів, в органічній єдності нації та Церкви, в спільній боротьбі за життя народу та Віри, в збереженні нинішніх цінностей, національного духу. І саме тому Москва з лютою ненавистю прагне задушити, знищити Церкву, фальсифікує її діяльність, не припиняє гонінь, погромів, цькувань, проводила, проводить і проводитиме жорстоку війну з УКЦ. Та Церква живе і на порозі нового високого відродження, а рішучий її крок, навіть жертви, в сприятливі історичні моменти, в періоди народного збудження приносять не згасання, а життя, ріст, піднесення і мають виняткову вартість, бо наближають нас до Великої Мети.

ПОМІЧ УКРАЇНСЬКОМУ ЄВРЕЙСТВУ

Однією з найважливіших задач і засад — як цілісності проблеми національної, як глибокої органічної, цілеспрямованої солідарності двох близьких духом, історичною долею та тісно пов'язаних історичними зв'язками народів, що тривалий час, особливо нині, по-злочинному затиснуті лецатами етноциду, однією з найважливіших задач українського визвольного руху і всіх національних сил була й залишатиметься на наступні роки боротьба за відновлення на території України єврейських храмів-синагог, зосередження зусиль і активна праця на відродження в повному обсязі національно-культурного життя українських євреїв.

*) Пропускається у тому місці частину тексту з деякими практичними по суті сугестіями.

Українське єврейство, як невід'ємна та органічна клітина єврейської нації — велика цілина, самостійно-своєрідна і духовно потужна одиниця в організмі України, згідно з українським державним правом отримала гарантії на власне національно-суспільне життя й насамперед функціонуючі громади та об'єднуючі їх синагоги, право на пресу та видавництва мовою іврита-їдиш, засоби інформації, освітні заклади, право на внутрішнє самоуправління та автономні військові загони й, без сумніву, гарантоване право на реальні можливості вільного вибору громадянства, виїзду на землю батьків і функціонування на ній ізраїльських організацій, або господарства.

Проте куди обмежені імперським «правопорядком» на всі території, а в Україні як елементарній адміністративній одиниці імперії зокрема, євреї навіть більшою мірою ніж інші поневолені народи позбавлені національних прав, зроблені об'єктом постійної насильницької асиміляції, а в останні десятиліття, у зв'язку з імперськими інтересами на Близькому Сході і крахом московської політики в цьому регіоні, українські євреї стали об'єктом шаленої антисемітської кампанії, як відгалуження глобальної антиізраїльської стратегії Москви. Імперськими засобами інформації приведено в рух механізм безпрецедентного розгулу, неподобства, розгорнуто тотальну кампанію зоологічного антисемітизму, цькувань, нападок. Цинічна пропаганда й масове поширення наклепів, злоби, ненависти ведуться усіма наявними каналами й на всіх суспільних щаблях. Але преса і видавництва, радіо і телебачення, з огляду на світову громадську думку, примушені обмежуватися певними гебелівськими «прийомами чорної пропаганди», запущеної на повну потужність і без елементарних норм моралі. Її джерела, її механізм передачі чуток працює за принципом «все средства хороши» й, не гребуючи наймерзеннішими прийомами, виливає потоки бруду, котрі ошельмовують євреїв. В аналогічному становищі опинилась хіба ОУН та активно діюча українська еміграція за кордоном. Виплеснутий з «чорного ходу» бруд смакується

палким до нього російським обивателем на національних територіях інших народів, підігрує успадковане генетично «бей жидов — спасай Рассею» й передані історичною традицією погромницькі настрої п'ятої колони, заражаючи ними і місцеве населення, маскуючи цим справжніх колонізаторів, дійсних винуватців матеріальних скрут і важкого становища мас — намагаються перетворити євреїв в об'єкт «глумлення, злоби і спускання пари» з перегрітого котла.

Антисемітизм — небезпечний комплекс нижчевартости, стан злобної психопатології російського міщанина-шовініста будь-якого рангу. Спосіб мислення люмпена та кримінального елемента — явище масове й вимагає рішучої принципової відсічі, викриття та знешкодження. А українське єврейство — наш давній і надійний політичний союзник. Не вдаватимемось до історичних аналогій типу ідеї про Україно-Юдею, чи політичну єдність і спільну боротьбу проти окупанга періоду нашої державности, дослідження українсько-єврейських зв'язків і союзів минулого. Сьогодні є інша політична ситуація: єврейський народ відродив свою державність, а перед нами ще тернистий шлях до її відродження.

Але становище євреїв імперії вимагає нашої допомоги, захисту їх і спільної праці. Адже по-російськи грубий тиск на єврейство, гранично обмежений ценз, а по суті заборона на освіту, аналогічні заборони на більшість посад, цькування кожного, хто відкрито й з гордістю називає себе євреєм.

Єврейське питання — невід'ємна частина національної проблеми в імперії, в тому числі української, і широка включеність цього питання в програму дій української опозиції, з зосередженням зусиль нарівні зусиль по нашій проблемі — одна з найважливіших задач українського визвольного руху. І саме рівень постановки та міра осмислення цієї проблеми свідчатиме про зрілість та розмах українських визвольних змагань. Захист прав єврейського народу України, боротьба за розвиток його національної культури й повернення євреям мови у пресі, видавництвах, освітніх закладах, найважливішого і найнеобхіднішого елемента національної культу-

ри, сприяння та заключення переходу єврейських російськомовних діячів культури в сферу рідної або української, вимоги поновлення на території України усіх функціонуючих раніш синагог, єврейських освітніх закладів, газет, журналів, боротьба за прийняття законодавчого акту на право подвійного громадянства і право на вільний виїзд в Ізраїль — той мінімальний комплекс елементів єврейської національної проблеми в Україні, які вимагають щоденної уваги, цілеспрямованої праці і які в спільній з євреями боротьбі за відродження національно-суспільного життя сприймалися рухом у минулих роках і залишаються актуальною та невід'ємною часткою високої, зрілої відповідальності кожного українця за долю нашої нації.

ЗРАДНИКИ І КОЛЯБОРАНТИ

Тотальному веденню пропаганди, умілому використанню місцевих компраторських сил для зміцнення своїх позицій, утвердження імперської влади, камуфляжу колонізаторської політики русифікації та одурманення, присипання мас з допомогою зграї коляборантів усіх мастей, московський імперський режим надавав і надає виняткового значення, приділяє пильну увагу. З цією метою на місцях розбудовано широко розгалужену систему пропаганди, а в комплексі механізмів пропагандистського наступу цілеспрямовано й результативно використовується нечисленний, проте спонукуваний до активної співпраці пропагандистською та кагебістською службами банда завербованих коляборантів. В історії боротьби українського народу за незалежність, не зважаючи на тривалість колоніального статусу, зрада національних інтересів, запроданство й співпраця з окупантом не мають установлених традицій (хоч подібні приклади, в державних і великодержавних націях в критичні для них моменти історії, мають місце доволі часто). І лише в найновіший большевицький період нашої історії вербовка зрадників із середо-

ви́ща національної інтелігенції, залучення їх до боротьби з українськими визвольними силами, діючим підпіллям та опозиційно настроєними діячами культури, доручення їм фальсифікації української історії, діяльності Церкви і партій, спотворення задач і цілей Сил Опору, ошельмування діячів національно-визвольного руху — все це разом узятє є більш-менш звичним явищем нашого суспільства.

Зрада, як виняток, траплялася і раніше, однак лиш Галан став «фундатором» цієї «школи» ганьби, її найтипівішим представником. Український Юда залишив по собі на національній ниві отруйне сім'я виродків — «мікрогаланівців», різних Мельничуків, Цьохів, Кичків, Мигалів і т. п. А Мигаль — типовий представник зраї люмпенів-квіслінгів. І наскільки жалюгідна природа цього корчмаря-алкоголіка, дегенерата і коляборанта свідчить такий факт. На початку 60-их років він, у складі бригади подібних собі, був доставлений в один із мордовських концтаборів із завданням обробляти українських політичних в'язнів, добиватись від них «покаянь», осуду своєї підпільної діяльності й ренегатства. Коли ж на імпровізовану сцену в ідальні, з якої виступала «бригада агітаторів-квіслінгів», піднялась група наших політв'язнів, то Мигаль, думаючи, що його каратимуть за зраду та брудні й нікчемні опуси в пресі, налякався так, що почав лементувати: «Браття — я свій, я — свій, це мене москалі, комуністи привезли сюди і змущують виступати проти України, проти вас». А коли впевнився, що йому не загрожує фізична кара, знову зробився самим собою — ницим зрадником і знахабнів до крайности. Природа цього ґатунку гадюк однакова і можна б ігнорувати їхню брудну роботу, якби не інспіровані партійними центрами та службами КГБ кампанії грубих нападок, цькувань Сил Опору, не викликали репресій. А те, що виповзання із кротячих нор цих дегенератів знову почастішало, набрало розмаху, кампаній, керованих найвищими пропагандистськими інстанціями, насамперед свідчить про активізацію національно-визвольної боротьби, та про народжування потужности Сил Опору, а го-

ловно про стихійну підтримку і зацікавленість цими проблемами широких мас населення.

В останнє десятиліття, в наслідок зумовленого рядом факторів, в замітках уже перерахованих, бродіння суспільства і продиктованого бродіння широкого зацікавлення активних верств суспільства нуртуючими в ньому щораз динамічнішими процесами, а також потребами об'єктивної інформації про існуючі процеси і впливу західних джерел інформації, зокрема «Радіо Свобода», в межах цілої імперії і насамперед в Україні виник добре відчутний вакуум через несприймання комуністичної ідеології, та недовір'я до засобів інформації і пропаганди. І режим, намагаючись недопустити заповнення цього вакууму із джерел Самвидаву (отже ще більшого його поширення, стимуляції, розвитку) та пересилань західних радіостанцій, імперська пропагандистська машина, коли говорити про сферу національних проблем імперії, для боротьби з визвольним рухом мобілізує в першу чергу українських коляборантів. Їхнє слово «авторитетніше» в такій боротьбі, хоч колонізатор першочерговим своїм завданням вважає замовчування діяльності й активних дій Сил Опору, поскільки будь-яка інформація з даної проблематики стимулює зацікавлення до національного питання, а сила його притягання надзвичайно велика, являючи субстанціальність людини. І саме з метою замовчати, скрити масштаби визвольних процесів, репресивний апарат режиму фабрикує великій кількості учасників руху, як правило маловідомих громадськості, побутові кримінальні справи, ховаючи їх в кримінальних концтаборах. Ця практика набирає широкого застосування в останні роки.

В умовах масового лицемірства вартість офіційного слова девальвована до гранично можливого мінімуму і словесна еквілібристика колонізатора та його місцевих квіслінгів не являє небезпеки чи загрози Силам Опору з погляду переконань, затухання національного патріотизму, зміни світоглядності на користь окупанта. Адже абсолютна більшість читаючого громадянства, що цікавиться цими проблемами, здатні

осмислити, розібратися в сутності питань й визначити на чий стороні справедливість, зайняти об'єктивну внутрішню позицію. Тому публікації робіт, наприклад, Євдокименка, Римаренка, Чередниченка, Даниленка і т. п., хоч в принципі менше шкідливі від газетного чи іншого бруду, не спроможні «заповнити» існуючого вакууму, поскільки роботи й не якісні і в той же час псевдонаукові, наскрізь фальшиві, нашпикувані тією ж словесною еквілібристикою і лайкою як аргументом, словом «докази» за «логікою» відомого російського героя: «Етого не может быть, так как ето быть не может». Але коцунство коляборантів типу Галана з компанією «спадкоємців», всяких Мельничуків, Мигалів, Кичків, Цьохів (чого варті одні тільки прізвища), Дмитруків і т. д., чекає від нас безпощадної відсічі громовим словом. В першу чергу тому, що осквернення святинь, коцунство дегенератів, запроданство, ошельмовування українських патріотів не повинно залишитись без відповіді, й вимагає викриття.

Подруге, викриття, розповсюдження такої літератури Самвидавом, а також трансляцію українською редакцією радіо «Свобода» (в Україні рідко знайдеться родина, особливо інтелігентська, яка б не слухала цих пересилань), зупиняючи від цих кроків діячів національної культури, сприятиме водночас широкому зацікавленню національно-визвольним рухом усіх верств українського населення, а значною його частиною й зайняття активної позиції.

Потрете, викриття, як один із засобів дій Сил Опору, або викликатиме ще ширшу реакцію імперського пропагандистського апарату та коляборантів і, отже, розбуджуватиме маси і ламатиме інертність мас, стимулюватиме заангажованість в національних інтересах, сприятиме поляризації сил, і, отже, викриття стане одним із каталізаторів росту активно діючої опозиції, або імперська адміністрація продовжуватиме дотеперішню практику замовчування пекучих національних проблем і наявності Сил Опору і, таким чином, ініціатива належатиме діючій опозиції, домінуватимуть і розповсюджуватимуться стихійно народом, як це було з популяр-

ною книжкою Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація», матеріяли Самвидаву, а існуючий вакуум ще більше посилюватиметься і разом з тим заповнюватиметься інформацією Сил Опору, пересиланнями радіо «Свобода» та іншими середниками, що в кінцевому рахунку матиме аналогічні і навіть випереджаючі результати. Ось це нюанси даного питання.

Щораз частіше залучення до публікацій опусів з українських проблем росіян, перенесення значної частки цієї «чорнової роботи» в Москву і занесення публіцистики на загальноімперський жін, говорить само за себе. Це переконливий аргумент про потужну силу українського Опору і доказ, що Москва сприймає його дуже серйозно, виробляючи стратегію боротьби з ним безпосередньо в своєму центрі. Це також показовий факт про намагання настроїти російського обивателя проти українців, як це зроблено з євреями, нагадати шовіністично настроєному міщанинові про «ломність» і відродити ледь пригасле українофобство. Але це і переконливий доказ того, що українське питання знову набирає міжнародної ваги, знову стає актуальною міжнародною проблемою. Імперський режим не до кінця довіряє і провіреним коляборантам будь-якого рангу та спеціалізації. «Письменників», «журналістів», «публіцистів», «істориків» українців не допускають до важливих документальних джерел, захоплених архівів та слідчих справ, що мають відношення до українського питання та національно-визвольного руху — як минулого так і сьогодення. А вхід на кухню, де вариться методологія боротьби з рухом, заборонено повністю. І поява К. Дмитрука як автора книг, дискредитуючих наші змагання за незалежність та діяльність української Церкви, вельми показова. Його вихід на публіку (а він не один) свідчить про недовір'я до місцевих кадрів, їх «прорахунки» (цілком можливо свідомі) у цій «складній і важливій» роботі, а головно про помітне зменшення кількості тих «кадрів». Тому перехід Дзюби до цієї зграї — дарунок долі, помітний здобуток окупанга. А. К. Дмитрук — псевдо кадрового кагебіста-оперативника, пол-

ковника імперської служби безпеки, не українця за походженням, проте «спеціаліста» з українського питання — Клима Гальського, який давно керував оперативною і так званою профілактичною роботою по боротьбі з підпіллям (автор цих заміток «мав честь» багато разів розмовляти з ним і бути ним арештованим і вже як в'язень протистояти його ж тискові), на совітсі якого життя і доля сотень, а повніше тисяч найдіяльніших українських патріотів і діячів Церкви. Тож його книги є продовженням його роботи і діяльності, і не потребують спростування. Вистачить знати «хто є хто» як автор публікацій.

ПЕРЕСЕЛЕННЯ І ЗМІЩУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ

Міграцію, асиміляцію еліти, витік талантів, викрадення інтелектів, засилля російським елементом українських міст, масову й примусово нав'язану русифікацію українців, почавши від шкіл та побуту і закінчуючи вищими навчальними закладами, академічними установами, підприємствами, адміністративними інституціями, ми відносили до одного із стратегічних напрямків колонізаторської політики Москви на території України, націленої на знекровлення нації і знищення української культури. Ще одним відгалуженням імперської політики етноциду й безкровного убивства є переселення і зміщування багатомільйонних різнонаціональних мас на чужорідній їм території. Депортація і вимушені переїзди, нав'язана міграція поневолею народам як метод їх утихомирення, а також засіб освоєння цими переселенцями нових земель, також завойованих і не заселених, або заселених ворожими окупантові народами — це винахід комуністичного режиму. Практика ця давно відома, але тотальних форм реалізації їй надано лиш у XX-му столітті і лише тоталітарними режимами — російським комуністичним і німецьким фашистським. Та якщо практика нацистського режиму дістала належний розголос і гідну оцінку людства, то убивство

націй московським імперським режимом, започатковане в 30-ті роки, триває понині, а суверенні народи Землі, замість осуду, ізоляції, бойкоту режиму й захисту вимираючих народів, ведуть із злочинцем, як з «почесним партнером», переговори на міжнародних форумах, підтримують дипломатичні стосунки, підписують спільні угоди, які для Москви мають значення лиш «клаптика паперу» при виконанні взятих зобов'язань. Так з внутрішнім, державним правом, декларованим лиш на папері, так із міжнародним правом. Бути рабом — ганьба для нас; та хіба не ганьба для світової співдружності націй, що одна із них — українська — 50-ти мільйонна нація, з територією Франції (навіть і в сучасних, наполовину анексованих окупантом границях), з потужним творчим та економічним потенціалом, з рівновеликою, рівнозначною їй по давності, розвитку і масштабності культурою — хіба не ганьба, що ця велика й давня нація в світовій піраміді міжнародних відносин, національної свободи, права на суверенітет і права на життя поставлена на рівень малого африканського племені й винищується немов у середні віки. Дивна пасивність — адже аналогічні становища, така ж доля чекає в майбутньому й інші ще суверенні народи Європи; тож дивно, що лідери Заходу — США, Франції, Англії, ФРН, держав Європи та Об'єднані Нації — вдаються до пасивного стримування, замість динамічної, ініціативної політики тиску, одним із засобів якого було б включення українського питання в сферу міжнародних відносин і постановки на міжнародних форумах, зокрема на порядок денний Генеральної Асамблеї ООН.

Для України історично вимушене вигнання українців з рідної землі почалося з підступного розгрому Запорізької Січі й ліквідації нашої автономії. А використовуючи спільність релігії, близькість мови, вищий рівень культури, освіти та розвитку економіки, але підпорядкований характер відносин між двома націями — українською і російською — і статус колонії, Москва перетворила Україну не тільки в столітнього широкого постачальника духовенства, мистців,

діячів культури та освіти, середньої ланки чиновників державного та адміністративного апарату як метрополії так і на новозавойованих територіях — Україну перетворюють і в постачальника колоністів для освоєння цих земель. А вже в другій половині XIX-го століття і на початку XX-го, політиці широких переселень царський уряд надав інтенсивного характеру. І саме в ті десятиліття започатковано політику масових переселень і усвідомлена роля та значення етноциду в зміцненні імперії шляхом знищення коріння націй — асиміляції народу. Таким чином уже з того періоду — періоду інтенсивного розвитку економіки царської Росії — об'єктом цілеспрямованої асиміляції стають народні маси. І хоч в останню епоху царизму нав'язана Україні міграція не загрожувала життю нації, поскільки переселення були і відносно малочисельними і не частими, а швидкий демографічний приріст перебивав втрати. Окрім того, місце вибулого населення не займали колоністи росіяни, кількість яких на території України в той період порівняно невелика. Питання господарського перевороту та стабілізації режиму в період так званої колективізації, індустріалізації та перших п'ятирічок, тобто в кінці 20-их — початку 30-их років, частому переміщенню населення надано загрозливого й погромницького характеру і останній період, а особливо в останні десятиліття, практику масових переміщень возведено в ранг однієї з найважливіших проблем державної політики Москви.

Після штучно створеного голоду, в результаті якого загинуло 6-10 мільйонів українців, реалізується також багатомільйонна депортація українців: з Кубані виселено майже все українське населення, абсолютна більшість областей України стає об'єктом переміщення так званого куркульства, що становило від 10 до 20% населення українських сіл. Свідоме поєднання прямого геноциду, широких репресій і масових переміщень українців за межі України стає нормою поведінки тоталітарного режиму. Для сучасних поколінь, для більшості з нас (в силу мовчання мертвих і страху, отже теж мовчання, живих) геноцид, репресії, депортація — лиш

малозначущі, абстрактні слова, та за ними мільйони й мільйони людських трагедій, мільйони безбатченків або агресивних яничарів, а це вже трагедія нації, розп'яття України. Людству добре відомі страхіття гітлерівських концтаборів, терор, умови примусової рабської праці. Московський тоталітарний режим в 30-40-ві роки знищив людей на десяток мільйонів більше. І тільки неймовірна скритість машини терору, безпощадні репресії, аж до розстрілів, за спроби викриття усіх злочинів, маскування їх пропагандистським гаслом, відвертання уваги молодих поколінь від справжньої сутності большевицької диктатури, психологія страху поколінь старших дозволяє тоталітарному режимові замінити сліди і коїти нові злочинства — винищувати нації.

А концтабори 30-40-их років — це майже поголовна смерть від дистрофії та виснаження працею. Не важить і скільки трагедій уміщують тільки слова Біломорка, Магадан, Колима, Норильськ, Комсомольськ-на-Амурі, Воркута, Тайшет. А таких російських «бухенвальдів» тисячі. І ще тисячі українських сіл є печаттю смерті — чорними знаменами на хатах і дзвіницях сіл повністю вимерлих від голоду, штучно витореного за відмову вступати в колгоспи. А ще сотки міст і містечок з тисячами замучених жертв: у Вінниці десятки тисяч замучених в 1937-39 рр., у Львові понад 5000 в'язнів замучених в травні-червні 1941 р., у Самборі понад 1100 осіб, в Добромилі живцем скинуто в шахту кілька сотень в'язнів, в Дрогобичі замордовано понад тисячу, в Ковелі біля 2000, в Березанах около 350, в Золочеві 750, навіть у малому Комарні замордовано 25 чоловік. Крім того в червні 1941 року НКВД вимордувало повністю чи частинно в'язнів в Тернополі, Чорткові, Бердичеві, Умані, Луцьку, Станіславові, Стрию й інших містах України.

І в кожному місці трагедій замучено чоловіків і жінок, селян, інтелігенцію, духовенство. І майже всюди жертвам виривали нігті, живцем вирізали язики, носи, вуха, статеві органи, в священні жіночі лона встромляли довгі російські штики, жінкам і чоловікам колючим дротом зв'язували руки

та ноги й обливали бензиною, запалювали живі смолоскипи. Це при втечі німців. Воювати з таким же загарбником, без помочі союзників, сил не було та на масові мордування їм вистачало. Москва не мала надії, що повернеться знов й тому нищила все українське, в першу чергу найцінніше — українських патріотів. Це до війни і в роки війни. І навіть у післявоєнний період, вже в ранзі переможця й не відчуючи прямої загрози, колонізатор відновив не менш жахливий терор у західніх областях України. Сьогодні про голод, геноцид, репресії, терор і депортацію мільйонів українців за межі України наша молодь майже не знає, а викриття цих фактів української історії імперський режим називає антирадянською пропагандою, націоналістичною діяльністю, наклепами на національну політику партії і т. д. і т. п. Безперечно з позиції сили, без користи і з наміром закамуювати діяльність минулих років і продовжити її оновленими засобами в сьогоденні, геноцид і переміщення людей можна назвати й наклепами українських націоналістів на комуністичний лад, проте це була продумана й цілеспрямована стратегія Москви й фізичне винищення мільйонів найбільш освічених, ініціативних і діяльних людей з усіх верств українського населення. Політика, метою якої було задушити національні сили та розквіт української культури, виявлені, відроджені і потужно вирощені, об'єднані нашою державністю.

Однак Москва саме для посилення колоніального ярма, економічної експлуатації, людських і природних ресурсів, з політичною метою відтворення оптимального варіанту, із котла для зменшування і денационалізації поневолених народів підпорядкувала ці процеси, прискореними темпами формує їх, визначивши їм домінуючу, глобальну політичну ціль гегемона. Саме з метою розчинення націй та поглинення їх російською, здійснюється плянове переміщення народів, розвивається нерозвинені регіони імперії, а їх освоєння повинні забезпечувати і обґрунтовувати залюднення цих регіонів неросійським населенням. Українська діаспора імперії

— це засилля російських шкіл з мовою викладання панівної нації для всіх груп, це диктат російських законів, відносин, нетерпимости до національних проявів українського патріотизму та нашого способу життя, а в результаті повна асиміляція рис в другому поколінні і майже повна в першому. Це втрата реального права повернення в Україну в наслідок втрати житла, місця праці, прописки в містах, втрати становища в суспільстві, соціальних зв'язків і т. д. Утворений таким способом демографічний вакуум на етнічних територіях поневолених націй наповнюється в першу чергу шовіністичними елементами російського населення й почасти емігрантами інших народів, але найбільш чужорідними, по національному характері, культурі, духу, себто тих, які неспроможні влитись в українське національне життя. Таким чином створюється система, в якій українці стають русифікаторами казахів, узбеків, азербайджанців чи прибалтійців, а латиші, таджики, чуваші чи мордва асимілюють українців. Але над усіма панує, усіх пригнічує російський шовінізм.

Форсована реалізація політики етноциду поставила народи в катастрофічне становище. Так сьогоднішня кількість українців приблизно рівна їх численності на початку століття. В той же час кількість росіян в аналогічних «рівноправних» начебто умовах колективізації, репресій тридцятих років, рівної участі у війні і т. д. виросла в співставленні до чисельности початку століття вдвоє. Таких цифер навмисної і цілеспрямованої практики етноциду маса. За офіційними даними, у 70-ті роки кількість міграційних переміщень сягає 10 мільйонів в рік. Допустимо, що вона не занижена й відображає дійсний стан речей. Отже, якщо взяти пропорційну до кількості населення України п'яту частку, то цифра становитиме два мільйони переміщень. А коли з цих двох мільйонів виділити лише п'яту — без сумніву занижену частину — на міграцію за межі України, то виселення українців річно становить 400,000 — майже півмільйона чоловік. Хіба не трагічна статистика для росту української нації і розквіту її культури?

Адже людність, що становить різну величину переселенців, у півмільйона виключно українського походження, в переважаючій більшості юнь, що, здобувши освіту, не встигла залишити на рідній землі свій слід, самовиявитись. Таємні інструкції до так званих «організованих наборів», «комсомольських путівок», методів обробки солдатів, що закінчують дійсну військову службу (з наполяганням залишитись на понадстрокову, або поїхати туди і туди), вербовок, скерувань на працю після закінчення вузів і технікумів, наказують переміщати за межі України тільки молодь українську і молодь не асимільовану, національно свідому. І вивозять дівчат і юнаків від 17 до 25-30 років — найвищу цінність народу, основу демографічного відтворення нації, основу, що носить у собі потенціал творчих можливостей. За межами України і перше і друге для України втрачається безслідно і назавжди.

Трагічна об'єктивність поданих вище висновків підтверджується ще довгим рядом факторів. За нестачею місця подамо лише окремі з них. За тими ж офіційними, без максимально занижених з політичних міркувань даними, кількість росіян на території України збільшується за десятиліття (від перепису до перепису) приблизно на 2 мільйони чоловік, тобто 200,000 річно. Осідаючи в абсолютній більшості по містах і, як правило, не стихійно (хоч мають місце і не організовані переїзди), а теж організованими наборами, стають колоністами по партійних і адміністративних скеруваннях. Завдяки цим документам, вони без перешкод прописуються, займають партійні, адміністративні, наукові, технічні пости чи службові посади, робочі місця, позачергово забезпечуються житловою площею. При чому посади, робочі місця і мешкання елітарні, привілейовані. Насичений потік колоністів створює водночас надмір робочої сили серед українців, тобто передумова їх переміщень на нові місця. Лиш один цей факт — неспростований і переконливий доказ далеко не рівноправного становища націй взагалі і розвитку їх культур зокрема, навіть коли допустити, що «масовий обмін» населенням

не колонізаторська політика гегемона. Питання має ще один аспект. Російське населення України, свідомо демонструючи національну зверхність, адміністративну владу, привілеї, матеріальну перевагу в побуті та безкарність за відверту апеляцію шовінізму, русифікують міста і фактично втілюють в життя таємні настанови московської імперської верхівки щодо прискореної, нині, правда, вже безкровної асиміляції, руїни національного життя та ерозії української культури.

За тими ж офіційними даними демографічне відтворення українського населення знаходиться ледь вище нульового приросту. І виселяючи щороку понад 400,000 українців в інші регіони імперії, Москва та її імперська статистика повинні б відобразити спад власне українського населення на території України. Та хоча зменшення кількості українців на їх етнічних землях — факт незаперечний, він не дістав реального відображення в статистичних даних. Підтасовка безсумнівна і зрозуміла, тобто цифра давала б драматичну картину наслідків політики етноциду, асиміляції, упадку і свідчила б про різке зменшення їх загальної кількості. Приріст населення йде за рахунок потоку емігрантів-росіян. І це хоч і скривають, проте не надто пильно. Демографи твердять, що загальна кількість населення України виростає за десятиліття приблизно на 4 мільйони чоловік, хоча директиви Москви про виселення 300-400 тисяч українців виконується беззастережно. Таким чином чотиримільйонний приріст — це практика міграційних переміщень (при скритому безробітті в цілому і особливо в українських селах!) на територію України інородного населення, в першу чергу російського. Перепис 1959 року показав, що кількість росіян в Україні становила 7 мільйонів. В 1970 році вже понад 9 мільйонів, черговий покаже, що їх понад 11 мільйонів. І це лише за московською статистикою. Реальна ж кількість росіян в Україні значно більша — цифра сягає 15-16 мільйонів.

Таким чином, помимо прямого призначення — знекровлення націй, тотальний геноцид тридцятих років, тотальні геноциди переміщення та асиміляції українців і сьогодні — як

найнебезпечніші засоби знищення націй — стали реальністю нашого буття і здійснюються тотальним російським розмахом і жорстокістю, а масова колонізація України росіянами, за чинними нормами права, що мають уже прецеденти, створює їм «юридичні» підстави — переходу, в критичний момент історії, частини або й цілої території під юрисдикцію цієї нації, чие населення переважає на даній території. Так у свій час передуюча анексія, а згодом фальсифікований перепис і масові переселення українців стали «юридичною основою» для відторгнення від України Кубані. Приблизно так відторгнуто й анексовано Вороніжчину, Курщину, Білогородщину. Нині вже зазіхають на Україну в цілому. Саме такі цілі переслідує Москва своєю політикою знекровлення нашого народу, депортації українців і розсіювання українців за межами України і колонізації України росіянами.

МОСКОВСЬКА СИСТЕМА ПРОДУКУЄ ЗЛОЧИННІСТЬ

Одним із вагомих показників здоров'я суспільства, стану розвитку й рівня його культури, є кількість кримінально-правових порушень у співставленні з кількістю населення, а демократизм і гуманність режиму визначається мірою та гарантією громадських свобод і правомірністю репресій. Злочинність існує і має свої причини та особливості у кожній державі. І чим вища культура, чим демократичніший устрій — тим нижчий її показник. Так у Швеції і Швейцарії кримінальні правопорушення як соціяльне явище ліквідовані вже тривалий час. В США, за опублікованими в СРСР даними, «населення» тюрм становить 270 тисяч. Це на 215 мільйонів його загальної кількості. В Європі загальний відсоток правопорушень ще менший. А статистичні дані про кількість кримінальних злочинств, найбільш поширені злочини та відсоток рецидивістів в СРСР, засекречено. Проте за неофіційними підрахунками компетентних діячів російської опо-

зиції, що мали певний доступ до відповідних джерел інформації, «населення» імперських концтаборів і тюрм становить від 5 до 6 мільйонів. І якщо в країнах Європи і США термін відбуття покарань коливається в основному від 6-12 місяців, то в СРСР від 36-45 місяців. Отже, коли відсутність елементарних громадських прав свідчить про антинародний характер большевицького режиму та узурпацію ним державної влади, то висока міра покарання і суворість режиму утримання — про жорстокість і насильницьку природу режиму.

Офіційна правова демагогія пояснює наявність кримінальної злочинності в «соціалістичному суспільстві» в основному двома причинами. Поперше, зовнішніми впливами капіталістичного світу (це при «залізній завісі»), тобто «антирадянською діяльністю» та відповідною спрямованістю і офіційних інститутів і пропагандистських служб, аналогією капіталістичного способу життя, морального «розтління» радянського населення, зокрема молоді, приватною власністю і потягом до наживи та розкоші, психологією індивідуалізму та іншими «підривними» засобами цього типу. Подруге — внутрішня, проте знову таки «впливи капіталізму», тільки його «пережитки» в свідомості людей, тобто збережені впливи віри, поглядів, звичок, традицій, що залишились від минулого і їх «аморальною» дією на свідомість людей. Та чому тоді кількість злочинців у царській Росії в період найбільшої інтенсифікації правопорушень і разом з доволі численною кількістю політв'язнів ніколи не перевищала двохсот тисяч чоловік? А одну із найважливіших причин — історичну обумовленість правопорушень, тобто злочинність, як продукт суспільного устрою, замовчується повністю. І зрозуміло чому.

Тому пояснення причин укоріненої і масової злочинності офіційними криміналістами — найбільш реакційними апологетами режиму — м'яко кажучи «звужена» й лицемірна. Причинно-наслідкові зв'язки і мотивація масової злочинності в СРСР мають такий широкий діапазон, що розкрити питання, вичерпати його до кінця в ескізній ілюстрації, як од-

нієї із граней імперської комуністичної культури, неможливо, але поставити проблему, окреслити основні причини, показати основні етапи «розвитку» й «розквіту» цієї «грані» культури, цієї зворотної сторони культури, в царині якої тоталітарний режим виявився і великим надхненником і «великим творцем», і найбільшим продуцентом, просто необхідно для нашої теми. Злочинність не тільки моральна, правова, гуманістична фасада, система. Застосування примусової рабської праці 5-6 мільйонів людей стало потужним фактором бурхливого промислового розвитку та економічного росту; з цього погляду теж сукупністю системи, поповненням жорстокої експлуатації робітників і особливо колгоспників. Проповідуючи «повне звільнення» і «гармонійний розвиток особистости» система навіть право на труд перетворила в новітню форму кріпацтва, а трудящих у підневільних автоматів праці; це в перші два десятиліття свого існування.

Сьогодні науково-технічний прогрес диктує нові форми відносин і режим намагається шукати їх, та сформована й запущена бюрократична машина, що шляхом терору прийшла до влади, терором укріпилася і насильством утримується, не здатна змінити своєї насильницької природи.

А саме терором і започатковано епідемію злочинности. Большевицький переворот, громадянська війна, масовий терор, репресії перших десятиліть большевицької диктатури привели до голоду, руїни, а жертви цих страхіть залишили у спадок сотні тисяч сиріт, безпритульників, анархію. Окрім того, новостворений режим, зробивши своєю справою декласовані елементи та люмпенів, виплеснув на поверхню сотні тисяч людей із соціального дна. Наділені прерогативами влади й всездозволеністю, вони, перетворюючись в касту, поступово зробилися сутністю і дзеркалом цього суспільства, його основним продуктом, що ріс швидше від електрифікації, колективізації, індустріалізації і т. д., поскільки для власної опори та зміцнення режиму потрібні були нові сили, тож навальною практикою насильства, фальшивою демагогією, лицемірством розтлівались маси і виростаючи цей «продукт»,

перетворювався в критерій соціальної моралі, права, культури. (Знову порушуючи хронологію подій, скажемо в дужках, що це для суспільства, нині трансформованого в бюрократично-міщанське, злочинність стала його бичем, однак подолати її режим безсильний — необхідні радикальні зміни соціальної політики і демократизація, а подібні реформи розчиняють і сам режим).

Ріст злочинності й соціальних дисфункцій в суспільстві в умовах радикальних зрушень — особливість не тільки російська. Відомо, що війни, революції, історичні катаклізми, репресії та погроми, формована урбанізація з масовим переміщенням населення — найсприятливіше живильне середовище для вибуху злочинності. Проте відомо також, що з приходом до мирного способу життя і конструктивних рішень давно правлячих чи новоутворених форм влади — при умові, що рішення своїм змістом відповідають і задовільняють інтереси переважаючої більшості населення — злочинність різко падала. Падала навіть у багатонаціональних державах, у яких соціальні і національні інтереси важко погодити, не викликаючи різких протиріч. В СРСР вона різко росла і це ще одне свідчення антинародної політики режиму, в ряді найважливіших заходів якого стояла колективізація. Колективізація, себто позбавлення приватної власності селян на землю, засоби її обробітку та плоди праці селянина, переслідувала мету не тільки укріплення самого режиму, узурпацію власності, ламання структури села з цією ж метою, але — й це один із головних мотивів — послаблення національно-визвольних рухів, зокрема українського, головною опорою якого було селянство й національна інтелігенція. Саме з цією метою насамперед в Україні було започатковано масові репресії, влаштовано штучний голод і знищено десятки мільйонів українців. Саме цими заходами в тридцять роки був обезкровлений і знищений український визвольний рух і загальнонаціональні стремління до державности, які не тільки не припинялись, але й поширювались вже в епоху диктатури. І насильницька колективізація, здійснювана всі-

ма доступними диктатурі засобами — від психічного тиску до погромів майна, розкуркулювання, масових виселень на Північ, Сибір — привела до розгулу, свавілля, нівечень мільйонів доль та сотень тисяч безпритульних сиріт і, отже, нового вибуху злочинності. Такі ж наслідки мав для України штучно створений голод на величезній і найгустіше заселеній території. Голод, як злочин проти України, тяжітиме над большевицькою диктатурою постійно і викриватиме її засильницьку природу та колонізаторський характер не тільки тому, що створений був штучно, й убив 10 мільйонів українців, але й тому, що привів до деморалізації, занепаду національного життя і став причиною чергового вибуху правопорушень.

Форсована індустріялізація та переміщення мільйонних мас населення (15 мільйонів міграцій щорічно) мали аналогічні наслідки. Винищення духовенства, руйнування Храмів, розгул войовничого атеїзму, аналогія насильства та вседозволеності, що супроводжувались безпрецедентним ламанням установлених структур і традиційної моралі, теж одна із важливих причин цього явища. А його кульмінацією і найвищою точкою росту злочинності стало створення густої сітки концтаборів і заповнення їх жертвами масових репресій. Як невід'ємний атрибут большевицької системи, за визнанням тодішніх функціонерів, а згодом керівників держави — вміщала і постійно знаходилося в ній до 20 мільйонів чоловік, тобто майже половина жертв, які забрала друга світова війна.

А жертви та ліквідація національного життя поневолених народів — це прямі наслідки цілеспрямованої політики режиму. В результаті весь комплекс цих процесів породив понад два мільйони справжніх злочинців, долі яких як і мільйонів невинних жертв режим не мав права нівечити. Війна, її наслідки та антисоціяльна політика сталінської верхівки після війни, ще збільшили загальну кількість карних злочинців. Лише після амнії Хрущова та цілого ряду соціяльних реформ, що певною мірою відповідали інтересам на-

селення імперії, злочинність в кінці 50-их початку 60-их років значно упала і на деякий час стабілізувалась. А вже під кінець 60-их набирала тенденції швидкого росту і режим сьогодні має в своїй диспозиції армію кримінальних злочинців, що налічує 5-6 мільйонів чоловік, тобто біля двох відсотків усього населення. Отже, 270 тисяч для США і 5 мільйонів у ССРСР, разючі пропорції двох країн з приблизно рівним населенням, але різними способами життя і різною мірою громадянських прав.

Абсолютна більшість з цих 5-ти мільйонів чоловік — найбільш діяльна, енергійна і працездатна вікова категорія від 18-20 до 45 років. І ця багатомільйонна армія по суті дармової (75% «зарплати» з вирахуванням платні за харчування та одягу стягається на користь держави) робочої сили є не тільки масовим засобом економічного росту, але насамперед визначальним показником природи суспільства, його здоров'я, рівня його культури. В останні роки навіть преса рясніє нотками проблем, постанов найвищих інстанцій і відповідно широко закросених зверху бюрократичних кампаній, розрахованих не стільки на ліквідацію існуючих проблем, як на заспокоєння обивателя — кампаній «боротьби з хуліганством», «боротьби з розкраданням соціалістичної власності», «боротьби з антисуспільним елементом» тобто з масовою злочинністю, проблема «підлітка», тобто широка злочинність неповнолітніх, проблема «молоді і наркоманія» і т. д. і т. п. Назви і суть проблем і кампаній вельми промовисті, помимо того злочинність, в порівнянні з валовим національним продуктом, на збільшення якого й розраховано ряд заходів стимулюючих злочинність — росте в геометричній прогресії і стала бичем режиму. Проте, крім посилення репресій, збільшення міри покарань, ожорсточення режимів у концтаборах і тюрмах, зокрема методи отупілої солдатської муштри і морення голодом, які з особливою наполегливістю практикуються в останні роки, бюрократична машина нездатна провести вкрай необхідних реформ і радикальних заходів у цій сфері людського буття. Кожна кампанія закінчується або

повним провалом, або половинчастими рішеннями на біжучий час, або забуттям, що теж рівнозначне провалу, поскільки настає черга наступної кампанії. Постанови нагромаджуються одна на одну, кампанії провалюються і змінюються як титри реклами, а головна причина замовчується — адже розсадник зла є сам режим та його соціальна політика.

Певною мірою свідомий цього і злочинний світ, і він протестує. Правда, по-своєму, стихійно й неорганізовано. В останні роки страйки і масові бунти — явище не часте. Але індивідуальних протестів десятки тисяч, коли не сотні. І найбільш поширені з них — розкриття вен. Воно стільки масове, що репресивні органи, звикнувши до нього, називають по-буденному «пускання крові» і залишають без уваги. Тепер ширяться інші форми: відрізані вуха, носи, шматки тіла різними каналами посилають по пошті у найвищі державні інстанції, Брежневу, Руденку і т. п. На обличчях наколюють лозунги «раб КПСС», «смерть комуністам», «долой большевизм» і т. д. Такі форми протесту репресивний апарат не залишає без уваги і бунтарів судять до тривалих термінів, а інших до кари смерті. Місце ув'язнення — це повне свавілля репресивного апарату і царство кругової поруки в його середовищі. А злочинний світ живе по власних законах і в середовищі правопорушників панує розбій, поножовщина та інші дисфункції — бандитизм, панування шайок і терор над слабшими, грабежі, вимагання-здириство, гра в карти, гомосексуалізм і наркоманія. На кожну тисячу засуджених в середньому 150-200 педерастів і приблизно стільки наркоманів. В залежності від режиму і контингенту правопорушників, їх число може бути і більшим і меншим: та цифри, як середні статистичні, об'єктивно відбивають реальний стан.

В концтаборах відверте юдофобство. Усіх євреїв, що опинились за колючим дротом і особливо з торгівлі, ювілерів, стоматологів і т. п., а також по сфабрикованих кримінальних справах за бажання виїхати на батьківщину, жорстоко цькують, ображають брудними юдофобськими лайками, зневагами, вимагають викупів або розправляють фізично. Тра-

диційне російське юдофобство підігривається офіційною антисемітською пропагандою. Аналогічна ситуація із українцями, які свідомо називають себе українцями. Ця практика особливо поширена за межами України, в таборах, де сконцентровані різнонаціональні групи злочинців. Політика цілеспрямованої асиміляції в усіх царинах суспільного життя з неменшою, а навіть потужнішою і результативнішою дією реалізується в концтаборах. Система ж кругової поруки серед адміністрації відіграє функції каталізатора цих процесів, поскільки весь репресивний апарат сформований в основному із росіян-шовіністів, або провірених коляборантів-комуністів.

В той же час представник інородної нації, скоївши правопорушення, отримує максимально можливу міру покарання. Особливо вихідці з сіл, містечок, навіть великих міст, якщо вони носять ознаки хоч і не яскраво вираженої, але природної, внутрішньої, так би мовити материнської національної свідомості. Таких у переважаючій більшості, і це як правило, не утримують у місцевих, обласних концтаборах. Етанують за межі України в табори з різнонаціональним змішаним контингентом правопорушників, з мовою спілкування виключно російською, в місця, де в'язень особливо гостро відчуває ізольованість від національного середовища, піддається відчуженню, зневагам і нетерпимості. А намагаючись пристосуватись до них, »вписатись« в загальне тло свідомо відкидає національно-особливе і прискорено асимілюється.

Таким чином в метрополії, і навіть на етнічних землях, для неросійського населення концтабори, як і армію, перетворено в гігантську м'ясорубку денаціоналізації людей, нівеляції їх національних особливостей, звичок, способу мислення, перемелювання в одноцільну, єдиномовну, одномірну форму асимільованої багатомільйонної армії робочих рук, деградованим погордженням суспільного устрою, його сутності, мірою його соціальної і правової справедливості, що є показником рівня його культури.

ЗАКЛЮЧЕННЯ

Торкнувшись лише окремих сторін суспільного життя імперії та імперської політики Москви щодо поневолених народів, ми тільки ескізно окреслили декілька «граней» зі суспільного буття, з цілком зрозумілих причин, взявши для цього як ілюстрацію Україну. Замітки не розгорнуто ні по вертикалі, ні по горизонталі. І навіть з цих контурно поданих ескізів рельєфно виступає реальна картина становища українського народу, його національного життя, стану його культури, а також справжнє обличчя та стратегічна ціль колонізатора: знекровити націю, знищити її у всепоглинаючому котлі імперської євразійської території. Колонізаторська політика Москви, знекровлення нації, придушення національно-визвольних стремлень народів, завжди виділяється лютою безощадністю. А українці, одна з найбільших націй Європи і в той же час колонія Москви: нація, що дала Москві ім'я, історичний паспорт на благородство та величезний потенціал творчих і людських ресурсів. Україна з величезними природними багатствами і найродючішою землею континенту, експлуатація якої дає колонізаторові незліченні прибутки, можливість нарощувати свою могутність та ще більше посилювати експлуатацію. Україна як географічний район, що своїм розташуванням не тільки створює можливість до широкої експансії, а спроможна й зупиняти експансію, різко змінити, перекроїти балянс сил, започаткувати й утвердити деколонізацію величезного району Землі та багатьох народів і, отже, ще раз цивілізувати, дати (або допомогти взяти) справжню свободу та ще один «паспорт на благородство» безпосередньо Росії — саме з огляду на це українці й Україна знаходились і знаходяться на винятковому рахунку Мос-

кви, піддавались і піддаються особливо жорсткому тискові й денационалізації.

Тому окреслена в замітках картина нашого буття драматична по змісту. Вона могла б виявитись ще трагічнішою, якби не загальнонародний подвиг в опорі колонізаторові, не героїчна самопосягата й жертвна самовіддана праця сотень тисяч найкращих синів України в боротьбі за право на життя нації, суверенітет і державність. Нині з почуттям національної гідності, чести і гордості сприймається праця минулих поколінь, праця і здобутки, що втілились в іменах Михайла Грушевського і Симона Петлюри, Євгена Коновальця і Степана Бандери, Ярослава Стецька і Романа Шухевича, Михайла Сороки і Зенона Тершаківця і стали найвищою цінністю нашої національної скарбниці. Праця не припиняється. Вона росте і набирає потужнішого розмаху. Після нечуваної руїни, цю естафету перейняли нові покоління апостолів свободи. Україна на порозі і якісних змін нашого національно-визвольного руху, і вступу наймолодшого покоління з потужним потенціалом, і сприятливою атмосферою як в середині імперії так і міжнародньої обстановки.

Ми на порозі розгортання нових сил та координованости дій — адже міняються покоління, методи праці, але ідея нашої свободи лишається вічною, непорушною, сталою.

ДИСИДЕНТСТВО

Деякі завваги до суспільного явища

ЩО ТАКЕ »ДИСИДЕНТСТВО«?

На Заході поняттям »дисидентство« об'єднують значну, проте не однорідну силу, що заявила про себе у винятково складних процесах суспільного буття російської імперії і відчутно впливає на формування думок та поглядів усього імперського населення, суспільну свідомість і заангажованість інтелігенції — як російської, так і поневолених націй, на гуманістичні тенденції в культурі, тяжіння її діячів до відкритого протистояння режимові та їх єдність з опозиційними силами імперії.

Дисидентство значною мірою спричинилося до всебічного викриття правової та етичної аморальності тоталітаризму, його агресивної психології і цілей. Дисидентство за два десятиліття діяльності і власного становлення здобуло беззастережне визнання потужної ідейної сили, що особливо прислужилося в постановці проблеми прав людини як однієї з найвищих цінностей сьогодення та універсального засобу впливу на тоталітаризм. Воно сприяє консолідації західних країн перед загрозою Москви й відчутно впливає на ті процеси, що викликали відомий та далекосяжний у наслідках поворот справи в усьому західному світі. Одне слово від Берліна, Варшави і Праги до Києва, Вільнюса, Москви і Єревана — явище безпрецедентне за силою впливу на формування і розвиток національних та світових суспільних тенденцій.

Джерельні витoki сьогоденних форм цього Демократичного Ренесансу сягають двох десятиліть, а дисидентство й дотепер у процесі становлення, росту потужности, якісних змін. Це

свідчить водночас і про глибинність, могутні потенції та часову фундаментальність і неперехідність Відродження, і про несамовитий опір режиму становленню, ростові та суспільному впливові цих сил, про постійні погроми. А в наслідок цього ще відносно нечисленність і неспроможність організуватися до сих пір у загально-національні організми та вийти на повний і широкий контакт з масами. З цього погляду поняття дисидентство, інакодумство, як окреслення суспільного явища, є адекватним до його структури — національної і організаційної, тобто адекватне з точки зору національної неоднорідности, неорганізованости, різноманітности ідейних течій, рівня їх теоретичної розробки та суспільної вартости. Але щодо змісту й задач усіх імперських сил, що виступають під назвою »дисидентство«, назва надто загальна, абстрактна й часто об'єднує несумісні, колізійні течії: дисидент — український націоналіст, борець за державність України, і »дисидент« — російський шовініст, який виступає лиш проти окремих сторін комуністичної системи.

Загально же дисидентство, інакодумство — це послідовна, чітко сформована, а часто й стихійна світоглядність людей, несумісна (повністю чи частково) з офіційно проголошеною комуністичною ідеологією, а також розбудованою на основі цієї ідеології політичною системою однопартійної тоталітарної диктатури панівної імперської нації і веденою нею політикою — зовнішньою, внутрішньою національною, соціальною, економічною, в сфері релігії, культури, науки, освіти і т. д. Ця заявлена активно (чи пасивно) система поглядів людей, приналежних до різних націй, суспільних верств, груп, прошарків, що живуть в умовах тоталітарного режиму, як безпосередньо в межах російської імперії, так і в системі її сателітної орбіти. Дисидентство цих неоднорідних за своїм статусом націй знаходиться й на різних щаблях становлення, загальної кількості активних учасників Руху, їхнього інтелектуального й соціального місця, практичних результатів діяльності, а отже й впливу як на власні народи, так і на світову громадськість, на її реакцію щодо нуртуючих процесів.

ЯВИЩЕ ЗАГАЛЬНОІМПЕРСЬКЕ І СУТО НАЦІОНАЛЬНЕ

Дисидентство таким чином є водночас і суспільним явищем, породженим усією большевицькою системою, і продуктом загальноімперським і суто національним. Вміщаючи в собі субстанціяльну єдність та ряд спільних ознак, воно разом з тим відбиває неоднорідну складність національного буття багатьох народів, що живуть у різних умовах тоталітаризму. Рівнож воно відбиває і різний ступінь уярмлення цих народів в наслідок різновеликої міри утисків, що їх спроможний застосувати безпосередньо режим до кожного окремого народу, так і приналежності дисидентства до націй поневолених, сателітних чи панівної. Отже, навіть цими окремими, правда, найсуттєвішими ознаками, кожне національне дисидентство відбиває і відмінність та автономність власного статусу і глибину та повноту засилля режиму, і тягар та тривалість колоніального ярма, і міру винесених національних трагедій, і величину та масштаби людських жертв, і об'єм плюндрувань культури, а звідси — стан національних сил опору як міру їх вольових потуг у поступі нації до свободи. Таким чином, відбиваючи усім тим різний вимір потужности активного дисидентства та ще цілий комплекс національних особливостей, тобто відбиваючи специфіку життя власного народу і в наслідок цього розбудовуючи різні »дерева національних задач«, дисидентство, як назва суспільного явища, загально відбиває сутність цього явища, не відбиваючи в той же час суперечливих внутрішніх процесів, які відбиваються в ньому, зокрема між нерідко конфронтуючими складниками явища — опозицією панівної імперської нації і Національно-визвольними рухами поневолених.

Існують і інші аспекти, що нівелюють якісний зміст цього явища. Наприклад, поняттям »дисидентство« охоплюють:

Опозицію в Чехо-Словаччині, яка за масовістю, загальнонародною активністю, структурною оформленістю й координованістю дій, теоретичною обґрунтованістю й розробкою методів ведення визвольної боротьби та розбудови зразкового

демократичного суспільства не має собі рівних серед народів Східної Європи;

українські, вірменські, литовські, грузинські націоналісти, що ставлять собі метою ліквідацію колоніального ярма, самовизначення своїх народів і утворення національних, суверенних держав;

російські демократи й просто російські противники большевицької диктатури, що, як і перші, шукають альтернативних тоталітаризмові моделей майбутніх політичних систем, проте на відміну від демократів, (котрі значною мірою усвідомлюють вагу національного питання як фактора), розробляють своє »деревко національних цілей та задач« виключно з шовіністичних імперських позицій і вороже настроєні до Національно-визвольних рухів (»дисидент« Огурцов: »Любое сформированное украинское правительство будет уничтожено нами в теченіи двадцати четырех часов«);

десятки мільйонів віруючих, оскільки атеїзм є ланкою офіційної ідеології й держава не тільки не забезпечує свободи віроісповідань, а люто переслідує за віру;

є десятки мільйонів людей, що не належать до панівної нації, зневажають і ненавидять окупанта й визискувача, мріючи в глибині душі про національну свободу (їхня мрія і сподівання є, звичайно, пасивними, як були й сподівання більшості людей землі);

десятки мільйонів незадоволених і обдурених робітників усіх без винятку націй, народностей, етнічних спільнот, що їм держава нав'язала злиденне животіння, визиск, безправ'я через несправедливо низьку оплату праці, втиснувши їх у гнітючо вузькі рамки комуністичних профспілок, позбавивши права на власні організації та свою пресу;

мільйони селян, що вже півстоліття живуть у цих тугіших ніж робітники лещатах економічної експлуатації та політичного безправ'я;

за незначними винятками, дисидентами можна вважати ці мільйони інтелігентів та службовців, нещадно визискуваних

економічно й позбавлених можливостей свобідно самоорганізуватися.

Враховуючи, що майже кожду людину гнітять водночас декілька з окреслених вище комуністичних лещат, а вона відповідно реагує на це, то беззастережне право називатися дисидентом має по суті все населення імперії (не рахуючи, звичайно, тих кількох мільйонів, які належать до привілейованої касты большевицьких функціонерів, політичної жан-дармерії, адміністративної та господарської еліти і т. п.). Для усіх тих верств і груп людей існує ще один притаманний усім їм засадничий аспект. Комуністичні можновладці та адепти тоталітаризму вимагають самовідданої праці («во ім'я строїтельства комунізма»), а комплексом механізмів примусу змушують до цього людей. Населення ж поспіль ухиляється від такої праці, стремить до якнайменшої віддачі, й таке уникання, а по суті своерідна симуляція стали філософією життя, лінією поведінки має. Комуністичний режим забороняє розкрадання соціалістичної власности, люто караючи за порушення цієї «заповіді». Проте навряд чи в імперії знайдеться людина, яка систематично не присвоювала б максимально можливої кількості матеріяльних цінностей, державної продукції сировини, інструменту, словом усього, що можна взяти з місця праці й чим можна скористатися самому в родинному житті або продати як товар. Таким чином комуністи мають водночас 200 мільйонів крадіїв і стільки ж бізнесменів. І це стало не лише продиктованою необхідністю з точки зору елементарного виправдання в наслідок злиднів, мізерної зарплатні та визиску, але й звичною нормою, потребою душі, відповідь населення імперії на усуспільнення власности, прояви захисного імунітету на жорстоку експлуатацію. Зайве говорити, що насамперед комуністи, як можновладні функціонери всього бюрократичного апарату, є найбільшими розкрадачами суспільних цінностей і не тільки показують приклад, а й солідно морально розбещують маси; подібна мораль (з усвідомленням можливости в будь-яку хвилину знайти за ґратами, виразивши політичну форму протесту, чи проявивши

свободу думки) — одна з найнадійніших підвалин, з допомогою якої вдається утримувати населення імперії від інших, радикальніших форм протесту, зберігати status quo.

Отже, враховуючи, що окреслена психологія й лінія поведінки мас є прямою реакцією на соціальну політику та суспільну мораль комуністів, а сама реакція — закономірним результатом цієї політики, водночас неприйняттям, глухом населення над комуністичною доктриною, доказом її життєвої непридатності як несумісної з природою людини, як вірусом аморальності й насильства — враховуючи сукупність цих чинників можна вважати, що поведінка, психологія, світоглядність мас є безперечно дисидентськими, а більшість населення поневолених народів, мільйони віруючих, цілі суспільні верстви, тобто переважаюча маса людей імперії — дисиденти.

Існує думка, що така поведінка і психологія мас не є дисидентськими і їх слід відносити до процесів, які в науці мають усталену назву »традиційне народне невдоволення«. З тією думкою можна погодитись лише при такому уточненні: »наростаюче народне невдоволення«, що передує великим суспільним зрушенням. А [...] * історія не знає суцільного розкрадання державного майна усім населенням та масового ухиляння від продуктивної праці як форми протесту в період громадського спокою й стабільності (зовнішньої) політичних систем. Ці чинники не творять, звичайно, революційної ситуації, проте друга форма стала невід'ємною частиною суспільної моралі, яка, без сумніву, стоїть значно ближче до саботажу, стихійних проявів опору й протесту, ніж до аморальності й розкладу. Що в масах іде бродіння, свідчить і загальне, ледь не стовідсоткове зацікавлення імперського населення програмами радіопересилань »Свободи«, »Німецької хвилі«, »БіБіСі«, »Голосу Америки«, і широкий інтерес до Самвидаву, і різке збільшення діяльності віруючих, і часті прояви невдоволення робітництвом та інтелігенцією з поступовим втрачанням ними психології страху, і особливо зухвала по відношенні до режиму поведінка молоді. Тому відповідаю-

* [...] нечітке слово або слова.

чи елементам »традиційного народного невдоволення« окреслені поведінка й психологія є в той же час і явно дисидентськими, опозиційними.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ОПІР

Якщо така позиція правильна, тоді виникають питання:

А чи Захід, називаючи дисидентами активних діячів опору тоталітаризмові, мимоволі не зменшує їх загальної кількості, зводячи її до десяти-двадцяти тисяч людей, тим самим не збіднює дисидентські сили, зміст та об'єм опору мас, зокрема національного опору, спрямованого проти окупанта, чужорідного елемента та русифікації, проти привілеїв зайд, виселення людей за межі їх національної території, політики в сфері релігії та віроісповідань?

Чи, перебільшуючи конформність мас, Захід не спрощує суспільної ситуації, сприймаючи її як безнадійно затишну й стійку?

Чи десятиліттями недоцінюючи, а по суті ігноруючи національний фактор, Захід помилково не нехтує ще низкою потужних і дійових важелів впливу на зміну внутрішньої та зовнішньо-політичної ситуації, загального балансу сил, отже, відчутною поміччю як собі так і нам. (У Львові загинув композитор Івасюк. Його повісили. Ця смерть викликала загальний, буквально масовий зрив людей у самому Львові і по всій Західній Україні. Відбулися стихійні демонстрації з багатьма десятками тисяч учасників, особливо молоді. Вони продовжувалися тижнями). Народ не спить! В ньому все нуртує! Потрібна хороша іскра!

Та, якщо уся ця вищеокреслена маса людей, не зважаючи на своє специфічне, властиве в тій чи іншій мірі кожному соціальному організмові інакодумство, є інертною і без свідомо заявленого протесту дозволяє себе експлуатувати, то виникають ще й такі питання:

А чи правильно об'єднувати під однією дисидентською

»шапкою« українських, вірменських, литовських, грузинських націоналістів — людей одержимих священною ідеєю, натхненних такою ж метою й почуттям відповідальності за долю власних народів, людей — подвижників, що самовіддано борються, готові покласти й покладають життя за свободу та державність своїх націй — чи правомірно ототожнювати їх із загальною інакодумною але пасивною масою населення?

Чи об'єктивно ставити в один ряд єврейських ідеалістів, що присвятили свою енергію, інтелект, організаторський хист ідеї демократизації Росії й без жалів та скарг роками страждають за цю ідею в російських тюрмах і концтаборах — чи об'єктивно ототожнювати цих людей з мільйонами »дисидентів«-росіян, що лише нишком слухають »Свободу«?

РОЗМЕЖУВАННЯ ОСНОВНИХ ЦІЛЕЙ

Аналогічні питання можна б продовжувати. Для кращої орієнтації і точнішої подачі інформації, а головне глибшого усвідомлення кожного з факторів, на нашу думку, суцільне явище, об'єднане загальною назвою дисидентство ще в період зародження та становлення цього Демократичного Ренесансу, слід би розмежувати за основними його цілями та задачами. Процеси і бродіння, що відбуваються в масах, називати інакодумством, дисидентством. Носіїв національних ідеалів, активних громадських діячів поневолених народів — віднести до Національно-визвольних Рухів і твердо зафіксувати це в пам'яті зокрема зарубіжного читача (а головне державних і політичних діячів та редакцій засобів масової інформації!), що такі рухи існують, що вони повинні бути сприйняті як важливий фактор при визначенні власної стратегії щодо імперії. Росіян та євреїв, що підняли свій голос на захист прав людини, вважати учасниками Правозахисного Руху. В »чистому« виді не існує жоден з цих опозиційних напрямків, проте кожен із них має власні цілі, прагне паритетних прин-

ципів в існуванні взаємовідносин і як західний читач, так і слухачі, кому адресуються радіопересилання на російську імперію, повинні це знати.

Рух сьогодні в тій стадії розвитку, коли назріла потреба чіткішої градації його ідейної спрямованості та характеру практичної діяльності. Власне це диктує сам стан суспільного явища і в останні роки загальний ріст активно діючих опозиційних сил народів імперії спричинився до розгалуження діяльності дисидентства. Розширюється не лише основа основ нашої праці — спадкоємна традиційна боротьба за самовизначення, урізноманітнюються форми діяльності в напрямку щораз вужчої спеціалізації, зокрема з постановкою питань, що їх об'єднує формула «захист прав людини».

А Москва, абсолютизуючи насильство та почуття страху, звикнувши протягом десятиліть до беззастережної покори та цілковитого панування над суспільною думкою, суспільним життям в цілому, у той же час параноїчно боїться й не терпить опозиції. Демократичних рішень і терпимості вона не знає у своїй практиці й не визнає їх навіть теоретично. Тож реакцією режиму на власну моральну поразку знову стали (й ще повторюватимуться!) численні репресії, тисячі невинних жертв, а отже нові злочини проти людяності, нові особисті драми дисидентів-подвижників. Але саме така ціна кожного кроку до свободи в цьому покищо «загратованому вертепі» вседозволеності й зла, де шаленому насильству протистойть (як у перших християн доби Нерона) лиш безмежна віра й жертвність синів України, Литви, Ізраїля, Вірменії, Грузії, Росії та інших народів.

НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ І ПРАВОЗАХИСНИЙ РУХИ

Режим, без сумніву, ще повністю контролює становище, проте швидко й неухильно втрачає позиції. В той же час Національно-визвольний і Правозахисний Рухи, маючи вже

мідне коріння та власні традиції, неухильно здобувають їх, набирають сил, зростає їх потужність, зміцнюється, тіснішає їхній зв'язок з масами. І це не спонтанні, не стихійні процеси. Вони — закономірні. Причин, які сприяли активізації й росту двох напрямків Демократичного Відродження в країнах комуністичного блоку стільки, що об'єм цих нотаток не дає змоги повно і всебічно їх вияснити. Зупинимось коротко лише на деяких.

Першою і універсальною з них є вічність і незнищенність устремлінь людського духа до свободи — як національної, так і особистої.

Другий винятково важливий фактор — це настільки високий рівень розвитку продуктивних сил, що російська комуністична верхівка вже не спроможна повторити практикованих нею в 30-40 роки бандитських у прямому значенні цього слова масових злочинів проти людяности, в результаті яких мученицькою смертю загинуло десятки мільйонів невинних людей і що вдвічі (а напевно й більше!) перевищує жертви нацизму. Сьогодні суспільство і його продуктивні сили в тій стадії розвитку, коли російський імперіялізм, що здатен і готовий задля своїх глобальних цілей спровокувати й розв'язати третю світову війну, однак у мирний час, до початку війни, не спроможний повторити тотальний терор 30-40 років. Спроба »вилучити« (в концтабори для ізоляції й підневільної праці) навіть відносно невелику частку з тієї духової, інтелектуальної та виробничої сили повністю розладнало б функціонування колосального імперського (по-бюрократичному, правда, відрегульованого) господарського механізму й на десятиліття загальмувала б хоч і спазматичний та все ж прогрес в економіці й науці. А зупинити наступальний рух у науці, технології, господарюванні загалом означало б самознищитись: доба екстенсивного, опертого на бюрократичній організації та почутті страху способі ведення величезної економічної машини давно минула. Імперський режим, хай із запізненням, але зрозумів це (покищо не зрозуміли цього, не усвідомили своєї сили й не перебороли психологічного бар'єру

страху продуктивні сили, бо, усвідомивши до кінця свою могутність, були б активнішими та рішучішими). Саме тому російська верхівка інтенсивно шукає в середовищі своєї нації ширшої бази для власної опори. І керуючись такою заданістю, московський бюрократичний апарат досить поміркований до шовіністичної »фронди«, що в різних формах і виявах фрондує в метрополії. Навіть більше активно здійснюючи свою стратегію масової асиміляції та переселення народів, Москва через високий розвиток продуктивних сил вимушена терпіти зараз уже вихолощений, але ще донедавна крамольний і неприйнятний для неї етнопатріотизм поневолених націй.

Таким є стан суспільного буття в даний час. Проте суспільна ситуація, що її маємо — це результат не трансформації тоталітарного в більш демократичний устрій; це наслідок не добровільної відмови від большевицького насильства й агресивної природи большевизму чи лояльнішого ставлення імперського режиму до процесів, що нуртують в суспільному житті поневолених націй. Національний характер росіян і природа їхнього продукту — тоталітаризму — неспроможні на таке. Суспільна ситуація, що її маємо сьогодні — результат дії науково-технічної революції. Саме вона й бурхливий розвиток продуктивних сил сприяли щораз повнокровнішій пульсації Національно-визвольних рухів. Притому як безпосередньо у межах імперії, так і державах-сателітах. В більшості з них, зокрема в Чехо-Словаччині, Польщі, Румунії, Угорщині, вони значно потужніші від внутрі-імперських. І це — природно. Але показано, що їх устремління до незалежності розвиваються і знизу і зверху: суспільною працею опозиції та урядовою верхівкою. Така багатопверховість є не лише катализатором визвольних змагань. Вона — і вищий щабель руху, і водночас удар по лейбористській теорії нації щодо класового характеру її структури: нація єдиний організм із загальнонаціональними цілями, а не сума конфронтуючих класів. Прояви устремлень до незалежності, що розвинулися як знизу так і зверху в 60-ті роки, мали місце (скромніших, правда, масштабів ніж у Чехо-Словаччині) також в Україні та

Грузії. Як і в Чехо-Словаччині вони були пригальмовані погромами та репресивною з боку Москви заміною «націоналістичної» й трохи ліберальної адміністрації (тепер на її місце поставлено відданих Москві коляборантів типу Щербицького, Федорчука і т. п.). Погроми проведено, верхівку замінено, проте устремління нації до незалежності не вбито. Відцентрові процеси поглиблюватимуться й набиратимуть прискорення. В державах Центральної Європи темпами особливо високими. З кожним наступним кроком у русі до реалізації повного суверенітету цими народами, щораз більше визріватиме й актуальність українського питання як європейської геополітичної проблеми.

По-третє, російський большевицький ленінізм з його державним механізмом — тоталітарною диктатурою, і понад півстолітньою суспільно-політичною практикою, самовикривас і розвінчує себе вже до кінця. Тепер він відкрито скинув маску утопічної моделі витвореного колись «соціального ідеалу» і трансформувався в оголений і грубий насильницький інструмент імперської політики панівної нації. Маску скинуто. Але через відверто злочинні, репресивні методи втілення власних цілей викликав страх та ненависть народів світу. Тому тоталітаризм уже не відповідає духові доби і з погляду росіян, дискредитує російську націю і, отже, опинившись у глухому куті власних протиріч, неужильно втрачає опору навіть серед тих російських суспільних верств, які ще донедавна підтримували його. Зараз і в цьому середовищі він генерує прогресуючу протидію. А мав же всебічну й доволі широку опору в десятиліття поширення большевицької демагогії.

РОСІЙСЬКА ОПОЗИЦІЯ

Правда, найсвітліша, найбільш зріла й далекоглядна частина російського суспільства ніколи не признала ленінізму. Значний її відсоток був знищений або емігрував, але уціліла

частка все таки забезпечила російській нації постійне пульсування й спадкоємність опозиційної боротьби, хоч, як правило, неорганізованої, не завжди активно заявленої, однак пронешеної через найчорніші роки сталінської реакції й вираженої в різних формах ідейних течій її бродінь, групових протестів та індивідуальних акцій. Саме ця частина російської еліти, перебуваючи на найпередовіших суспільних позиціях, сприймає прогресуючу ерозію російського комунізму як закономірний процес. Вона усвідомлює неминучий розвал імперії з її нинішній структурі — політичний, територіальний, національний. А усвідомлюючи водночас чи не стовідсоткову можливість глобальної воєнної катастрофи, до якої веде російський тоталітаризм і намагаючись не допустити таких наслідків, уберегти насамперед імперію від неминучого й максимального розвалу, ця частина російської еліти наполегливо, не шкодуючи зусиль і жертв, шукає альтернативних комунізму рішень, а також демократичних, принаймні окремими гранями наближених до вимог часу взаємовідносин між патріцієм і рабами (Москва і Україна, Литва, Вірменія і т. д.), сюзереном і васалами (Москва і Чехо-Словаччина, Польща, Угорщина, Румунія і т. д.), Росією і рештою світу.

Таким чином назріла продиктована суспільним буттям потреба демократизації системи: розробка ймовірних моделей суспільного устрою, синтеза яких замінила б у майбутньому тоталітаризм; пошуки й торування доріг до терпиміших взаємовідносин між націями як у середині імперії, так і в зовнішній сфері є основними спонукальними мотивами російського опозиційного руху. Його рушійною силою став тісний союз передової російської еліти й імперського єврейства, що, будучи поставлене перед загрозою знищення як національна спільнота на території імперії й обурене агресивною і небезпечною політикою Москви на Близькому Сході, активно включилось в боротьбу з комунізмом. Усе це разом узяте не лише спонукує, прискорює, розширює базу для бурхливого росту російського, а й гарантує успіх обом рухам.

До окреслених вище причин слід додати ще один безпе-

речно дуже важливий аспект у тому, що ні українська, ні російська, ані інші національні опозиції, без огляду на систематичні й жорстокі репресії, не тільки не були повністю розгромлені, а динамічно розвиваються, набирають в своєму наступальному русі і кількісної і якісної потужности, в чому винятково велика заслуга міжнародної громадськості, її дійова солідарність з рухами наших націй. Мотиви цих широких акцій моральної підтримки й захисту дисидентів слід вбачати насамперед у глибинних і сильних демократичних традиціях Заходу, в ролі громадської думки та впливі її рупора — засобів масової інформації на політику урядів західних країн.

ЗАХІД І НАЦІОНАЛЬНА ПРОБЛЕМА ІМПЕРІЇ

Разом з тим існує й «прозаїчний», прагматичний мотив: вивітрюється еuforia зухвалої певности в непереможності Заходу, настає прозріння, пекуче усвідомлення небезпеки й реальної можливості поневолення, що його несе Європі російський імперіялізм. Скомпромітувавши себе як соціальний ідеал, тоталітаризм, хоч і не відмовляється від своєї ідеології як пропагандивної ширми, покликається проте не на неї. Розбудувавши за тією заслоною, в наслідок нечувано жорстокої експлуатації трудящих та мільйонів рабів у концтаборах, колосальний військовий потенціал, Москва розраховує сьогодні тільки й тільки на фактор сили і тиском цього чинника поступово здійснює свої експансіоністські цілі. В результаті цього в Європі витворилась така ситуація, коли далі відступати нікуди. Страх перед агресією змушує західного обивателя позбутись колишньої зарозумілості «нездоланного бастиону», й готуючись до оборони, бачити в опозиційних силах імперії ще одного надійного союзника. І що небезпечнішою ставатиме загроза — а вона з кожним роком тільки наростатиме — то більший захист, ширму та щирішу підтримку діставатимуть наші рухи. А загалом Захід надто,

просто катастрофічно (отже ж ганебно) довго був пасивним, байдужим до внутрішніх проблем імперії, дозволяючи імперській адміністрації безкарно займатись політичним розбоєм, винищити або розсіяти по безмежних просторах Сибіру і Півночі десятки мільйонів людей — найкращих і найсвідоміших представників поневолених націй. Це — стратегічна помилка Заходу такого значення, як його союзництво з Москвою під час Другої світової війни.

У формуванні стратегічних цілей та практичній політиці відповоєнних років і по суті до наших днів західні держави допустились ще одного стратегічного прорахунку: за «тихою згодою» між Москвою й Заходом, останній свідомо замовчував національні проблеми імперії. Цю позицію можна було ще зрозуміти до доби ліквідації колоніалізму, до масового народження нових державних організмів в Африці та Азії. Але зараз! Замовчувати або не ставити на міжнародних форумах державного рівня такі драматично невідкладні проблеми, як питання про необхідність утворення суверенних держав України, Литви та її сусідів, Вірменії, Грузії і т. д. на основі Деклярації ООН про деколонізацію від 1960 р. і не порушувати питання про встановлення з ними дипломатичних відносин у рамках послів і про акредитацію кореспондентських пунктів провідних газет та інформаційних агентств у столицях поневолених Москвою народів; не обурюватись на весь світ і не протестувати авторитетним голосом Об'єднаних Націй проти політики етноциду та переселення величезних мас людей на чужі їм території — замовчувати ці проблеми або не ставити їх, не обговорювати на Генеральних Асамблеях ООН, у Європейському Парляменті та на інших міжнародних форумах, а також дипломатами міністерств закордонних справ і на найвищому державному рівні, означає прикривання злочинця, солідаризуватись з бандитом, з практикою політичного розбою і винищення народів. Це також політичний інфантилізм, страх перед непоступальним окупантом, позиція, спрямована на шкоду власним національним інтересам.

А винятково драматична національна проблема імперії — такий чутливий і потужний політичний інструмент: «дуга нестабільності» може проходити не лише через Азію та Африку . . . Існують реальні передумови ще принаймні однієї «дуги»: Прибалтика, Україна, Закавказзя . . .

Замовчуючи, а по суті ігноруючи широкі потреби Національно-визвольних рухів імперії, а впершу чергу Українського як Руху нації великої і спроможної разюче змінити баланс сил в Європі, Захід зосередив свою увагу на підтримці в основному російської опозиції. Сказане не означає інкримінації в тому, що «поставлено не на того коня». Росіяни — нація-гегемон і така увага зрозуміла. Проте ставити «тільки на одного коня» — черговий стратегічний прорахунок. Доля українців, литовців, вірменів, грузинів, естонців може стати долею французів, шведів, датчан, еспанців і т. д. Не змінивши своєї нинішньої позиції, вони в майбутньому змушені будуть з таким же самозреченням боротись за волю і суверенність, як боремось ми — українці. А зберегти незалежність без сумніву легше, ніж знову здобути її!

Щодо підтримки й допомоги Україні, то її ніколи не було. «Ми, українці — народ-мученик. Нашим героїзмом можуть захоплюватись, довго оплакувати, становищу — співчувати. Та на поміч нам ніколи не приходили. Боротись і гинути за волю — нашу і їхню — ми завжди мусіли самі». Так споконвіків. Отже, мусимо розраховувати тільки на себе. Це знало героїчне покоління борців сорокових років. Це знає покоління сучасне. Цю заповідь мають пам'ятати ті, кому адресовані ці рядки — покоління української молоді, що включається нині й включатиметься в нашу подвижницьку працю в майбутньому.

Таким чином вічні устремління духа до свободи, науково-технічна революція й бурхливий розвиток продуктивних сил, викриття злочинної сутності й оголеність агресивних цілей тоталітаризму, усвідомлення небезпеки Заходом та активна солідарність і моральна підтримка дисидентства міжнародною громадськістю — це ті найосновніші причини, що особливо

благотворно вплинули на динамічний розвиток Демократичного Відродження, в якому чітко зодінуються два основні напрямки: Національно-визвольний рух поневоленних народів російської імперії і Правозахисний рух демократичних сил російської, єврейської і, безперечно, тих же поневоленних націй. Найбільше свавілля панує саме на національних територіях.

РОСІЙСЬКІ ОПОЗИЦІЙНІ СИЛИ І НАЦІОНАЛЬНІ РУХИ

Національно-визвольний і Правозахисний рухи мають не тільки безсумнівні успіхи. Значні їх здобутки — це результати самовідданої громадської діяльності дисидентів, а самі рухи постійно несуть втрати, стикаються з труднощами. Однією з них є те, що в наслідок жорстокого терору, безупинних репресій та ще ряду причин рухи носять розрізнений, індивідуальний та вузько груповий характер. Вони не зуміли оформити себе структурно, не мають чітко розроблених програм. З тих же причин вони не створили міжнаціонального координаційного центру. Отже, з того погляду «дисидентство», як вияв індивідуального інакодумства, без сумніву повністю адекватне його формі (хоча зміст цього явища набагато глибший і багатопляновіший).

Терор, систематичні погроми, плондрування налагоджених ланок зв'язків не дають можливості структурно об'єднатись, розширити й поглибити діяльність рухів, урізноманітнити методи, збагатити засоби. Та акти систематичних погромів репресивного апарату імперії, що прагне в зародку знищити найменші спроби спільно скоординованих дій, не допустити тривалих міжнаціональних контактів багатьох рухів водночас — окрім цих «зовнішніх» факторів існують і внутрішні мотиви такого становища.

По-перше, національні сили поневоленних народів, навчені гірким досвідом минулого, втратили довір'я до росіян і сприймають їх, не зважаючи на антикомуністичну спрямованість

діяльності, як виразників великодержавних інтересів своєї нації. Тож кожна національна сила тяжіє до розбудови своїх Рухів на політичних засадах і не схильна зв'язувати себе складними (з перспективою нових трагічних наслідків, особливо небезпечних для малих націй) обов'язками з російськими опозиційними силами. І це абсолютно правильна позиція: росіяни, щодо визначальної проблеми сьогодення — національного питання, не тільки не заявили своєї чіткої позиції, а й політично обходять її, намагаються перенести це кардинальне питання в розряд другорядних. В такому розумінні національної проблематики та демократії виявляється іманентно властивий тільки росіянинові спосіб мислення, традиційна половинчастість російського демократизму: поставивши собі за мету захист прав людини, він у той же час зарозуміло, якщо не вороже, сприймає право народів на самовизначення та державність. А до кінця усвідомивши, що означає це право, такий «демократ» вельмичасто міняє шкуру і з воцаренням «оні осмеліваються вимагати розчленування (!) нашого государства!» перетворюється в лютого ненависника демократії і опиняється в таборі білого зоологічного шовінізму.

По-друге, саме через локальність дисидентських задач, індивідуальність потуг, відносно невелику кількість причетних людей, а отже й обмеженість можливостей, покищо не можемо говорити (окрім хібащо епізодичних зв'язків та розуміння потреби їх поглиблення) про згуртованіший союз, систематичні усталені контакти, узгоджені дії, а особливо про спільні дії та взаємодопомогу активно функціонуючих Національно-визвольних рухів поневолених Москвою народів як імперських, так і сателітних. Координація дій, обмін літературою та засобами її продукування, взаємне постачання інформації, посередництво в установленні зв'язків з діяльною сферою сьогодення, транзитних пунктів доставляювання пошти, публікації спільно розроблених документів, уповноваження представників на міжнародні форуми, формування спільних програм, а в потребі й спільних виступів — це той

початковий мінімум, що його може дати налагоджена співпраця з чехами, словаками, поляками та іншими національними силами регіону.

Не маємо також прямих і систематичних контактів з національними силами народів Прибалтики й Закавказзя. Налагоджено лиш розрізнену, індивідуальну й епізодичну форми співдії. А саме тут широке й благодатне поле діяльності. Реальна ситуація одначе така, що ми, українці, маємо значно слабкіше налагоджені контакти з литовцями, латвійцями, естонцями і ін. ніж з аналогічними силами Москви. У свою чергу представники цих народів (навіть одного регіону) мають між собою ще слабкіші зв'язки. В той же час контакти та співпраця з росіянами у кожній окремої національній опозиції налагоджена далеко краще і вони систематичніші, посиленіші. Причини такого становища закономірні, бо відбивають реальну ситуацію щодо можливостей та сил національно-визвольних рухів і російського правозахисного руху. Столиця і всі пов'язані з цим словом переваги, значно легші умови праці дисидентів панівної нації, далеко вищий, по суті елітарний склад учасників руху: академіки, письменники, відомі вчені і т. ін.; широкі можливості для контактів, зв'язків та популяризації своєї діяльності завдяки прямого доступу до міжнародних засобів масової інформації й підтримки їх світовою громадськістю. Це й визначило рівень інтенсивності зв'язків та співпраці між рухами, а Москву перетворило в своєрідний базовий центр. І в становищі, що склалося, слід віддати належне: більша частина учасників-москвичів, а в першу чергу євреї, розуміють інтереси Національно-визвольних рухів, є за певну співпрацю в контактах та посередництвом із Заходом. Разом з тим мусимо визнати ситуацію явно ненормальною, коли прерогативи ініціативного центру та центру зв'язку належать силам — хай і демократичним — тієї нації, з-під ярма якої ми повинні звільнитися. Отже, зміст, рівень, якість, усталеність та насиченість відносин між українськими та іншими національними силами Опору далеко не на потрібній височині. А вони мусять бути налагоджені так,

як поставлено взаємні контакти й співпрацю між нашими політв'язнями в советських тюрмах і концтаборах.

По-третє, імперія як багатонаціональна держава породжує специфіку національних цілей і задач, які часто не лише співпадають, а й вступають у суперечність поміж собою. І цілком зрозуміло, що представники своїх народів, відстоюючи національні інтереси, займають тотожні до цих інтересів позиції в спрямовуванні своєї діяльності, формуванні ідей, цілей, змісту та норм відносин і співпраці, їх глибини та інтенсивності з опозицією тієї чи тієї нації. Особливо нації панівної. Одним словом, — вони формуються у відповідності зі специфікою національних цілей та завдань. А через те, що такі відносини в добу дисидентства (яка ще триватиме) засновано, як правило, на особистих контактах, а не на основі організаційних програм та чіткої фіксації зрозуміння національних інтересів координаційним центром чи партією, то поняття «національні інтереси» залежить насамперед від особистих якостей людини, що встановлює контакт та бере відповідальність за нього, від її поглядів, розуміння і тлумачення нею об'єму та змісту цих понять та, безперечно, від розуміння точної дійсності, оцінки суспільної ситуації, чіткої визначеності рамок конкретної задачі, від політичної кон'юнктури й тактичних цілей.

СПІЛЬНІ ДІЇ, ЧИ ВОРОЖІ ВІДНОСИНИ

Тож залежно від збігу цих інтересів, їх спільності, нейтральності чи незбігання, суперництва або конфронтації формуються зв'язки, покладання цілей, союз та спільні дії на його основі або колізійні та ворожі відносини. І в низці складних проблем, що стали на порядку денному перед національними силами народів імперії впродовж двох останніх десятиріч (як, до речі, й раніше), одним з найскладніших були й залишаються спільність і розбіжність національних цілей та задач нації панівної і націй поневолених. Сьогодні —

це висунення та утвердження статусу паритетности цих сил з повним і остаточним усвідомленням російською опозицією як виняткової важливости національного питання, так і прийняття принципового рішення у цій проблемі. Ні одне, ані друге повище сказане не зроблене і за поневоленими народами не визнано права на самовизначення, державність, суверенітет, а саме в цьому фундаментальному питанні основа протиріч.

Вони — спадкоємці російської імперії в усі історичні епохи — відзначалися лютою нетерпимістю до Національно-визвольних рухів. Елементарне волевиявлення до самобутности та автономії кваліфіковано як «злочинний сепаратизм», а природні і священні стремління великих і життєздатних націй до самовизначення придушено з азійською жорстокістю та безжальністю. «В зародище унічтожить сепаратизм», «кальоним железом вижечь націоналізм» і «посягательство на целостность (!) нашей государственной территории» — ось формули, що служили «заповідями» впродовж сторіч і переходять із покоління в покоління російських шовіністів усіх гатунків. Великодержавна машина була носієм цих формул та інструментом їх втілення в життя. Комуністичний режим успадкував ці традиції, надавши їм варварських методів і тотальности в застосуванні репресій, у винищуванні народів та їхніх культур. Нечуваний грабунок національних багатств і цінностей, неприхований політичний бандитизм, свавілля, геноцид та етноцид, масове переселення людей — це умови, в яких змушені жити десятки націй уже понад півстоліття. За скоєні злочини проти людини, націй та людства, в росіян мусить з'явитися комплекс національної вини, як він з'явився у німців за злочини нацизму. Лиш відчувши його, вони посправжньому усвідомлять зміст демократії. Але покищо його нема. покищо в чаді суцільної шовіністичної орґії формується й душі російських дисидентів. Також більшості з них важко звільнитися з полону імперського дурману, з зацепленої грабунками так званої величі та сили, й усвідомити, що принципи свободи та демократії єдині й рівні для всіх.

Отже, особливість російського дисидентства полягає в »специфічності« його цілей як опозиції панівної нації. Основні розгалуження його »дерева цілей« коротко можна сформулювати приблизно так:

а) захист прав людини;

б) усвідомлення назрілої потреби моделі оновленого й більш відкритого суспільства та обґрунтування його викриттям усталених зловживань імперіялізму та невідповідності його політико-економічної структури вимогам часу. Спрямування вольових натуг російської еліти, що ставить собі за завдання примусити режим реформувати деякі ланки системи, а головне, модернізувати й наблизити економіку до моделей сучасних західних структур;

в) декларування спільних із Заходом цілей. Альтернативні комуністичним оцінки та підхід до ключевих міжнародних проблем з метою спростувати перед Заходом утверджені історичною практикою стереотип російської агресивності і запрограмованість на анексію та розширення імперії;

г) пом'якшення імперського режиму і можливого надання гегемоном (в його розумінні »доцільности« і »міри«) повніше вираженої культурно-національної автономії поневоленим народам імперії, однаке під російським »скіпетром« і в межах »непорушних« імперських кордонів.

Окреслені цілі оптимізовані [...] нами тим, що це задачі тільки незначної, але, безперечно, найдемократичнішої частини російського дисидентства, яка задекларувала свої максимальні політичні задачі. В основній ж, найвпливовішій масі цілі далеко льокальніші, хоч імперіялістичний режим як політичну систему держави вона ж приймає. Вимоги мінімальні? Так! Проте для росіянина така обмеженість потреб закономірна, бо вони витікають з »національного комплексу« — стратегії збереження імперського *status quo*.

ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ ІМПЕРІЇ

Розвиток продуктивних сил — об'єктивніший процес, а його темпи — це сукупність факторів та впливів суб'єктивних воель, дією яких еволюційний рух нації можна прискорити, пригальмувати або зупинити чи відкинути назад. Потреба змін, перегляд позицій вимагають і зміни ставлення до деяких фундаментальних цінностей. Цього не відбулося. Звідси й поміркованість росіян: у кожен історичну добу фактор збереження імперії та її розширення домінував над усіма іншими й диктував свою волю. Неподільність імперії — основа основ, а демократичний устрій, духовний розквіт нації, актуалізація її економічної структури — другорядні, беззастережно підпорядковані першому. Отже, навіть реалізувавши запрограмовані цілі, росіяни знову опиняться у хвості світового прогресу, як під оглядом політичної системи, так і економічної побудови, тобто при збереженні традиційного російського імперського механізму насильства, пригнічення і визиску націй, збереження й екстенсивно бюрократичний спосіб господарювання. Тому на тлі зазіхань комуністичної диктатури на завоювання світу, половинчастість демократичних вимог російської опозиції за серйознішого випробування може виявитися не тільки схваленням імперської політики, а й поштовхом до тотальної війни, до ще одної катастрофи на кшталт тієї, якою став для Росії і для нас 1917 рік і наступні десятиріччя. В тодішній політичній ситуації суб'єктивна воля купки людей здобула перемогу і над потужними демократичними силами і над об'єктивними тенденціями поступального розвитку економіки на основі вільної ініціативи. Ленін, утвердивши комунізм, відкинув Росію в духовному, демократичному, культурному розвитку на сторіччя назад. Сталін з усім тим, що вмінце поняття «сталінщина» як суспільна практика — ще на сторіччя. Проте, повністю списувати результати катастрофи на купку людей і вважати, що комуністична диктатура з її справжнім, в своїй глибинній сутності незмінним обличчям — сталінщина — історична

випадковість, означало б помилятись. Помилятись свідомо чи несвідомо. Комунізм як суспільна практика — це без сумніву плід російської душі.

В наслідок історичного нарощування території імперії шляхом загарбницьких війн, росіяни селекціонували як природну національну рису смак до експансії та привласнення чужих територій. А війни та анексії знову ж таки були виявом агресивного характеру росіянина, його запрограмованості на »здобич«, тобто грабунок та насильство. Тож комуністична диктатура стала логічним, природним витвором російського духу, конденсатором його імперських стремлінь. Ленінізм і сталінщина — це також втілення азійського психіко-біологічного пралервня росіянина, що виявляється в обожнюванні сили та влади, в неконтрольованому й безмежному самоутвердженні сильного над слабким, у внутрішній потребі кожного росіянина зламати волю іншого, принизити його гідність, підкреслити його нижчість, беззахисність і в той же час — в абсолютній безмовності слабого перед свавіллям сильного, в схилянні перед можновладцем, заданості до покірливого сприймання долі, до конформізму. Саме звідси впливає наявність колосального перепаду психологічних амплітуд в одній особі: від презирства до етичних норм, закону та їх »зайвості«, бо »Я« — сильний, до ще більшого презирства та »зайвості« цих категорій, бо »Я« слабкий, абсолютно беззахисний. »ТЫ — червь, захочу — раздавлю, захочу — помилую« — так на кожному щаблі »знизу — вверх«, так і »зверху — вниз«. Аналогією є і державний механізм декорації європейські, сутність — азійська деспотія.

Разом з тим у сильному російському характері закладено не тільки глибинну біологічну потребу утвердитись будь-якою ціною або стати повністю підпорядкованим, підкореним зверхникові — в ньому закладено й подвижницьку самовідданість, жертвовність ідеалові, яким би він не був. Звідси фанатична самовиявленість на шляху до реалізації мети. Будь-якою ціною! Хай, наприклад, через мільйони комуністичних жертв чи злочинного поглинання цілих націй. В ро-

сійському типі домінує зоологічна нетерпимість до інакості, до чужої незалежності. Консерватизм, закостеніле дотримання догм і безпринципний прагматизм, пристосованість визначають поведінку росіянина як у побуті так і в критичних ситуаціях. Сукупність тих ознак дає те, що маси безоглядно підпорядковуються владі, а влада за відсутності зрівноважуючих її факторів розбухає, узурпує права народу й перетворюється в абсолютну. Абсолютизм поміщика, городничого губернатора, царя з одного боку, і схилиння, обоєлювання масами цих постатей з другого — споконвічний і самобутний спосіб російського суспільного буття. Тож ленінізм і сталінізм з'явилися на підготованому ґрунті. Вони — законмірний і природний продукт національного характеру росіян.

Разом з тим саме завдяки цьому характерові російська опозиція жила і в роки найчорнішої сталінської реакції. А вже з середини 50-их років російське демократичне відродження знову набирає форм відкрито проявлених протестів, охоплює щораз ширше коло людей і, що найсуттєвіше, мобілізує еліту до активної опозиційної діяльності. У час правління Хрущова з його викриванням практики сталінщини, амністією політв'язнів та частковими реформами, а також внаслідок науково-технологічної революції, вплив якої на суспільне життя ставав дедалі відчутнішим, в імперії витворилася нова суспільна ситуація, що стала хоча й слабким, а все ж живішим середовищем для розвитку опозиційних сил. Почався процес нагромадження енергії, пошуки найоптимальніших методів праці в умовах комунізму та шляхів до свободи. Брежневщина вже не спромоглася умертвити стремління до демократії дарма, що зробила все, аби зупинити поступальний рух опозиції.

Успадковані імперські погляди на національне питання в російському дисидентському середовищі такі тверді, що не зазнають помітної еволюції. Власне саму потребу «демократизації суспільства» вони сприймають з висоти становища панівної великодержавної нації: як, модернізуючи форми колоніального становища поневолених народів, знову затри-

мати процес деколонізації ще на десятиріччя. Для нас же — за сьогоднішніх темпів русифікації та тотального етноциду — кожне десятиліття — це по суті справи питання життя і смерті нації. Тому вступаючи в боротьбу, українська молодь навіть під час своїх перших кроків не має права жити в атмосфері політичних ілюзій, а пам'ятати, що односторонність демократичних запитів, намагання зберегти імперське status quo — це історично спадкоємна специфіка російських суспільних рухів і що ця «специфіка» є нездоланим бар'єром несумісності двох чужорідних організмів. В цій односторонності їхня слабкість як демократів і разом з тим прояв національної неповноцінності: спрацьовує страх за втрату статусу супердержави, за неспроможність нормального функціонування однонаціонального організму, за стан його духовного та інтелектуального потенціалу без донорських вливань висмоктаної елітарної крові з колоніальних народів.

ПРАВА ЛЮДИНИ, ЧИ ПРАВО НА СУВЕРЕНІТЕТ

Слід підкреслити, що незначний поступ у поглядах на вирішення національного питання в середовищі російських дисидентів — це, насамперед, результат впливу багатьох визначних єврейських індивідуальностей на розвиток руху в цілому, на його напрямні з урахуванням вимог часу і, звичайно, потреб безпосередньо єврейського населення імперії, права й можливості якого гранично обмежили ще в 50-их — на початку 60-их років, а з їх другої половини політика антисемітизму Москви — з мотивів внутрішньої ситуації (євреї — це двигун руху) і окрім того, реалізуючи свої стратегічні імперські цілі на Близькому Сході — надала відверто цинічних форм пропаганди юдофобства та грубої дискримінації в усіх ланках суспільного буття. Відповідно на цю політику й стала широка включеність євреїв в російське дисидентство — рух, що власне значною мірою саме єврейству завдячує потужним

ростом, резонансом, підтримкою світової громадськості, формуванням ідейних напрямків та їх якісною еволюцією.

Проблему прав людини поставлено в основу дисидентського руху. Вона стала його стратегічним завданням, ледь не кінцевою метою росіян. Для решти імперських народів вона як одне із відгалужень «дерева цілей» — задача, безперечно, дуже висока і заслуговує самовідданості. Важливо однак, щоб формулювання цього стратегічного завдання як універсальної кінцевої мети, піднесенням його до всеосяжності «дерева цілей» усіх націй імперії, значна частина російських опозиційних сил не намагалася закривати «цілого лісу цілей та завдань» як від самої себе, так і від Національно-визвольних рухів поневолених народів, а також світової громадськості. Йдеться про те, щоб ключова проблема прав людини не була перетворена в суто російському дусі в ширму, яка вигідно затуляє собою ще одну фундаментальну ціль — проблему визволення поневолених народів з колоніального ярма, їхнє священне право на самовизначення, суверенітет, державність.

Для нас, українців, саме ця мета освячена традиційними стремліннями та мільйонами мучеників, що полягли за волю України. Ми не маємо права повторювати колись уже допущених і спростованих лиховісною історичною драмою (зокрема неймовірно трагічним півсторіччям ХХ віку) помилкових тез про пріоритет соціального та демократичного начал над національним. Про гармонію цієї триєдиності не завжди піклуються й великі суверенні держави. Для нас же самовизначення, суверенітет, державність — понад усе! Саме так повинно стояти питання!

Демократичного окупанта загалом не буває в природі, а доля України трагічна подвійно: нація в рабстві і в рабстві найжорстокішого в світі окупанта, що нещадно винищує нашу культуру й тотально розправляється з устремліннями як до державності так і до соціальної свободи та демократії. З цього погляду драматичною маємо вважати таку «особливість» українського руху: зарубіжні радіостанції подають статисти-

ку на підставі аналізу документів українського самвидаву, що із 100 відсотків матеріалів, які потрапляють за кордон, 70% присвячені тематиці з питань прав людини і лише 30% порушують проблему національну. Разучі їх драматичністю цифри! Подібне становище пояснюється низкою причин, одна з них — результат русифікаторських зусиль окупанта, доказ того, що його потромицькі заходи спрямовані насамперед проти сил нашого Національно-визвольного руху. Але це водночас і показник рівня політичного мислення значної частини учасників руху! Й хоча аналогічна ситуація існує не тільки в Україні, вона є свідченням обмеженості національних вимог усього імперського дисидентства, що в останні роки йде у фарватері російського.

Захист прав людини — пекуча проблема дня й вона притягає до себе людей, наче метеликів до світла, абсолютна більшість яких — самовіддані патріоти й готові присвятити себе діяльності в силах руху, проте не знають з чого почати, чим займатися, які завдання вирішувати. Але знають виняткову популярність правозахисної тематики в російськомовних радіопересиланнях (їх в Україні менше глушать), тож починають розвінчувати тоталітаризм і порушування ним прав людини. Порушування, що зустрічаються на кожному кроці, бо комуністичний режим аж загруз у злочинах проти людини: вони буквально горами нагромаджені в сфері творчості, свободи думки, ісповідань віри, соціальних ланках життя і т. п. Захист цих прав — шляхетна сфера праці. А сьогодні вона ще й популярна й, сказати б, вдячна. Така діяльність створює видимість результатів у наслідок транслявання через радіо частини документів з цієї тематики: до неї як до першого »зла« »терпиміше« ставиться імперський режим, вона дає резонанс на Заході, породжує певність захисту міжнародною громадськістю репресованих і отже притягує до своїх рядів більше нових людей — часто за рахунок прямих чи потенціальних учасників українського руху. Права людини — одна з найвищих і болісних цінностей нашої доби і праця задля її захисту вкрай потрібна. Має, проте, видаватися нам не метою

а лиш однією з задач і як правило в поєднанні з національною проблематикою — колоніальним статусом України і необхідністю виходу з цього становища.

ЦЕНзуРА НАЦІОНАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ

В сумній статистиці, що її подала «Німецька Хвиля», є ще один аспект. Полишко окреслені нею реальності й об'єктивність (об'єктивність тільки для Заходу!) пануючих там співвідношень тематики документів, в дійсності картина не відбиває справжнього стану національно-суспільного життя України, не є адекватним еквівалентом рівня та зрілості української політичної думки, не є пропорційним відтворенням наших визвольних потуг. Доставлені на Захід матеріали — лиш видима частина [...]. І не тільки тому, що велика кількість матеріалів українського самвидаву твориться й шириться серед людей, які не мають змоги передати їх на Захід — в Україні живуть в «катакомбах» численні стихійні сили Опору, осередки яких складаються з різної кількості осіб і вони зовсім не виходять «на поверхню». Тобто проводячи доволі активно нелегально працю серед населення, ці сили не заявляють про себе відкрито і не мають зв'язків як між групами, так і з Заходом. Широкої аудиторії вони не здобувають, але ведуть потрібну виховну й пропагандивну роботу, що приносить відповідні результати. Саме ці групи після розкриття постачають до Руху своїх найкращих людей. З них, наприклад, прийшли Красівський, Лук'яненко, Здоровий, Литвин, Лісовий, Овсієнко, Попадюк та багато інших. Це одне. Друге, існують неспростовні факти свідомого «поліпшення» згаданих статистичних показників московськими дисидентами. (Прикладом, годі сказати чи оці нотатки потраплять за кордон, якщо будуть туди спрямовані через Москву). Можливість контролювання поштових зв'язків дозволяє робити це без особливих труднощів та будь-якої відповідальності — хоча б

моральної. Тож матеріяли, що торкаються тільки порушень прав людини комуністичним режимом, але не викривають його як російський імперський механізм — такі матеріяли »проходять цензуру«, передаються по пошті й потрапляють на Захід. Зате Самвидав, просякнутий національною ідеєю, документами самого конструктивного політичного характеру — меморандуми, звернення, пропозиції, групові та індивідуальні заяви, матеріяли антиімперського (антиросійського) звучання виявляються »небажаними«, осідають на пунктах зв'язку і . . . »губляться«, або в кращому випадку з великим запізненням, уже втративши своє актуальне значення, повертаються власникам. Для повнішого розуміння ситуації, її »онаочнення« варту уваги ще й така ілюстрація. У тюрмах і концтаборах часто виникають потреби в документах відповідної до ситуації дня тематики й міжнародного призначення. Українці, євреї, литовці, вірмени та інші підписують їх. Та коли в такому документі є, наприклад, термін »російський імперіялізм«, »деспотична чи підступна Москва«, »ліквідація імперської структури« і т. ін., під таким документом росіяни як правило не ставлять своїх підписів.

Ось чому об'єктивна статистика на Заході не відповідає дійсному стану цього явища в Україні. (Ось чого налагоджена система самостійних зв'язків потрібна нам як повітря!) Ці два конкретні факти до кінця розкривають »особливості та специфіку« — і дуже суттєво: — Українського національно-визвольного руху з одного боку і російського дисидентства — з другого, становище та можливості нації панівної та нації поневоленої.

ПАРАЛЕЛЬНІ РУХИ

Таким чином Національно-визвольний рух поневолених народів і російський Правозахисний є не тільки двома паралельними, історично складеними напрямками загально демо-

кратичного процесу, що сьогодні знову бурхливо розвивається в російській імперії. Вони не тільки несуть у змісті своєї діяльності специфічно власні й традиційні проблеми, кожна з яких вимагає свого вирішення як і 50 років тому. Вони не тільки йдуть паралельно й солідаризуються в своїй діяльності, допомагають один одному. Вони не тільки переживають розквіт, а й взаємні труднощі, невдачі, розбіжність інтересів, протиріччя, колізії, що обумовлені і національними цілями, і періодом формування та становлення після тотального винищення демократичних сил в 30-40 роки, і відповідним рівнем зрілості сьогоднішніх демократичних сил, покищо не масовою активною участю свого населення в усіх процесах Демократичного Відродження, і імперським статусом та національним характером росіян і видно слабкою моральною підтримкою, а по суті ігноруванням Заходом національних проблем російської імперії, незнанням, та нерозумінням її внутрішньої ситуації, тобто дотеперішньої байдужості Заходу до такого потужного фактора, який здатен змінити баланс сил не на користь імперії. Це об'єктивні труднощі. Їх не слід замовчувати. Про них мусимо говорити і навчитися розв'язувати їх, керуючись тими принципами, які покладено в основу нашої мети: суверенітет, демократизм, справедливість. Інакше ще довго не виберемось з початкуючого, неорганізованого методу елементарного інакодумства, що в масі своїй інертне, а його активна частина ставить лиш льокальні задачі, вирішує маломаштабні проблеми, потапає у взаємних протиріччях і через терор та власні протиріччя неспроможна поставити й вирішувати фундаментальні питання — питання про організацію та владу.

ПРАВО НА ІМ'Я НАЦІОНАЛІСТА

Сьогодні на тлі суцільної, проте пасивної опозиційности бути активним дисидентом — не тільки готовість до подвижництва та страждань. Це насамперед висока честь. А для нас,

українців, рабів ХХ століття, це священний обов'язок і подвійна честь — право на ім'я **НАЦІОНАЛІСТА**. Лише воно наділяє всеосязною відповідальністю за долю нації, стає імперативом безнастанних вольових потуг в ім'я України, її свободи й державности.

Найбільш зріла частина українців, що включились у боротьбу в 60-70 роки, називає себе не дисидентами, а націоналістами. Позиція шляхетна і абсолютно правильна, хоч об'єктивно це покоління борців належить до дисидентської доби: націоналізм, окрім одержимості ідеєю, вимагає ще структуральної оформленості. І саме такою, якісно високою національною особливістю українців є постійна націленість до об'єднання в групи, консолідації груп та напрямків у єдину демократично оформлену структуру, що ставить перед собою широкий діапазон задач і вирішує їх. Саме Національно-визвольний рух України історично найтриваліший, наймасовіший, найбагатший досвідом вчить, що лише структурна оформленість (згідно до вимог часу) дає постійно діючий рух, найпотужнішу, незнищенну і спадкоємну силу з єдиним загально-національним координаційним центром.

**ПРО
»ДЕРЕВО НАЦІОНАЛЬНИХ ЗАДАЧ«**

СВЯЩЕННА МЕТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ — УССД

В українській літературі, що її видає і ширить Національно-визвольний рух України, домінуюче місце посідає тематика захисту прав людини, викриття тоталітаризму як політичної системи, збудованої на насильстві й неспроможності забезпечити політичних прав своїм громадянам. У той же час далеко не визначальною є розробка власне основної, фундаментальної теми українських національних задач як з огляду невідкладних задач потреб дня, так і перспективних задач, що диктуються священною метою нації — *здобуття суверенітету і державности*. Дуже мало праць і загального освітньо-пізнавального характеру, і конструктивних розробок, і пропозицій цілеспрямованої діяльності окремим особам чи групам. В результаті молодь, що поповнює їх, політично не підготовлена, не ознайомлена ні зі зробленими, ні актуальними задачами, і, як правило, вимушена не продовжувати успадковану від попередників працю, а починати від перших кроків, проходить вже пройдену дорогу. А зробивши лиш початкові, часто невмілі й повторені кроки, надовго опиняється за них у неволі. Жорстокі репресії, концтабори, моральні й фізичні страждання — »закономірна«*»* доля учасників Національно-визвольного руху, проте результати цього і компенсацією за жертви повинно бути розширення Руху, а не топтання на місці, не повторення пройденого. (Правда, дублювання вже зробленого кожним наступним поколінням учасників Руху значною мірою є неминучим, оскільки це — об'єктивний процес у функціонуванні Руху).

Праці українських ідеологів, істориків, чільних політичних та громадських діячів, документи і матеріали діяльності колись існуючих партій, організацій, товариств вилучено з публічних бібліотек, отже широкому читачеві вони недоступні. В приватних книгозбірнях окресленої літератури теж немає через те, що такі книги та матеріали входять в «індекс» антибольшевицьких, антиросійських і в разі виявлення їх конфіскують, власників заносять у картотеку потенціальних ворогів, а ще недавно за всі ці матеріали репресували. Зарубіжна література наукового й пізнавального характеру з аналогічної тематики в книгарні, звісна річ, не надходить. Немає її і в публічних бібліотеках. Все, що офіційно видають масовими накладами українською та російською мовами, спрямоване саме на фальсифікацію й спотворення українських національних задач, на задурманення й присипляння українця, стерилізацію його національної свідомости та патріотичного поклику до активних дій задля досягнення свободи. Справжня російська стратегія з проблем внутрішньої та зовнішньої політики, справжні шовіністично-імперські цілі і задачі розробляють в закритих інститутах за завданням імперського руху. Монографії, розробки, статті видають під графою «для службового користування» як рекомендації для втілення їх в життя партійним апаратом, міністерством закордонних справ, КГБ і МВД та іншими державними інституціями. Таким чином зацікавлений український читач не має доступу до літератури, ознайомившись з якою і застосувавши здобуту інформацію до потреб та задач України міг би створити картину об'єктивного стану нашого національного життя, побачити драматизм справжнього становища, відчутти в собі та на собі ганебність колоніального ярма й керуючись синівським обов'язком та відповідальністю за долю нації скопити й визначити для себе такі задачі, які, зобов'язуючи до громадської праці, приносили б оптимальні результати в наступі нації до свободи. Тому порушення, постановка в порядку дискусії та розробка цих питань в літературі Українського національно-визвольного руху має визначальне значення,

власне виступає як одна з першочергових — важливих «гілок» — «дерева задач».

За своїм змістом, об'ємом, масштабністю «дерево національних задач» є винятково складною системою систем, що складається з органічної єдності й сукупності систем меншого порядку. За своїм значенням, місцем, специфікою кожне з відгалужень «дерева задач» мало б бути розглянуте за системним підходом, а робота в цілому стати цілісним, всеохоплюючим як само «дерево задач» деяким науковим дослідженням. Це — грандіозна тема й не під силу одній людині. Автор же, окрім того, загалом не має можливості працювати як дослідник і тому в цих коротких замітках не торкається теоретичних аспектів теми, а виносить свої думки на суд читача лиш у формі постановки питань та як ілюстрації окремих задач, що на його погляд стоять перед Рухом.

НАЦІЯ — ЦЕ ДАНІСТЬ БОГА

Нація — це вічна й у своїй внутрішній сутності постійна спільність кровно та психологічно споріднених людей, яка отримує в непорушну спадкоємність як *Визначеність і Даність суверенітет, державність, незмінність національного «Я»*. Незалежність і суверенний державний механізм — її найвищі, нетлінні цінності. Без них вона неповноцінний, важко уранений організм, що лиш животіє, поступово підупадає й гине немов підрубане дерево. Отже, задля власного життя, самозбереження, процвітання нація зобов'язана зберігати та охороняти свій суверенітет як кровообіг, як душу, як національну недоторкану святиню. А втративши її в період історичного лихоліття — знову здобути, повернути собі цей Священний Храм. Оскільки ж нація існує не у вакуумі, а живе й розвивається в історичному процесі і в постійному спілкуванні з іншими народами як складний багатогранний організм, то виходячи із своєї священної мети — необхідності суверенного

стану буття — занурює »коріння«, нарощує »стовбури«, формує »крону« задач у такій відповідності і гармонії, щоб вони в непорушності забезпечили й гарантували їй цю основу основ національного життя. Таким чином, разом із сукупністю вище окреслених завдань »дерева національних задач«, це також виявлення, визначення та розробка комплексу таких задач, які в сьогоденні та в близькій і далекій перспективі, тобто в історичній еволюції нації та її зіткненнях з народами, покликані зберігати як Даність Бога, як природні недоторканні права, як передумову життя *суверенітет і державність нації, вести до духовного та економічного розквіту, росту, добробуту усіх її членів, до збільшення міжнародного авторитету й впливу нації, до загального поступу світової цивілізації та зближення народів.*

Ця характеристика відповідає насамперед буттю незалежної нації. Статус суверенності визначається багатьма ознаками, найважливіші з яких такі:

а) територія нації не включена в склад другої держави і її кордони непорушні;

б) нація керується своїм національним урядом, що має зверхність, захищає суверенні інтереси нації й виражає власну свободу волі по відношенні до урядів інших держав;

в) державний механізм і національний уряд визнаний міжнародною співдружністю суверенних держав, що на ознаку визнання встановили з ним дипломатичні відносини й акредитували повноважних послів;

г) уряд веде незалежну від іншої держави зовнішню і внутрішню політику;

ґ) нація має власні збройні сили підпорядковані національному урядові;

д) нація має власну національну фінансову систему (грошову одиницю, золоті й валютні запаси) та зовнішню торгівлю;

е) має історично спадкоємні символи державного буття: національний герб, прапор, гімн.

Україна не характеризується цими ознаками незалежності. Священна Даність, якій підлягає усе «дерево національних задач», за що Україна боролася протягом століть, знову сплюндрована окупантом. Після проголошення Української Народної Республіки й короткого періоду суверенності, Москва почала підступну неспровоковану агресивну війну, окупувала слабку на той час молоду державу, що знаходилась в стадії становлення, розмістила на території України окупаційні війська і знову включила її в склад своєї імперії. Сьогодні Україна в становищі далеко трагічнішому, ніж статус колонії. Ми — не громадяни своєї держави. Ми, по суті, навіть не повноцінні члени своєї національної родини, що живуть і працюють на власній землі задля блага свого народу й себе самих. Ми — знедолені московські невільники й лакеї, що їх імперська нація експлуатує у своїх цілях, використовуючи і як доброякісне та безвідмовне гарматне м'ясо, і як наймитів та кріпаків на господарському освоєнні її диких просторів, і як добірний генетичний матеріал для поповнення та збільшення її інтелектуального, духовного та людського потенціалу. Тому для українців «деревом національних задач», або найосновнішим його відгалуженням, має бути формування та розробка сукупності таких національних задач, які стали б могутнім двигуном у русі нації до її мети — ліквідації свого колоніального становища, задач, що вернули б Україні суверенітет, державність, повноцінне національне життя й повноцінність серед націй світу. Задача дуже складна, проте реальна, досяжна.

ЛЮДСЬКІ ДУШІ ОБНЯВ ПАТОС ОНОВЛЕННЯ

... Живемо в добу такої динаміки розвитку продуктивних сил, стоїмо напередодні такого загального збудження, що назріваюча зміна ситуації відбуватиметься блискавично, вибуховими фазами. *Людські душі обняв патос оновлення.* Спа-

лахнувши в середовищі інтелігенції, він динамічно розгортається, шириться по «вертикалі» та «горизонталі», стаючи масовим явищем, перетворюється в потужний фактор сили, що торує дорогу до Відродження. Та цілком зрозуміло, що здобуття свободи є не дарунком долі, не «манною небесною», а наслідком великої праці, результатом тривалої тернистої дороги. Тому кожного, хто сьогодні присвятить себе вирішенню хоча б однієї з начальних українських задач, чекають роки неволі в російських концтаборах. Справа, однак, мається так: або подвижницька праця задля свободи України, а отже свідомість арештів і становища каторжан для окремих синів народу, або загроза смерті для нації.

Україна обрала життя і свободу. Тож перед нашими національно-визвольними силами стоїть ряд задач, які їм до снаги вже тепер. Задачі ці давно назріли, а за невідкладністю та значенням є одними з найважливіших і далекоюсяжних. Щоправда, в процесі вибору тієї чи іншої дороги, того чи іншого напрямку в діяльності людей, тобто «спеціалізація» в праці окремих осіб, груп чи структур обумовлюватиметься не лише потребами нації. Формулювання цілей, вибір засобів, форм діяльності опозиції обумовлюватимуться, звичайно, й частуочною небезпекою репресій, мірою готовости людей, що усвідомлюють ці потреби та беруться визначити шляхи їх реалізації, до самопожертви, рівнем їх свідомости та політичної зрілости, а також як розвитком загального внутрішнього становища в імперії, так і міжнародної ситуації. І важливо, щоб у синтезі цих та ще низки чинників уміти передбачити ймовірний розвиток подій, іти попереду них, значною мірою спрямовувати розгортання цих процесів, надавати їм суто національного обличчя, а не плестися у хвості цього поступального руху, наслідуючи й переймаючи лиш чужі форми праці, зазнаючи помітного, якщо не глибокого ідейного впливу сил, цілі яких не тільки не завжди збігаються з нашими, а часто й протилежні, колізійні. Нація, безперечно, зацікавлена в прискореному й якісному рості визвольних процесів, в оформленні загальнонаціональної структури Руху й координова-

ності дій як у межах України, так і з нашою діаспорою, а також між Українським національно-визвольним рухом і союзниками в інших регіонах імперії, в Центральній Європі та країнах Заходу. Звідси й задачі, що диктуються і драматичним становищем нації, і вкрай нестерпною політико-правовою атмосферою в імперії, і початковими формами становлення Руху в масштабах усієї нації.

МАКСИМАЛЬНА АКТИВІЗАЦІЯ УСІХ УКРАЇНЦІВ

Однією з низки фундаментальних задач, що стоять перед національно-визвольними силами в межах України та українською діаспорою за кордоном, є зосередження максимальних зусиль для активізації загальної діяльності всіх українців та дипломатичної роботи їхнього керівництва на мобілізацію світової громадськості для захисту українського народу від пляномірного й тотального винищення українців як нації. Для цього на території України і в країнах осілости діаспори необхідні спільно скоординовані заходи такої амплітуди зусиль психологічного впливу, в результаті яких світова громадськість та уряди західних країн урешті-решт усвідомили б (а засоби масової інформації, включившись у нашу працю, показали б), що українське національне питання за своїм значенням є однією з винятково важливих і невідкладних проблем європейської та світової політики.

Паралельними кроками спільних з діаспорою дій мусить бути діяльність, спрямована на те, щоб західні держави, визнавши державність і суверенітет України актуальною політичною проблемою їх політики, визнали необхідність об'єднатись на цій спільній платформі й проводити скоординовані впливові заходи як дипломатичними каналами, так і включенням нашої проблеми в порядок дня для обговорення та прийняття відповідних постанов у міжнародних організаціях, зокрема в ООН і Європейському Парляменті, під час зустрічей

представників держав — учасниць наради з питань безпеки в Європі і т. д.

З огляду на це, перед національно-визвольним рухом постають десятки різних значно конкретніших задач, деякі з них уже давно стоять у формі невирішених питань.

Національно-визвольний рух, через свого представника на міжнародній арені, знову повторить в офіційному Документі Руху раніше вже подане клопотання про необхідність визнання державами — членами ООН — *колоніального статусу* України, позбавлення так званої Української ССР членства в ООН, визнання українського питання актуальною політичною проблемою ООН і включення цього питання в порядок денний Сесій Генеральних Асамблей та прийняття Резолюції про надання Україні незалежності й утворення суверенної держави на основі природного права націй на суверенне життя і права народів на самовизначення та Деклярації ООН про деколонізацію від 1960 року.

В результаті цих заходів, перед Національно-визвольним рухом постає задача сформулювати й вручити компетентним інституціям держав — учасниць ООН — ще один офіційний Документ Руху про заміну сфальсифікованих і таких, що принижують національну гідність українців, формально існуючих, проте розроблених і прийнятих Москвою з метою осквернення історичних символів державности — справжніми національними державними символами, а саме: Прапор — синьо-жовтий, Герб — Тризуб, Гімн — «Ще не вмерла Україна» . . . До Документу буде звичайно додано Протокол з описом, а також правильне масштабне відтворення Прапора й графічне зображення Герба, текст і ноти Гімну.

Національно-визвольний рух усвідомлює свою задачу, як одну з начальних, потребу знову й знову звертатися до урядів держав-членів ООН та світової громадськості з розгорнутими Документами, кожен з яких обґрунтовував би необхідність і закликав би уряди та міжнародну громадськість до рішучих дій, а на основі цих обопільних вимог прийняття відповідної

Резолюції Сесією Генеральної Асамблеї ООН про припинення політики етноциду на території України, про недопустимість масових переселень українців на чужорідні їм території, про необхідність переведення переважаючої більшості шкіл, технікумів, вищих навчальних закладів України на національну мову викладання, а також ведення діловодства і технічної документації українською мовою на підприємствах, у науково-дослідних та проектних установах, в адміністративних організаціях України.

ЗА СКРІПЛЕННЯ ЗОВНІШНЬО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Клопотання про необхідність визнання українського питання актуальною політичною проблемою європейської політики і включення українського питання в порядок денний роботи Європейського Парляменту і проведення слухань з цієї невідкладної проблеми, а тож й розробка та подання відповідних офіційних Документів — це ще одна нагальна задача Національно-визвольного руху України.

Назріла потреба показати світові дійсний стан в українській науці, абсолютну відсутність суверенних правових повноважень її інститутів як національних закладів, повний контроль можливостей наукових та інших контактів українських учених з колегами зарубіжних країн, тотальне й безпощадне придушення їхніх устремлінь та прав на свободу думки, незалежної творчої праці в сфері гуманістичних наук. Тож перед Національно-визвольним рухом стоїть задача систематизувати багатий фактичний матеріал, а на його основі розробити й вручити національним Академіям наук країн-учасниць ООН та світовій науковій громадськості офіційні Документи, що викривали б імперську політику Москви в сфері науки і водночас ставили б вимоги про статус Академії Наук України як суверенного і незалежного від Москви на-

ціонального наукового організму і вимогу про необхідність повноцінної участі українських учених у науковому житті Об'єднаних Націй, про припинення політики грабежу інтелектів Москвою та нахабного й злодійського привласнення нею чужих духовних цінностей і наукових здобутків, про потребу запрошування українських учених для участі в міжнародних форумах і обмінах ученими з метою ознайомлення та співпраці у спільних програмах не в рамках загальноімперських делегацій, коли Москва визначає їх кількісний та національний склад, виходячи не стільки з наукових досягнень того чи іншого вченого, як його комуністичної благонадійності й колаборантської вірнопідданості Москві, а запрошення самостійних і повноважених наукових делегацій України.

Ще драматичнішим є становище української культури. З огляду на це існує особливо нагальна потреба в розгорнутому документі, що розкривав би воістину трагічну ситуацію в царині нашої культури. Розроблений як акт звинувачення і підкріплений фактажем, його слід внести (й зареєструвати) як офіційний Документ Національно-визвольного руху в національні та міжнародні організації діячів культури. Документ оскаржить імперську адміністрацію за плондрування національних культур, викриватиме жорстокий гніт і деспотичну колоніально-русифікаторську політику Москви на ниві освіти, в сфері духовного та культурного життя нації в царині кожного з мистецтв. Він показуватиме жахливе буття діячів української культури, в тому числі письменників, поетів, журналістів, мистців, кіно і театру, композиторів і т. д. як «людей зі страху», їх дискримінаційне й принизливе становище як творців і носіїв національного духа. Документ показуватиме світові їхнє безправ'я з погляду свободи творчості, гніт цензури, її абсолютний контроль над публікаціями, сценою, кіноекраном, повну залежність діячів культури від Москви та її партійно-політичного апарату на місцях при вирішенні питання особистих контактів і офіційних відносин

з діячами культури зарубіжних країн, особливо західними та українськими еміграційними.

З актуальних задач, що чекають на вирішення, волає про себе невідкладна потреба в Документах — звернення до країн-учасниць Олімпійських Ігор, до Міжнародного Олімпійського Комітету, до Національних Олімпійських Комітетів, до спортсменів та молоді світу і насамперед до української молоді про законне право українців на утворення Українського Олімпійського Комітету як окремої національної суверенної одиниці, створення і включення Українського Олімпійського Комітету в Міжнародний Олімпійський Комітет, а на основі цього — участь України в Олімпійських Іграх національною командою.

З аналогічним, проте окремим Документом, Рух очевидно звернеться до Міжнародних спортивних організацій — європейських і світових — про необхідність прийняття України в конкретно зазначені організації як повноправного й суверенного члена і включення українських національних команд до участі в спортивних змаганнях на тому ж статусі, що й інші національні команди суверенних держав, зокрема команда т. зв. СРСР. В разі незгоди Москви задовільнити такі вимоги Українського Національно-визвольного руху та пропозиції міжнародних спортивних організацій перед світовою спортивною громадськістю, виникає обов'язок бойкотувати шовіністично-імперську спортивну політику Москви й недопускати до міжнародних змагань загальноімперську команду.

Світовій громадськості, урядам західних країн для політичного й правового обґрунтування декларованого ними права України на самовизначення, потрібні матеріяли й документи, що підтверджували б наші та їхні вимоги на суверенітет України. Звідси ще одна фундаментальна задача Руху. Стоїмо перед необхідністю зібрати, упорядкувати й видати книги матеріялів та документів, які всебічно висвітлювали б і розкривали б кожен з аспектів української національної трагедії. Оформити й опублікувати це видання слід, очевидно, як »білу

книгу» і вручити її урядам усіх суверенних держав-членів ООН, а також розіслати державним і політичним діячам, впливовим міжнародним організаціям, політичним асоціаціям і партіям, науковим та публічним бібліотекам, редакціям національних засобів масової інформації як *один з визначальних офіційних Документів Українського національно-визвольного руху*. При активній участі територіяльної частини національно-визвольних сил і від їх імені в повному об'ємі та на відповідному науковому й дипломатично-представницькому рівні цю роботу зможе виконати наша діаспора. У свій час була проведена величезна робота різними організаціями й окремими людьми по збиранні та опрацюванні таких матеріалів. Проте вони жодного разу не були систематизовані, зведені в один Документ і подані в офіційні міжнародні інституції як *Офіційний Документ України*, що в сучасних умовах є вкрай потрібним.

БІЛА КНИГА ПРО ЧОРНІ ЗЛОЧИНИ МОСКОВСЬКИХ ОКУПАНТІВ

»Біла Книга України« мусить об'єднати матеріали й документи про Українську національну революцію 1917-1920 років, утворення повноважної Центральної Ради, проголошення незалежності, широку підтримку, тріумф та загальну піднесеність народу, державну суверенність України і її територіяльну недоторканість. Документи й матеріали про неспровоковану агресію Москви, збройний опір, становлення української армії та воєнні дії молодого держави, її дипломатичні заходи, спрямовані на припинення агресії. Документи й матеріали про окупацію, загальнонародний опір, масово розгалужене підпілля та партизанську боротьбу, спрямовані проти окупанта — боротьбу, що не припиняється від перших днів окупації аж до наших днів. Документи й матеріали про маріонетковий характер сформованої окупантами місцевої адміністрації, про її суто адміністративно-територіяльне, а не

національне призначення і характер; про густу мережу гарнізонів окупаційної армії та загальне недовір'я до українців (взаємні, зрештою, недовір'я і ненависть), про неправомірність утворення т. зв. Союзу ССР. Зібрані документи й матеріали, після належної систематизації з науковою передмовою, що давало б документам оцінку такого рівня, спрямованости та сили, аби сама передмова стала ще одним документом-обґрунтуванням наших вимог, а «Біла Книга» в цілому аргументованим звинуваченням злочинної агресивности та воєнно-політичного бандитизму російського комунізму і разом з цим доказом правової та політичної чинности і в наш час тих актів про державність і тих державних інститутів України, які функціонували в момент агресії, окупації та анексії цілої української території й були незаконно ліквідовані окупантом у наступні роки.

Опрацьовані та систематизовані за таким підказом документи з нашої історії й опубліковані як «Біла Книга України» потрібні сьогодні і як актуальний збірний документ Українського національно-визвольного руху, і як історичний вивід та обґрунтування прав України на самовизначення і державність, і як офіційні матеріали та документи (чи сукупність таких документів) Руху для іноземців та для посилення на них урядів Західних країн, їхніх парламентів, конгресів, міжнародних форумів, компетентних органів ООН чи сесій Генеральних Асамблей під час дебат, використання їх як джерел політичними і громадськими діячами, засобами масової інформації при висвітленні або порушуванні тих чи тих українських проблем. Така «книга» дуже на часі не зважаючи на те, що для детальнішого оперування та знайомства з величезним комплексом українських питань, фактами нашої історії Захід, окрім низки ґрунтовних монографій, має «Енциклопедію Українознавства» — об'ємний і всеохоплюючий академічний довідник. Та це — академічна праця, а потрібен звід документів і матеріалів, що має бути оформлений і поданий світові як офіційний Документ Національно-визвольного руху.

»Біла Книга« прислужиться також молодому поколінню українців, що по-синівському цікавиться тією (найбільш прихованою за ширмою блюзнірських спотворень та фальсифікаційного мотлоху) добою української історії, що охоплює собою і тріумф до національних стремлінь — роки державности, і нашу трагедію — агресію та ліквідацію суверенного життя нації, і буття нації в неволі аж до наших днів. Вона навітлювала б причини втрати незалежності і закликала б до пошуків шляхів її відновлення. »Книга«, хотілось би думати, стане і належною відповіддю окупантові, який у пропагандивній лихоманці наше право та вимоги на самовизначення і суверенітет називає »посягательством на расчлененіє Россіє« (?) і який посилається на »історическі сложівшієся граніци« (?!). Уточнимо: »граніци« прокреслені окупантом ріками української крові та вистелені 20 мільйонами мучеників під час і вже після неспровокованої агресивної війни та анексії української суверенної держави. Нагадуючи, що терміну давности за злочини проти людини, нації, людства не існує, така »Біла Книга« стала б разючим викриттям підступности, віроломства й безпрецедентного розбійництва і нахабства агресора та окупанта, попередженням та »дзвоном на сполох« для християнського вільного світу: »Люди — будьте пильні!«; гаслом: »За нашу і вашу свободу!«; під ключем: »Поможіть нам і ви врятуєте себе!«. А якщо вона буде опрацьована на належному рівні, то стане й одним з найвагоміших і найцінніших документів нашої доби, рівнем політичного і національного мислення, мірою запитів та політичних вимог того покоління, що яскраво заявило про себе в 60-ті роки і самовіддано працювало задля державности України в наступне десятиріччя. Варто пам'ятати, що розповсюджуючись, »Книга...« водночас набула б вартости цінного навчального посібника та історичного джерела, бо розбудова у великих містах України нелегально функціонуючих університетських центрів, у яких молодь систематизовано доповнювала б свою освіту в галузі історії, соціології, політичних наук, нам покищо не до снаги.

Нюрнберзький процес над злочинцями нацизму створив юридичний прецедент. Комунізм та нацизм — дві ідентичні у своїй сутності та цілях моделі імперіялізму. Зараз годі статистично точно співставити та зважити у всій повноті, яка з цих політичних систем накоїла більше злочинів супроти людини, націй та людства. Проте давно вже безсумнівним є те, що російський імперіялізм має цих злочинів не менше ніж нацизм.

Наближається час організації та проведення міжнародного суду над російським комунізмом. Україна, виступаючи водночас як найбільш потерпіла нація і як один з основних обвинувачувачів, має що пред'явити злочинцеві. Під цим оглядом перед Національно-визвольним рухом стоїть задача такої ваги, що як і заповіт про волю та державність передається із покоління в покоління замученими, убитими голодом, замордованими в тюрмах і концтаборах, і зібрати в декілька самостійних і в той же час об'єднаних спільним призначенням там матеріалів і документів, що викривали б злочини і слугували звинувачувальним актом комуністичній імперіялістичній Москві. Кожна така тема мала б об'єднувати документи й матеріали, що ґрунтуватимуться за специфікою злочинів. Наприклад:

- 1) Примусова колективізація і штучно створений голод;
- 2) Масове депортування українців у страхітливих і жорстоких умовах до голих неосвоєних сибірських закутків імперії в 1930-их роках; смерть сотень тисяч людей;
- 3) Геноцид і терор на території України 1930-40 рр., смерть мільйонів людей;
- 4) Варварське нищення національних реліквій та культурних цінностей, тобто злочини проти культури;
- 5) Злочини проти віри. Насильницька ліквідація Української православної автокефальної Церкви та Української греко-католицької Церкви;
- 6) Грабунок національних природних багатств;

7) Тотальна примусова асиміляція і пляномірне переселення мільйонів українців з території України на чужинецькі землі в післявоєнний час.

Це грандіозна праця! Грандіозна як за значенням для України й витвореному нею впливові на нашу й світову громадськість, так і масштабність самої праці. Вона складе десятки томів. Дати їй поштовх і почати публікацію документів, матеріалів, оскаржень потерпілих, свідчень очевидців до кожної з тем, реалізувати бодай і не в повному об'ємі, але на високому науковому рівні (в тому числі й юридичному) — одна з найбільших і найвідповідальніших задач покоління. Документи й матеріали про скоєні Москвою злочини також мають публікувати у формі «Білої Книги», точніше «Чорної Книги» криваво-червоних комуністичних злочинів. Кожен індивідуальний чи груповий документ сьогодення, що викриватиме злочини імперської адміністрації в Україні чи за її межами над українським загалом і в московських тюрмах зокрема — кожен такий документ, що його опублікував Національно-визвольний рух на території України або за кордоном либонь доцільно було б подавати під девізом «До книги злочинів російського імперіялізму проти українського народу. Для реєстрації грубих порушень прав людини та прав нації в сфері (такій — ось . . .)».

Вище ми зупинились на деяких ескізно окреслених ілюстраціях — задачах, що стоять на порядку денному двох складових національно-визвольних сил, тобто спільної діяльності територіального руху та української діаспори, на ілюстраціях сказати б зовнішньо-політичних задач нації [...]

КГБ І ЇХНІ КОЛЯБОРАНТИ

Львівське КГБ, хизуючись своїм досвідом, досконало організованою оперативною службою, високою кваліфікованоістю кагебістів, їхньою «всевидючістю» і т. п. (а ми скажемо: і

насамперед крайньою формою жорстокости, свавілля та повною безкарністю, з такою ж повною та всіх-і-всехоплюючою системою кругової поруки і винятковою навіть серед найбільш скомпромітованих у світі аналогічних служб нерозбірливістю засобів, які застосовує КГБ до учасників Руху) хвалиться, що поставило у Львівській області роботу на такий рівень, якого не мають і столичні, тобто московські кагебісти, і що до обласного управління КГБ відряджають для «обміну досвідом» фахівців від КГБ навіть з Москви та багатьох інших міст імперії. Може московські кагебісти справді їздять підучуватись і «шліфувати» своє уміння до Львова. Про це в нас немає перевічених даних. Проте досвід львівських учасників Руху свідчить, що все це, як правило, лиш хизування!.. Вони — досконалі майстри хіба з погляду нетерпимости, фабрикації справ, підробки протоколів допитів та висновків експертиз, безпідставних звинувачень і тероризування родичів політв'язнів! І все ж львівське КГБ справді працює на високому рівні: «специфічні», як їх називає КГБ та імперські адміністратори, умови цієї частини України, тобто висока національна свідомість, політична активність населення, традиції Національно-визвольного руху з його феноменом птиці Фенікс змушують зосереджувати на Львівщині і звичайно насамперед у Львові найкращі сили, що їх має КГБ. В Україні на такому рівні працює, очевидно, ще Київське управління. Враховуючи це та ряд інших чинників, можна вважати, що оптимальні можливості для виконання друкарських робіт — як з погляду технічних можливостей, так і конспірації — мають великі центри.

Останнім часом підняли голос коляборанти й кагебістські борзописці, що розробляють так звані націоналістичні та дисидентські теми в пресі. Власне голос цей не їхній — вони лишень ляльки в пропагандистському вертепі імперської машини, якими просто маніпулюють як блазнями, намагаючись заповнити їхньою писаниною ідеологічний вакуум у середовищі мас, що існує вже давно, а нині шириться та наростає

наче гірська лявіна. Усвідомлюючи колосальний потенціал тієї сили, бюрократичний апарат та його лакеї панічно бояться народу й намагаються залякати його й задурманити. Тож на службу для виконання цієї найбруднішої роботи рекрутують перевертнів, дегенератів, покидьків суспільства. Безперечно, пискливим «хором» усіх цих Мигалів, Гамольських, Топоровських чи то пак Тороповських і Ко не зупинити тієї лявіни — народна сила раніше чи пізніше їх просто змете, не залишивши й сліду, як не залишає по собі сліду всяке сміття. Що вони — пряма і в той же час найпоследовніша агентура КГБ — не сумнівається ніхто. Одначе викриття такого ганебного становища їм не загрожує: по-перше, вже давно вони нидіють в атмосфері загальної зневаги та бойкоту українським суспільством; по-друге, спекулюючи на всесильності КГБ, аби застрахуватись від бойкоту в безпосередньому оточенні, ці перекінчики з цинічною відвертістю самі «хизуються» приналежністю до завербованої агентури, то ж аморальність і безчестя такої ролі їм байдужа. Зрештою, у покидьків та дегенератів агрофовані поняття чести, гідности, патріотизму. Їм близький лиш вовчий патріотизм — патріотизм власного шлунку.

Та йдеться, власне кажучи, навіть не про них чи їхні людські якості. З точки зору оцінки суспільної ситуації оте прогресуюче тиражування та гарячкове штампування опусів надійної тематики та щораз частіше організування різних «зборів», «мітингів», «лекцій», антиукраїнських вечорів і т. ін., на які під примусом зганяють людей, особливо коли йдеться про виступи на них з осудом національних змагань до державности або краян-учасників Руху, є доброю ознакою, питомим доказом ненависти до окупанта та його примусово організованих антинаціональних заходів. Разом з тим вони переконливо свідчать про величезну притягальну силу матеріялів Руху, про масову зацікавленість програмами радіопересилань з-за кордону, про тугу людей за національною свободою. Таким чином ні та згряя лакеїв-параноїків, що намагаються

осквернити сонце, ні їхня маніякальна брехня серйозної контрсили не становлять. І, звичайно, не варто стріляти з гармати по горобцях. Та коли ці виродки за помахом імперської диригентської палички злітаються в шакалячу зграю і користуючись величезними можливостями засобів масової інформації та повною безвідповідальністю за написане намагаються осквернити священні цілі власної нації — її стремління до суверенітету й державности, або ображати й публічно знущатись над самовідданими носіями цих ідей, то народ мусить знати, що за покидьки тримають у руках перо, підчию дудку вони витанцьовують свій зміїний танок та на кого спирається окупант у своїй колоніальній політиці.

ПОЯСНЕННЯ СКОРОЧЕНЬ

- АСУ — Автоматична система управління
- БАМ — Байкало-амурська магістраля
- БіБіСі — Британська радіомовна корпорація
- ЕОМ — Електронні обчислювальні машини
- КГБ — Комітет государственной безопасности (рос.)
(Комітет державної безпеки)
- КП СС — Комуністична партія Советського Союзу
- МВД — Міністерство внутренних дел (рос.)
(Міністерство внутрішніх справ)
- НКВД — Народний комісаріят внутренних дел (рос.)
(стара назва сьогоденшого МВД)
- ОН — Об'єднані Нації
- ООН — Організація Об'єднаних Націй (це саме що й ОН)
- ОУН — Організація Українських Націоналістів
- РСФСР — Російська Советська Федеративна Соціалістична Республіка
- СССР — Союз Советських Соціалістичних Республік
- США — Сполучені Штати Америки
- УССД — Українська Самостійна Соборна Держава
- ФРН — Федеративна Республіка Німеччини
(Західня Німеччина)
-

ПОКАЗНИК ІМЕН І НАЗВ

- Азія, 13, 137, 138
Академія Наук України, 79, 165
Андрєєв, 70
Андріяшик Р., 62, 64
Англія, 104
Антоненко-Давидович Борис, 65
Антонович Володимир, 77
Архипенко Олександр, 61
АСУ — Автономна система
Управління, 82
Африка, 137, 138
Ахіллес, 64
- Балкани, 11, 12, 14
Балтика, 13
БАМ, 20
Бандера Степан, 75, 120
Бантіш-Каменський Д., 77
Бердичів, 106
Бердник Олесь, 28, 64
Бердяєв М., 70
Бережани, 106
Берлін, 123
Бєлий Андрей, 70
БіБіСі, 128
»Біла книга України«, 168-170,
172
»Біла тінь« (твір), 62
Білгородщина, 36, 111
Біле море, 13
Білик І., 64
Біломорка, 106
Близький Схід, 96, 135, 148
- Блок Олександр, 16
Бойчук Михайло, 23
Брайчевський Михайло, 65
Брежнєв Леонід, 117
Буковина, 71
Бунін І., 70
- Варшава, 123
Велика Національна Революція,
57
Вернадський Юрій, 17
Визвольні Змагання, 57
Винниченко Володимир, 75, 77
Висла, 11
Вільнюс, 123
Вінграновський Микола, 65
Вінниця, 106
Вірменія, 131, 135, 137
Владімір Ілліч, 18
Волга, 13, 14
Болинь, 71
Воркута, 106
Вороніжчина, 36, 111
Всєвітня Католицька Церква,
92
- Галан Я., 99, 101
Галичина, 57, 71, 76
Гальський Клим, 103
Гамольський, 174
Гельсінкі, 95
Генеральна Асамблея ОН, 104,
137, 169

- Герб — Тризуб, 164
 Гімн — »Ще не вмерла Україна«, 164
 Говерля Степан, 5, 6, 7
 Голобородько Василь, 65
 »Голос Америки« (радіо), 128
 Гончар Олесь, 64
 Горинь Михайло, 28
 Горська Алла, 23, 28
 »Грані кристала« (твір), 5, 27, 29, 34
 »Грані культури« (твір), 5-7, 9, 24, 25
 Григоруk, 62
 Грінченко Борис, 77
 Грузія, 131, 134, 137
 Грушевський Михайло, 75, 77, 120
- Галія, 11
- Даниленко, 101
 Дантове пекло, 55
 Деклярація ООН (про деколонізацію), 137, 164
 Демократичне відродження, 139, 153
 Демократичний ренесанс, 123, 130, 132
 »Дерево національних задач«, 7, 155
 Десна, 11, 13
 Дзк'ба Іван, 5, 6, 27, 28, 29, 34, 102
 »Дисидентство«, 6, 7, 121
 Дмитрук Клим, 101, 102
 Дніпро, 11, 12
 Дзброміль, 106
 Довбуш Осип, 7
 Довженко О., 72
 Документи Українського Національно-визвольного Руху, 164, 165-169
- Донбас, 89
 Донцов Дмитро, 77
 Дорошенко Дмитро, 77
 Достоевський Ф., 70
 Драгоманов Михайло, 77
 Драй-Хмара Михайло, 72
 Дрогобич, 106
 Друга світова війна, 43, 69, 137
 Дунай, 11
- Європа, 11, 13, 15-17, 33, 38, 39, 42, 57, 104, 111, 112, 119, 136, 138, 164
 Європейський Парлямент, 137, 163, 165
 Едіп, 16
 »Енциклопедія Українознавства«, 169
 ЕОМ, 86
- Євдокименко, 101
 Єреван, 123
 Єфремов Сергій, 77
- Жиленко Ірина, 65
- Заблоцький Юліян, 7
 Загребельний Павло, 62, 63
 Закавказзя, 41, 138, 141
 Заливаха Опанас, 50, 65
 Запорізька Січ, 74, 104
 Захід (світ, держави), 6, 7, 17, 19, 94, 104, 123, 129, 136-138, 141, 144, 150-153, 163, 169
 Західня Україна, 89, 93, 129
 Здоровий Ярослав, 151
 Зеров Микола, 72
 Зібер Микола, 77
 Золочів, 106
- Іванисенко Віктор, 65
 Іваничук Роман, 64

- Івасюк Володимир, 23, 129
 Ізраїль, 131
 Інститут історії Академії наук
 України, 79
 »Інтернаціоналізм, чи русифі-
 кація« (твір), 5, 28, 34, 102
 »Історія Русів« (твір), 76
- Казахстан, 20
 Калинець Ігор, 65
 Калинець Ірина, 65
 Калита Іван, 18
 »Кальнишевський« (твір), 64
 Камчатка, 19
 »Канал« (твір), 62
 Карпати, 11, 19
 Картер Джімі (президент), 83
 Кассандра, 9
 Катаєв, 70
 КГБ, 5, 27-29, 44, 48, 50, 78, 84,
 85, 89, 99, 158, 172-174
 Києво-Галицький Патріярхат,
 94
 Києво-Галицька Академія, 16
 Київ, 17, 73, 80, 92, 123
 Київська імперія, 14
 Київська Русь, 10, 12, 15, 17, 74
 Кичко, 99, 101
 Клеопатра, 64
 Ключевський Ю., 70
 »Княжа Русь-Україна« (твір), 17
 »Князь Серебряний« (твір), 17
 Ковель, 106
 Комарно, 106
 Комсомольськ-на-Амурі, 106
 Кониський О., 77
 Коновалець Євген, 75, 120
 Коржун, 65
 Космач, 22
 Костенко Ліна, 65
 Костомаров Микола, 77
 Коцюбинський Юрко, 72
 КПСС, 22, 117
- Красівський Зенон, 151
 »Кровна справа« (твір), 62
 Кубань, 36, 105, 111
 Кудлик Роман, 65
 Куліш П., 77
 Купала Янка, 14
 Курбас Лесь, 23, 72
 Курщина, 36, 111
- Латинська Америка, 33
 Ленін В. І., 16, 19, 21, 22, 145
 Ленінград, 65
 Леонтович Микола, 23
 Леонтєв, 70
 Лепкий Богдан, 77
 Липа Юрій, 77
 Литва, 131, 135, 137
 Литвин Ю., 151
 Лісовий В., 151
 »Літературна Україна« (газета),
 78
- Лукаш Микола, 65
 Лук'яненко Левко, 28, 151
 Луцьк, 106
 Львів, 89, 106, 129, 173
 Львівщина, 89, 173
- Мазепа Іван (гетьман), 75
 Максимович Михайло
 (історик), 77
 Маланюк Євген, 77
 »Мальви« (твір), 64
 Маркович Олександр
 (історик), 77
 МВД, 158
 Мельничук, 99, 101
 Мережковський, 70
 »Меч Арея« (твір), 64
 Мигаль Тарас, 99, 101, 174
 Міжнародній Олімпійський
 Комітет, 167
 Мірчук Іван, 77
 Міхновський Микола, 77

- Мороз Валентин, 65
 Москва (імперський центр), 17-
 21, 23, 24, 28, 35, 39, 41, 45,
 54, 57, 59, 65, 76, 84, 88, 92,
 95, 96, 102-104, 107, 110, 111,
 119, 123, 131, 134-137, 140,
 141, 151, 152, 161, 165-168,
 171-173
 Московська Патріярхія, 92
 Мстера, 22
 Набоков, 70
 Нагорна Л., 21
 Національні Олімпійські
 Комітети, 167
 Національно-визвольний Рух,
 125, 130, 131, 133, 138-141,
 143, 149, 150, 152, 165, 166,
 171-174
 Нерон, 93, 131
 Ніколай Романович, 18, 20
 »Німецька Хвиля« (радіо), 128,
 151
 Німеччина, 69
 НКВД, 106
 Новгород, 13, 18
 Новиченко Л., 79
 »Новый мир« (журнал), 79
 Норильськ, 106
 Овсієнко Василь, 151
 Огієнко (митр. Іларіон), 77
 Огурцов, 126
 Одра, 11
 Ока, 13, 14
 Олімпійські Ігри, 167
 ООН, 34, 83, 104, 137, 163-166,
 168, 169
 Опішня, 22
 ОУН, 96
 Павлик М., 77
 Павличко Д., 17
 Падалка Іван, 23
 Палех, 22
 Пастернак Ярослав, 12, 77
 Петлюра Симон, 75, 120
 Петриківка, 22
 Петро I, 16, 36
 Південна Америка, 15
 Південь України, 89
 Плачинда Сергій, 65
 »Повість временних літ«
 (твір), 17
 Подін, 70
 Подоликовський, 77
 »Полтва« (твір), 64
 Полудень (генерал КГБ), 89
 Польща, 64, 133, 135
 Попадюк Зорян, 151
 Правобережжя, 71
 Правозахисний рух, 130, 131,
 139, 152
 Православна Церква, 92
 Православ'я, 91
 Прапор (український) — синьо-
 жовтий, 164
 Прибалтика, 41, 138, 141
 Прип'ять, 11, 13, 14
 Прут, 11
 Пушкін А., 14
 »Радіо Свобода«, 100
 Радянський Союз, 21
 »Редактор Карк« (твір), 18
 Ренесансний злет, 58
 »Розгін« (твір), 62
 Росія, 36, 38, 70, 89, 97, 105, 112,
 119, 130, 131, 135, 145, 170
 РСФСР, 21
 Руденко Р. (прокурор), 117
 Руденко Микола, 28
 Румунія, 133, 135
 Русь, 13, 17, 18
 Русь-Україна, 17
 Руська Земля, 17

- »Руська Правда« (твір), 18
 Рух Опору, 55, 56, 81
 Рязань, 18
- Самбір, 106
 Самвидав, 50, 100-102, 128, 152
 Самчук Улас, 75, 77
 Сверстюк Євген, 28, 65
 Світличний Іван, 28, 65
 »Свобода« (радіовисильня), 101, 102, 128, 130
 Святослав (князь), 19
 Седляр Василь, 23
 Середня Азія, 41
 Сибір, 115, 137
 Сили Опору, 5, 29, 42, 43, 53-56, 58, 59, 77, 79, 81, 83, 84, 90, 91, 94, 99
 Симоненко Василь, 23
 Скирда Ірина, 65
 »Скіфи« (твір), 16
 Сковорода Григорій, 18
 Скрипник Микола, 72
 Сліпий Йосиф (Патріярх і Кардинал), 92
 Смаль-Стоцький Р., 77
 »Собор« (твір), 64
 Соловйов Е., 20, 70
 Соломон, 64
 Сорока Михайло, 120
 Спілка Письменників України, 47-49, 64
 Срезневський І., 77
 СРСР, 19, 22, 111, 112, 114, 116, 167, 169
 Сталін, 36, 145
 Станіславів, 106
 Стебельський Богдан, 6, 24
 Стецько Ярослав, 75, 120
 Стрий, 106
 Струве П., 70
 Ступак Ярослав, 65
 Стус Василь, 50, 65
- Суздальсько-Володимирська держава, 17
 Сфінкс, 16
 Схід, 33
 Східня Європа, 14, 17, 58, 75, 126
 США, 42, 83, 111, 112, 116
- Тайшет, 106
 Тавлюк Лесь, 65
 Тарас Григорович (Шевченко), 18
 Твер, 18
 Тернопіль, 106
 Тершаківець Зенон, 120
 Тичина Павло, 29
 Толстой Алексей, 17, 18
 Топоровський, 174
 Тороповський, 174
 Тюмен, 20
 Тютюнник Григорій, 65
- Угорщина, 133, 135
 Україна, 5-7, 9, 12, 15, 16, 18-20, 23, 24, 27-30, 34-36, 42, 47, 54, 64, 65, 67, 73, 75, 76, 80, 84-92, 95-98, 100, 103-111, 114, 115, 118-120, 124, 131, 135, 137, 138, 149-152, 154, 161-163, 165-173
 »Україна« (Т-во), 27
 Українська Автокефальна Православна Церква, 92, 171
 Українська Академія Наук, 88
 Українська Греко-католицька Церква, 171
 Українська Держава, 36
 Українська Католицька Церква, 91-95
 Українська Народня Республіка, 67, 74, 161
 Українська національна революція, 168

- Українська Православна Церква, 92
Українська ССР, 164
Українська Церква, 92
Українська церковна Ієрархія, 92
Українське єврейство, 95
Український Національно-визвольний Рух, 84, 152, 154, 157, 158, 163, 165, 167, 169
Український олімпійський комітет, 167
Умань, 106
Урал, 13
УССД, 157
- Федорчук В., 134
Фенікс, 173
Франція, 104
ФНР, 104
- Харківщина, 89
Хвильовий Микола, 18, 23, 72, 75
Хвойка Федір, 12
Хлебніков, 70
Хохлома, 22
Христос, 12, 13
Хрущов Нікіта, 70, 115, 147
- Цезар, 64
Центральна Європа, 134, 163
Центральна Рада, 168
- Церква, 91, 99, 102
Цьох, 99, 101
- Чередниченко, 101
Чехо-Словаччина, 87, 125, 133-135
Чижевський Д., 77
Чорне море, 11
Чорновіл Вячеслав, 28, 65
Чубатий Микола, 17, 18
Чужбинський А., 77
- Шабатура Стефанія, 50, 65
Швайцарія, 111
Швеція, 111
Шевченко Тарас, 14
Шевчук Валерій, 65
Шелест Петро, 79
Шелухін С., 77
Шептицький Андрей (Митрополит), 75, 92
Шухевич Роман (генерал), 120
- Щербицький В., 21, 134
- Югов, 64
Юда, 97
Юдея, 97
Юркевич Л., 77
- Яворів, 22
Яворницький Д., 77

З М І С Т

	Стор.
ВІД ВИДАВНИЦТВА	5
ВСТУПНЕ СЛОВО — Богдан Стебельський	9
ГРАНІ КУЛЬТУРИ	25
ВСТУП	27
НАЦІОНАЛЬНА І СВІТОВА КУЛЬТУРА	30
СПІВЖИТТЯ НАРОДІВ І КУЛЬТУР	32
ПРАВА ПОНЕВОЛЕНИХ НАРОДІВ	34
ВЗАЄМОВПЛИВИ КУЛЬТУР, НЕ ЇХ НІВЕЛЯЦІЯ	36
ЕТНОЦИД — ГОЛОВНА МЕТА СТРАТЕГІВ МОСКВИ	41
РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ ЕТНОЦИДУ	43
ЗНЕКРОВЛЕННЯ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАЦІЇ	47
НАРОДНІ НИЗИ — ЗБЕРІГАЧ УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ	51
ПИТАННЯ ОРГАНІЗОВАНОСТІ РУХУ СПРОТИВУ	53
ДІЯСНІСТЬ СОЦІАЛІСТИЧНОГО РЕАЛІЗМУ	61
ІСТОРИЧНІ УМОВИ КОЛОНІАЛЬНОГО ЯРМА	66
НАЦІОНАЛЬНУ КУЛЬТУРУ ЗВОДЯТЬ ДО ПЕРИФЕРІЙНОЇ	71
ФАЛЬШУВАННЯ ІСТОРІЇ ЗАГНАНОЮ ЕЛІТОЮ	74
ПОНЕВОЛЕНІ НЕ ПОВИННІ ЗНАТИ МИНУЛОГО	76
НА ВІДТИНКУ ПРЕСИ ТА ПЕРІОДИКІВ	78
КУЛЬТУРНА Й ТЕХНІЧНА ІНТЕЛІГЕНЦІЯ — ПІДПОРА РУХУ ОПОРУ	81
ЦЕНЗУРУЮТЬ ЗАХАЛЯВНУ ЛІТЕРАТУРУ	83
БАГАТОМІЛЬЙОНОВА МЕНШИНА — ОПОРА ОКУПАНТА	85
УНІТАРНИЙ ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОЇ ДУШІ	90
СТАНОВИЩЕ І ДІЯ УКРАЇНСЬКИХ ЦЕРКОВ	92
ПОМІЧ УКРАЇНСЬКОМУ ЄВРЕЙСТВУ	95
ЗРАДНИКИ І КОЛЯБОРАНТИ	98

	Стор.
ПЕРЕСЕЛЕННЯ І ЗМІШУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ	103
МОСКОВСЬКА СИСТЕМА ПРОДУКУЄ ЗЛОЧИННІСТЬ	111
ЗАКЛЮЧЕННЯ	119
ДИСИДЕНТСТВО	121
ЩО ТАКЕ »ДИСИДЕНТСТВО«?	123
ЯВИЩЕ ЗАГАЛЬНОІМПЕРСЬКЕ І СУТО НАЦІОНАЛЬНЕ	125
НАЦІОНАЛЬНИЙ ОПІР	129
РОЗМЕЖУВАННЯ ОСНОВНИХ ЦІЛЕЙ	130
НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИЙ І ПРАВОЗАХИСНИЙ РУХИ	131
РОСІЙСЬКА ОПОЗИЦІЯ	134
ЗАХІД І НАЦІОНАЛЬНА ПРОБЛЕМА ІМПЕРІЇ	136
РОСІЙСЬКІ ОПОЗИЦІЙНІ СИЛИ І НАЦІОНАЛЬНІ РУХИ	139
СПІЛЬНІ ДІЇ, ЧИ ВОРОЖІ ВІДНОСИНИ	142
ФАКТОР ЗБЕРЕЖЕННЯ ІМПЕРІЇ	145
ПРАВА ЛЮДИНИ, ЧИ ПРАВО НА СУВЕРЕНІТЕТ	148
ЦЕНЗУРА НАЦІОНАЛЬНИХ ДОКУМЕНТІВ	151
ПАРАЛЕЛЬНІ РУХИ	152
ПРАВО НА ІМ'Я НАЦІОНАЛІСТА	153
ПРО »ДЕРЕВО НАЦІОНАЛЬНИХ ЗАДАЧ«	155
СВЯЩЕННА МЕТА УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ — УССД	157
НАЦІЯ — ЦЕ ДАНИСТЬ БОГА	159
ЛЮДСЬКІ ДУШІ ОБНЯВ ПАТОС ОНОВЛЕННЯ	161
МАКСИМАЛЬНА АКТИВІЗАЦІЯ УСІХ УКРАЇНЦІВ	163
ЗА СКРІПЛЕННЯ ЗОВНІШНЬО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНЦІВ	165
ВІЛА КНИГА ПРО ЧОРНІ ЗЛОЧИНИ МОСКОВСЬКИХ ОКУПАНТІВ	168
КТБ І ЇХНІ КОЛЯВОРАНТИ	172
ПОЯСНЕННЯ СКОРОЧЕНЬ	176
ПОКАЗНИК ІМЕН І НАЗВ	177

менти українського підпілля, призначені для широкої публікації в світі... Таким чином мимовільно чи свідомо, однак в силу імперських інтересів і, очевидно, традиційної російської світоглядності, частина впливової опозиції росіян, по-мимому поставлених собі задач, об'єктивно солідаризується з діяльністю КГБ по придушенню українських сил Опору».

«Україна на порозі і якісних змін нашого національно-визвольного руху, і вступу наймолодшого покоління з потужним потенціалом, і сприятливою атмосферою як в середині імперії так і міжнародної обстановки. Ми на порозі розгортання нових сил та координованості дій — адже міняються покоління, методи праці, але ідея нашої свободи лишається вічною, непорушною, сталою».

«Найбільш зріла частина українців, що включилась у боротьбу в 60-70 роки, називає себе не дисидентами, а націоналістами... Саме Національно-визвольний рух України історично найтриваліший, наймасовіший, найбагатший досвідом вчить, що лише структурна оформленість (згідно до вимог часу) дає постійно діючий рух, найпотужнішу, незнищенну і спадкоємну силу з єдиним загально-національним координаційним центром».

* * *

«Нація — це вічна й у своїй внутрішній сутності постійна спільність кровно та психологічно споріднених людей, яка отримує в непорушну спадкоємність як *Визначеність і Даність суверенітет, державність, незмінність національного «Я»*. Незалежність і суверенний державний механізм — її найвищі, нетлінні цінності... її Священний Храм... Живемо в добу такої динаміки розвитку продуктивних сил, стоїмо напередодні такого загального збудження, що назриваюча зміна ситуації відбуватиметься блискучо, вибуховими фазами: *Людські душі обняв патос оновлення»*.